

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

ANALIZA PREVAR V RAČUNOVODSKIH IZKAZIH

Ljubljana, december 2012

MIHAEL KRANJC

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisani Mihael Kranjc, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtor magistrskega dela z naslovom Analiza prevar v računovodskih izkazih, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem doc. dr. Marjanom Odarjem.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
 - poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v magistrskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
 - pridobil vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisal;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega magistrskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne 5.2.2013

Podpis avtorja: _____

KAZALO

UVOD	1
1 RAČUNOVODSKA PRAVILA IN PREVARE	5
1.1 Prevare v računovodskih izkazih	5
1.2 Kdo zakrivlja prevare v računovodskih izkazih.....	6
1.2.1 Trikotnik prevar	7
1.2.2 Diamant prevar	8
1.2.3 Teorija M.I.C.E.....	9
1.2.4 Osebe, ki zakrivljajo prevare v računovodskih izkazih.....	9
1.3 Razlogi za prevare v računovodskih izkazih	11
1.4 Kako so izvedene prevare v računovodskih izkazih.....	12
1.5 Družbeni pomen računovodskih prevar	13
1.6. Sklepne ugotovitve o prevarah v računovodskih izkazih	15
2 NAČINI POVZROČANJA RAČUNOVODSKIH PREVAR.....	15
2.1 Uravnavanje dobička	17
2.1.1 Kaj razumemo z uravnavanjem dobička	17
2.1.2 Opozorilni znaki	18
2.2 Prezgodnje pripoznavanje in/ali pripoznavanje izmišljenih prihodkov.....	19
2.2.1 Kaj je prezgodnje pripoznavanje in/ali pripoznavanje izmišljenih prihodkov	19
2.2.2 Značilni primeri nepravilnega pripoznavanja prihodkov	21
2.2.3 Odkrivanje prezgodnjega pripoznavanja in/ali pripoznavanja izmišljenih prihodkov	24
2.3 Pripoznavanje stroškov in/ali odhodkov v napačnem obdobju	25
2.3.1 Kaj je pripoznavanje stroškov in/ali odhodkov v napačnem obdobju.....	25
2.3.2 Prikaz primerov in opozorilni znaki	26
2.4 Prikrivanje obveznosti in stroškov.....	27
2.4.1 Kdaj gre za prikrivanje obveznosti in stroškov	27
2.4.2 Neizkazovanje obveznosti in stroškov	28
2.4.3 Usredstvenje stroškov	28
2.4.4 Stroški, ki bi morali biti usredstveni, se izkazujejo med stroški obdobja	29
2.4.5 Stroški za reklamacije, garancijska popravila in vračila	30
2.4.6 Opozorilni znaki	30
2.5 Nepravilna in nezadostna razkritja.....	31
2.5.1 Izpustitve pojasnil o obveznostih	31

2.5.2	Posli med povezanimi osebami	32
2.5.3	Pojasnila v zvezi z računovodskimi usmeritvami	33
2.5.4	Opozorilni znaki	34
2.6.	Napačno predstavljena sredstva in obveznosti	35
2.6.1	Manipuliranje z zalogami	37
2.6.2	Terjatve do kupcev in druge kratkoročne terjatve	38
2.6.3	Razporejanje nakupne vrednosti pripojene družbe med sredstva	40
2.6.4	Napačno izkazovanje stalnih sredstev	40
2.6.5	Opozorilni znaki	43
2.7	Kreativnost v izkazu poslovnega izida	43
2.8	Napačno poročanje denarnega toka	45
2.9	Sklepne ugotovitve glede načina povzročanja računovodskih prevar	45
3	ODKRIVANJE RAČUNOVODSKIH PREVAR.....	46
3.1	Analiziranje računovodskih izkazov	47
3.2	Praktični prikaz odkrivanja računovodskih prevar s pomočjo analize na primeru	52
3.3	Sklepne ugotovitve o odkrivanju računovodskih prevar na podlagi analize podatkov iz računovodskih izkazov	58
4	ZATIRANJE IN PREPREČEVANJE PREVAR V RAČUNOVODSKIH IZKAZIH	59
4.1	Zatiranje in preprečevanje prevar v računovodskih izkazih znotraj podjetja	59
4.2	Preprečevanje učinkov prevar v računovodskih izkazih pri pridobivanju posojil in/ali investiranju (naložbenju)	61
4.2.1	Na kaj morajo biti pozorni posojilodajalci	61
4.2.2	Na kaj morajo biti pozorni vlagatelji v vrednostne papirje	62
4.2.3	Vloga kompilatorja pri preprečevanju učinkov prevar v računovodskih izkazih pri pridobivanju posojil, drugih virov financiranja in/ali investiranju (naložbenju)	63
4.3	Sklepne ugotovitve o možnih načinih zatiranja in preprečevanja prevar v računovodskih izkazih	67
5	RAZISKAVA O PREVARAH V RAČUNOVODSKIH IZKAZIH	68
5.1	Prikaz poslovnih dogodkov	70
5.2	Povzetek ugotovitev vsebinskih vprašanj in potrditev hipoteze	96
5.3	Mnenje o izjavah povezanih s prevarami v računovodskih izkazih	97
5.4	Povzetek ugotovitev mnenjskih vprašanj in potrditev hipoteze	102
	SKLEP.....	102
	LITERATURA IN VIRI.....	106

KAZALO TABEL

Tabela 1: Deleži storilcev računovodskih prevar glede na položaj	10
Tabela 2: Povprečna višina izgube iz računovodske prevare glede na položaj storilca.....	10
Tabela 3: Največja podjetja po prodaji z lestvice Fortune 500 za leto 2000 (v mio USD)	47
Tabela 4: Bilanca stanja podjetja X za zaporedna 4 leta z vertikalno in horizontalno analizo.....	54
Tabela 5: Izkaz poslovnega izida podjetja X za zaporedna 4 leta z vertikalno in horizontalno analizo.....	55
Tabela 6: Izračun ključnih kazalnikov za podjetje X	56
Tabela 7: Število in delež anketirancev po poklicu	69
Tabela 8: Zbir odgovorov na 1. vprašanje	70
Tabela 9: Odgovori na 1. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	71
Tabela 10: Zbir odgovorov na 2. vprašanje	72
Tabela 11: Odgovori na 2. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	72
Tabela 12: Zbir odgovorov na 3. vprašanje	74
Tabela 13: Odgovori na 3. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	74
Tabela 14: Zbir odgovorov na 4. vprašanje	75
Tabela 15: Odgovori na 4. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	76
Tabela 16: Zbir odgovorov na 5. vprašanje	77
Tabela 17: Odgovori na 5. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	77
Tabela 18: Zbir odgovorov na 6. vprašanje	78
Tabela 19: Odgovori na 6. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	79
Tabela 20: Zbir odgovorov na 7. vprašanje	79
Tabela 21: Odgovori na 7. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	80
Tabela 22: Zbir odgovorov na 8. vprašanje	81
Tabela 23: Odgovori na 8. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	81
Tabela 24: Zbir odgovorov na 9. vprašanje	82
Tabela 25: Odgovori na 9. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	83
Tabela 26: Zbir odgovorov na 10. vprašanje	83
Tabela 27: Odgovori na 10. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	84
Tabela 28: Zbir odgovorov na 11. vprašanje	85
Tabela 29: Odgovori na 11. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	85
Tabela 30: Zbir odgovorov na 12. vprašanje	86
Tabela 31: Odgovori na 12. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	86
Tabela 32: Zbir odgovorov na 13. vprašanje	87
Tabela 33: Odgovori na 13. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	87
Tabela 34: Zbir odgovorov na 14. vprašanje	88
Tabela 35: Odgovori na 14. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	89

Tabela 36: Zbir odgovorov na 15. vprašanje.....	89
Tabela 37: Odgovori na 15. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	90
Tabela 38: Zbir odgovorov na 16. vprašanje.....	91
Tabela 39: Odgovori na 16. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	91
Tabela 40: Zbir odgovorov na 17. vprašanje.....	92
Tabela 41: Odgovori na 17. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	92
Tabela 42: Zbir odgovorov na 18. vprašanje.....	93
Tabela 43: Odgovori na 18. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	93
Tabela 44: Zbir odgovorov na 19. vprašanje.....	94
Tabela 45: Odgovori na 19. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	95
Tabela 46: Zbir odgovorov na 20. vprašanje.....	95
Tabela 47: Odgovori na 20. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje	96
Tabela 48: Odgovori na 1. trditev	97
Tabela 49: Odgovori na 2. trditev	98
Tabela 50: Odgovori na 3. trditev	98
Tabela 51: Odgovori na 4. trditev	99
Tabela 52: Odgovori na 5. trditev	99
Tabela 53: Odgovori na 6. trditev	100
Tabela 54: Odgovori na 7. trditev	100
Tabela 55: Odgovori na 8. trditev	101
Tabela 56: Odgovori na 9. trditev	101

UVOD

Prevare niso računovodski problem. Gre za družbeni pojav. Ko gospodarski kriminal ali kriminal nasploh očistimo njegovih razno raznih pojavnih oblik ugotovimo, da je oškodovanec ob sredstva le na tri različne načine: s silo, s krajo ali s prevaro. Medtem ko po podatkih ameriškega pravosodnega ministrstva število prvih dveh upada, s prevarami ni tako. Razlogi za to pa nimajo veliko skupnega z računovodskimi kontrolami. Rope in kraje večinoma izvajajo mlajši in neizobraženi in ker je takih vse manj, je tudi manj potencialnih storilcev, na drugi strani pa so se tudi mladi ob poslušanju dnevnih poročil o finančnih škandalih, "tajkunih" in podobnih zgodbah "naučili", da je najboljši način oropati banko ta, da jo imaš v lasti.

Za ilustracijo lahko služi ameriški primer iz devetdesetih let, ki ga navaja Wells (2004, str. 2): Kralj slabih obveznic (angl. *junk-bond*) Michael Milkin je pridobil, večinoma nezakonito, približno 1,2 milijarde ameriških dolarjev. Obsojen je bil na plačilo 600 milijonov in 20 mesecev zapora. Ropar s pištolo v povprečju odnese manj kot 5.000 dolarjev, kaznen pa je od petih let zapora naprej. Hitro lahko izračunamo, kaj se bolj "splača".

Z zlorabo tehnik "kreativnega računovodenja" razumemo takšno izkazovanje poslovanja organizacije¹, ki pomembno in namenoma napačno prikazuje poslovni izid. Različne dovoljene rešitve v računovodskih standardih so namenjene temu, da računovodsko izkazovanje lahko sledi novim poslovnim rešitvam, "kreativno računovodenje"² pa namenoma napačno interpretira določila standardov izven njihovih okvirov. Mednarodni standard revidiranja (v nadaljevanju MSR) 240 (december 2009) pojasnjuje, da napačne navedbe v računovodskih izkazih lahko izhajajo iz prevare ali napake. Odločujoči dejavnik za razlikovanje med prevaro in napako je v namernosti ali nenamernosti dejanja, ki povzroči napačno navedbo v računovodskih izkazih. Namerne napačne navedbe nadalje razdeljuje na tiste, ki so posledica prevarantskega računovodskega poročanja in napačne navedbe zaradi poneverbe sredstev. Enako pojasnjuje in razločuje tudi ameriški standard Statement on Auditing Standards (SAS) 99 (ASB, 2002).

Čeprav so različne tehnike, ki jih uporabljajo nekatere organizacije, lahko zelo zapletene in nejasne, in vključujejo ponarejanje, popravljanje ali drugačno spreminjanje poslovne dokumentacije in vnosov v poslovne knjige, je glavni cilj izkazovanje "primerne poslovnega izida", ki so ga kot takega označili na primer analitiki ali ga od organizacije pričakujejo banke, lastniki, dobavitelji in drugi deležniki.

¹ Organizacija je v tem delu mišljena kot samostojna celota ljudi in sredstev, ki si prizadeva doseči postavljene cilje in tako uresničiti namen delovanja; v kontekstu naloge gre največkrat za gospodarske družbe, lahko pa tudi zavode, društva, samostojnega podjetnika in podobno. Kadar gre za zaokroženo organizacijo, ki se ukvarja s poslovanjem z gospodarskimi pridobitnimi cilji na področju proizvodnje, trgovanja ali opravljanja storitev, ki posluje v razmerah tveganja in prodaja na trgu po tamkajšnjih zakonitostih in je zanjo bistven dobiček, je uporabljen izraz podjetje, kot ga razume Turk (2000, str. 454). Podjetje je lahko pravno organizirano kot gospodarska družba ali samostojni podjetnik. V okviru magistrske naloge je zato poleg splošnega pojma organizacija uporabljen tudi pojem podjetje, kadar se dejanje ali dogajanje nanaša predvsem na tovrstne organizacije, ter pojem družba, če gre za konkretno pravno osebo.

² Računovodja je lahko v okviru svojega dela tudi zelo kreativen, pa to še ne pomeni, da gre za prevarantsko poročanje. V kontekstu naloge je pojem obravnavan kot je pojasnjen in kot ga v splošnem pogovoru največkrat razumemo.

Struktura magistrskega dela. Namen magistrskega dela je s pomočjo domače in predvsem tuje literature proučiti in predstaviti vzroke za prevare v računovodskih izkazih in pojavne oblike prevar.

Predstavljen je trikotnik prevar – hipoteza, ki jo je razvil Donald R. Cressey (Kranacher, Riley & Wells, 2011, str. 21, povzema tudi Potočnik, 2012, str. 6), ki pojasnjuje osnovno shemo, kaj storilca vodi v izvedbo prevare. Žal se vse prepogosto zgodi tudi, da računovodje v prevarah sodelujejo po sili razmer, v bojazni za službo ali izgubo naročnika kot vir preživetja nasploh. O tem je govora v prvem poglavju, ki razloži tudi, kdo in zakaj izvaja računovodske prevare.

Načini prevarantskega poročanja vključujejo vsaj (Kranacher et al., 2011, str. 408–442, Mulford & Comiskey, 2002, str. 9) uravnavanje zaslužkov, prezgodnje in/ali pripoznavanje izmišljenih prihodkov, pripoznavanje stroškov in/ali odhodkov v napačnem obdobju, prikrivanje obveznosti in stroškov, nepravilna in/ali pomanjkljiva razkritja, napačno predstavljena sredstva in obveznosti, napačno izkazovanje postavk v izkazu poslovnega izida in napačno poročanje denarnega toka. Skoraj vedno se prevare začnejo z agresivno uporabo določil iz računovodskih standardov, se nadaljujejo z njihovo zlorabo in v končni fazi so računovodski izkazi sestavljeni glede na potrebe poročevalca, brez ozira na računovodska pravila. Pri tem gre največkrat za prikazovanje boljšega stanja od dejanskega in ne toliko za izogibanje davčnim obveznostim. Davčne utaje, če se tekom računovodskih prevar, ki so predmet moje magistrske naloge in v magistrskem delu ne bodo obravnavane, zgodijo, so bolj posledica stranskih učinkov računovodske prevare kot njen temeljni cilj. Pojavne oblike prevar v računovodskih izkazih, skupaj z ilustrativnimi primeri, so podrobno prikazane v drugem poglavju.

Strnjena predstavitev vzrokov za prevare, načinov prevar in opozorilnih znakov, ki jih lahko razberemo iz prevarantsko sestavljenih računovodskih izkazov, lahko pripomore vsakomur, ki se srečuje z računovodskimi izkazi in z njimi povezanimi tveganji, da bo zaradi preslepitve ob sredstva ali del sredstev, da bo ta tveganja lažje prepoznal in se izognil potencialni nevarnosti. Po drugi strani je poznavanje načina izvajanja prevar tudi orodje za preprečevanje le-teh. Gre za to, da so v organizaciji vzpostavljene ustrezne notranje kontrole, med katerimi je temeljna ločitev razpolaganja s sredstvi, predvsem denarnimi in onimi hitro zamenljivimi v denar od njih evidentiranja in evidentiranja poslovnih dogodkov, kar je sicer bolj pomembno za preprečevanje zaposlenskih poneverb, o katerih v zadnjem času beremo precej pogosto v dnevnem časopisju. Vendar je pri prevarah v računovodskih izkazih pretežno vključeno najvišje poslovodstvo, v sodelovanju z računovodjo, ki v prevarantskem poročanju sodeluje ali zaradi lastnih koristi ali pa iz strahu pred izgubo službe ali naročnika, če gre za računovodjo v računovodskem servisu. Jaspal (2012) navaja, da je bil po raziskavi, ki jo je COSO (angl. *The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission* – je združenje, ki je bilo ustanovljeno leta 1985, da bi podprlo boj proti prevarantskemu računovodskemu poročanju in ga podpira pet največjih strokovnih organizacij na področju računovodstva in revizije v ZDA) opravil v obdobju 1998 do 2007, med kotirajočimi podjetji v ZDA v 65% primerov domnevnega prevarantskega poročanja vključen računovodja oz. vodja računovodstva (angl. *Chief Financial Officer*, v nadaljevanju *CFO*), ko pa je k temu priključen še izvršni direktor (angl. *Chief Executive Officer*, v nadaljevanju *CEO*), se odstotek povzpne na 89. S tega

vidika lahko zaključimo, da je zlasti vzpostavljanje visokih standardov etike od najvišjega vodstva navzdol orodje za zatiranje računovodskih prevar.

Tretje poglavje je posvečeno analizi računovodskih izkazov z namenom prepoznave morebitnih računovodskih prevar. Poleg horizontalne in vertikalne analize, torej analize v okviru posameznega obdobja in primerjave med različnimi obdobji in/ali podjetji, je predstavljena tudi analiza z uporabo ključnih kazalcev in kazalnikov. V nadaljevanju tretjega poglavja je na praktičnem primeru predstavljena analiza računovodskih izkazov, s poudarkom na interpretaciji dobljenih rezultatov. Dejstvo namreč je, da nam številke spregovorijo šele, ko jih postavimo v kontekst in šele takrat lahko vidimo "zgodbo". Le goli kazalci in kazalniki sami zase nam povedo premalo.

Četrto poglavje pojasnjuje načine, s katerimi je mogoče prevare v računovodskih izkazih zajezi. Vedno, še posebej pa v času gospodarske in finančne krize, imajo posamezniki motiv in priložnost za prevarantsko računovodsko poročanje, ki ga skušajo čim bolj racionalno upravičiti. Medtem ko za preprečevanje računovodskih prevar mnogi avtorji poudarjajo zlasti učinkovit sistem notranjih kontrol, je dejstvo, da te kontrole ne bodo imele pravega učinka, če ne bodo vzpostavljene v organizaciji, kjer je splošna klima nenaklonjena prevaram in imajo visoka etična merila še kakšno veljavo. Upanja, da bi bile prevare kdaj dokončno izkoreninjene, pa praktično ni. Fridson in Alvarez (2011, str. 4–5) provokativno poudarjata, da cilj delovanja gospodarskih družb ni informiranje različnih javnosti o stanju le-teh, temveč maksimiranje vrednosti enote premoženja. Ta cilj je mogoče doseči na več načinov. Če poslovodstvo ugotovi, da bo to najbolje storilo z znižanjem odhodkov financiranja, bo morda ugotovilo tudi, da najboljši računovodski izkazi niso tisti, ki najbolj resnično in pošteno predstavljajo položaj podjetja, temveč tisti, ki omogočajo pridobiti najboljšo bonitetno oceno in posledično najcenejši vir denarja. Če je to mogoče doseči z izkazi, ki položaj predstavljajo nenatančno, je po logiki, da je treba optimirati premoženje lastnikov, treba sestaviti takšne izkaze. Misel lahko strnemo takole: "Cilj računovodskih izkazov je priskrbeti poceni financiranje." Seveda v nadaljevanju poudarjata, da je prevarantsko pridobiti vire s prikazovanjem neresnične slike in da se takšna strategija dolgoročno večinoma ne obnese, vseeno pa povesta tudi, da uporaba različnih dovoljenih rešitev v računovodskih standardih povzroča to, da so lahko računovodski izkazi sicer sestavljeni skladno z računovodskimi standardi, a vseeno ne odražajo pravega položaja podjetja.

V tej luči se kot koristno kaže prizadevanje za sprejem novega kodeksa etike računovodskih strokovnjakov Slovenije in tudi uveljavitev kompiliranja računovodskih izkazov skladno z Mednarodnim standardom sorodnih storitev (v nadaljevanju MSS) 4410, ki bi ga izvajali aktivni računovodje Slovenskega inštituta za revizijo in tako bankam in drugim kreditodajalcem lahko zlasti med letom zagotavljali kvalitetnejše in bolj preverjene podlage za odločanje o odobravanju in podaljševanju posojil.

Peto poglavje je namenjeno predstavitvi ankete v zvezi s prevarami v računovodskih izkazih in analizi rezultatov le-te. Anketa je bila izvedena med revizorji, preizkušenimi računovodji, računovodji in preizkušenimi davčniki. V anketi so predstavljeni poslovni dogodki, anketiranci pa so se do njih opredeljevali tako, da so izbirali med naslednjimi odgovori:

1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za "agresivno" uporabo računovodskih standardov.
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.

Vprašanja v anketi so bila zastavljena tako, da v nekaterih primerih (predstavljenih dogodkih) ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje, pač pa za morebitno sporno ravnanje poslovođstva. S tem je bila pred anketirance postavljena še toliko težja in bolj provokativna naloga, kjer so morali med ponujenimi odgovori, ki niso bili vedno ustrezni, izbrati tistega, za katerega so menili, da najbolj ustreza njihovemu prepričanju o poslovnem dogodku.

V nadaljevanju so se anketiranci opredeljevali do trditev v zvezi s prevarantskim poročanjem tako, da so se:

1. popolnoma strinjali s trditvijo,
2. delno strinjali s trditvijo,
3. niso se niti strinjali, niti ne strinjali,
4. se niso strinjali,
5. se popolnoma niso strinjali z njo.

Upoštevajoč, da gre za strokovno zelo dobro podkovane anketirance, menim, da so rezultati ankete zelo zanimivi. Odgovori so, poleg vseh skupaj, analizirani še ločeno glede na poklic anketirancev, kjer sta posebej zanimivi skupini računovodje in revizorji. Obe skupini sta približno enako številčno zastopani, razlog za ločeno analiziranje je tudi v njihovi funkciji v zvezi z računovodskimi izkazi – prvi jih pripravljajo, drugi pa jih nato revidirajo.

Na ta način sem preveril postavljeno hipotezo, da računovodski strokovnjaki različnih profilov enako gledajo in razumejo iste poslovne dogodke, ker jih presoјajo po enakih merilih – skladnostjo z računovodskimi standardi.

Kot je običajno, magistrsko delo zaključujem s sklepnimi ugotovitvami.

Cilj magistrskega dela je predstaviti problematiko, ki je sicer vedno aktualna, po svetovno znanih škandalih Enron, WorldCom, Parmalat in drugih v letu 2002 pa še toliko bolj. Nov val ponziјevih shem, katerih višek je bilo razkritje poneverb Bernarda Madoffa v višini 65 milijard dolarjev v letih 2008 in 2009, ko smo se soočili s pričetkom ene največjih gospodarskih in finančnih kriz, je pokazal, da kljub sprejemu ostreјše zakonodaje (The Sarbanes-Oxley Act v letu 2002 v ZDA, kateremu je sledila podobna ureditev tudi drugod po svetu) prevare še dolgo ne bodo "izumrle". Vedno novi bodo poskušali z novimi prijemi doseči zelene učinke – nagrabiti čim več zase.

S prevarami se srečujemo tudi na mnogo nižjem nivoju, vendar tudi tu lahko udeleženci ostanejo brez svojih sredstev in to le zato, ker pravočasno ne prepoznajo opozorilnih znakov, ki jih je skoraj vedno mogoče razbrati.

Spoznanja v zvezi s prevarami v računovodskih izkazih lahko služijo predvsem zato, da jih pravočasno prepoznamo in vsaj poskrbimo, da nismo sami prizadeti, če jih že ne moremo preprečiti ali jih ne moremo preprečiti v celoti. Cilj magistrskega dela ni dajati "receptov" za čim daljše neopaženo izvajanje računovodskih prevar.

Magistrsko delo predstavlja osnove vzgibov za izvajanje prevar in pregled računovodskih prevar. Pri tem sem si pomagal s pregledom relevantne, predvsem tuje, strokovne literature s področja preiskovanja računovodskih prevar, kar dopolnujem s spoznanji domače revizijske in računovodske stroke. V tem delu gre predvsem za opisno metodo in metodo kompilacije, kjer bodo spoznanja različnih avtorjev združena v okviru enotnih poglavij.

Kjer je mogoče, sem teoretično podana izhodišča dopolnil s primeri, bodisi povzetimi iz tuje strokovne literature, ali pa tudi s primeri iz prakse, s katerimi sem se srečal kot direktor računovodskega servisa, ali sem za njih izvedel od strokovnih kolegov, ali se o njih opredeljeval kot sodni izvedenec s področja računovodstva in davkov.

Da ne bi tudi sami postali žrtve prevare, je prav, da se spoznamo s prevarantskim računovodskim poročanjem, poskusimo prepoznati opozorilne znake, delo pa poskuša odgovoriti tudi na vprašanje, kako tako aktivnost preprečiti.

1 RAČUNOVODSKA PRAVILA IN PREVARE

Poglavje razlaga, kateri pogoji morajo biti izpolnjeni, da govorimo o prevarah v računovodskih izkazih, ter opredeljuje, kaj prevara sploh je. V nadaljevanju so na kratko razložene najbolj znane hipoteze, ki pojasnjujejo vzgibe za izvajanje računovodskih prevar in predstavljeni izsledki več anket o tem, kdo povzroča računovodske prevare.

V zaključku poglavja je predstavljeno stopnjevanje prevarantskega poročanja, kjer gre v začetku za "poigravanje z računovodskimi pravili" in se ob stopnjevanju prevare končuje z delovanjem zunaj računovodskih pravil.

1.1 Prevare v računovodskih izkazih

Kranacher et al. (2011, str. 408) pravijo, da se prevare zgodijo, ko sočasno nastopi več dejavnikov, od katerih je običajno najmočnejši pritisk na poslovodstvo, da prikaže prihodke. Pripravo prevarantskih računovodskih izkazov nekoliko olajšuje dejstvo, da ima organizacija kljub predpisanim računovodskim pravilom (standardom) možnost sama izmed dovoljenih izbirati različne rešitve. Računovodska stroka se zaveda, da je računovodenje do neke mere subjektivni proces, ki je podvrženo uporabi različnih ocen in različnim rešitvam za spremljanje enakih poslovnih dogodkov. S tem je posredno pripoznano, da so številke lahko tudi zmanipulirane. Konec koncev vemo, da knjižba v debet v poslovnih knjigah lahko pomeni sredstvo ali strošek (odhodek), knjižba v kredit pa je obveznost ali kapital ali prihodek. To pomeni, ko je skušnjava prevelika in so visoki

prihodki "absolutna nuja", da bodo ponekod stroške opredelili kot sredstvo, obveznosti pa bodo nemara pristale med kapitalom.

S prevarantskimi računovodskimi izkazi razumemo takšne izkaze, ki so sestavljeni z uporabo namerno napačnih podatkov ali izpustitvijo zneskov ali razkritij k izkazu z namenom, da bi zavedli uporabnike računovodskih izkazov, zlasti investitorje in kreditodajalce. Prevarantsko računovodsko poročanje vključuje:

- ponarejanje, prenarejanje ali manipuliranje dokumentacije in/ali zapisov v poslovnih knjigah oziroma transakcij,
- pomembne napačne opustitve ali napačne predstavitve dogodkov, transakcij, kontov ali ostalih pomembnih informacij, na osnovi katerih so pripravljene računovodski izkazi,
- namerno napačno uporabo računovodskih načel, politik in postopkov, ki se uporabljajo za merjenje, pripoznavanje, poročanje ali razkrivanje ekonomskih dogodkov in poslovnih transakcij,
- zavestne opustitve razkritij ali priprava neustreznih razkritij o uporabljenih računovodskih načelih in politikah in z njimi povezanih zneskov.

Pet temeljnih predpostavk, da gre za prevaro pa je (Rezaee & Riley, 2010, str. 7):

- gre za bistvene zneske napačnih navedb,
- zavedanje, da je predstavitev napačna ali zanemarjanje pravilne predstavitve,
- uporabnik (žrtev) zaupa v predstavljene izkaze,
- dejanje ima finančne posledice (v korist storilca) in
- dejanje je bilo izvedeno namenoma.

Kadar pri dejanju ni izpolnjenih vseh pet temeljnih predpostavk, da gre za prevaro, lahko govorimo le o poskusu prevare ali o dejanju, ki vključuje tudi elemente računovodske prevare, ne moremo pa govoriti o prevari.

1.2 Kdo zakrivlja prevare v računovodskih izkazih

Prevare v računovodskih izkazih vedno zakrivijo osebe (in ne podjetja ali druge organizacije). Vendar ne katerekoli. Za izvedbo prevare je potrebnih več dejavnikov. Poleg osebnostnih lastnosti storilca je vedno prisoten motiv oziroma zaznani pritisk za izvedbo prevare. A ta se ne more zgoditi, če zanjo ni priložnosti. Osebe, ki zakrivijo prevaro, iščejo opravičilo za dejanje in ga s tem skušajo relativizirati in dekriminalizirati. To pojasnjujeta hipotezi trikotnika prevar in diamanta prevar, predstavljeni v nadaljevanju. Teorija M.I.C.E. v točki 1.2.3. pojasnjuje, kateri so najpogostejši motivatorji za izvedbo.

Iz svetovnih raziskav o prevarah so razvidne skupine oseb, ki zakrivljajo prevare, izpostavljajo pa tudi korelacije med položajem storilca, povzročeno škodo in trajanjem prevar.

1.2.1 Trikotnik prevar

Tekom let je hipoteza, ki jo je razvil Donald R. Cressey (1919–1987) v petdesetih letih prejšnjega stoletja, ki skuša razložiti pogoje, ki so običajno prisotni ob tem, ko se zgodijo prevare, postala bolj poznana kot "trikotnik prevar" (angl. "*fraud triangle*"), ki je sestavljen iz (Kranacher et al., 2011, str. 12–13; Potočnik, 2012, str. 6–7, povzema po Wells, 2007):

- a) zaznanega pritiska,
- b) zaznane priložnosti in
- c) opravičila za izvedbo prevare.

Če malo razmislimo, v primeru računovodskih prevar ni dosti drugače kot pri klasičnem kriminalu, kjer preiskovalci iščejo motiv, sredstvo in priložnost. Prav tako storilci klasičnih kriminalnih dejanj racionalizirajo svoja dejanja. Razlika je le v tem, da so v teh primerih storilci največkrat osebe, ki uživajo veliko zaupanje sodelavcev, poslovnih partnerjev in tudi nasploh v družbi in da navadno tovrstne prevare trajajo precej časa, preden so (če so) odkrite, medtem ko pri "klasičnem kriminalu" preiskovalci začnejo preiskavo pri "starih znancih policije". Tudi tu je vprašanje, ali se bo dejanje – prevara – zares zgodilo, odvisno od zaznane verjetnosti, da bo storilec pri dejanju ujet. Manjša, ko je zaznana verjetnost, večja je možnost, da bo do prevare prišlo.

Ad a) Zaznani pritisk lahko izvira iz (Kranacher et al., 2011, str. 13; Potočnik, 2012, str. 7):

- Denarnih težav, kot posledico življenja preko svojih zmožnosti, pohlepa, visoke zadolženosti, odvisnosti od iger na srečo ali drog, izgub pri investiranju, stroškov zdravljenja ali izobraževanja otrok. Moeller (2005, str. 246) trdi, da so denarne težave verjetno glavni motivator za izvedbo prevar.
- Ocene analitikov glede poslovanja podjetja, doseganje drugih ciljev in kriterijev (lastnikov, bank ...), izpolnjevanje pogojev za dodelitev nagrade, doseganje načrtovanih drugih pogojev ...
- Ne nazadnje je lahko zaznani pritisk že sam izziv izvesti prevaro, ne da bi bil pri tem odkrit, ali enostavno postavljanje pred družino in prijatelji. Tak motiv Moeller (2005, str. 246) izpostavlja zlasti v podjetjih z visoko stopnjo avtomatizacije izvajanja postopkov.

Vendar sam pritisk ni zadosten pogoj za izvedbo prevare. Nujna je zaznana priložnost.

Ad b) Zaznana priložnost. Ne glede na to, za kakšno prevaro gre, storilec vedno potrebuje priložnost, da jo stori. V povezavi s preprečevanjem priložnosti se največkrat pozornost usmeri v notranje kontroliranje poslovanja. Vendar je notranje kontroliranje le en izmed načinov preprečevanja priložnosti. Poleg tega je nujno še redno in ustrezno usposabljanje in nadzor zaposlenih, učinkovit revizijski nadzor, uvedeni programi boja zoper prevare in močna etika in kultura podjetja. S priložnostjo je povezana tudi verjetnost, da bo storilec prijet pri dejanju, v nadaljevanju pa tudi, da bo sodno preganjan. Če so se v podjetju že dogajali prestopki, pa ni bil sprožen nikakršen postopek, je to signal

potencialnemu storilcu, da niti ne bi bilo zelo problematično, če bi bil pri dejanju ujet, saj temu ne sledijo nadaljnji ukrepi.

Ad c) Opravičila za izvedbo prevare. Tipični storilec računovodskih prevar nima kriminalne zgodovine in je v podjetju zaposlen že precej časa. Na splošno niso nagnjeni h kriminalnim dejanjem, v okolici pa uživajo zaupanje, zato morajo najti opravičilo za svoje početje. Ta običajno najdejo v tem, da nadrejeni ne cenijo dovolj njegovega/njenega dela, prenizki plači, denar sem si samo sposodil(a), nikomur nisem naredil(a) nobene škode, šlo je za dober namen, vsi to počnejo, tudi drugi bi enako ravnali v mojem položaju in podobno.

Hipoteza "trikotnik prevar" je najpogosteje uporabljena pri razlagi, kaj privede do računovodske prevare, a tudi zaposlenske poneverbe sredstev. Vendar pa sama hipoteza ne odgovori, zakaj se v podobnih okoliščinah eni odločijo za izvedbo prevare, drugi pa ne. Na to sta poskušala odgovoriti Wolfe in Hermanson, ki sta hipotezo nadgradila s četrtem elementom.

1.2.2 Diamant prevar

Wolfe in Hermanson (2004) sta v svojem članku predstavila še četrti element, vključen v tako imenovani diamant prevar, sestavljen iz:

- pritiska,
- priložnosti,
- opravičila in
- zmožnosti.

Avtorja sta dodala še četrti element, in sicer osebnostne lastnosti, ki jih ima storilec, da je zmožen izvesti prevaro, še posebno večjih razsežnosti:

Pozicija oziroma funkcija zaposlenega v podjetju omogoča ali spodbudi storilca, da izkoristi priložnost prevare. Storilec je dovolj bister, da razume in izkoristi pomanjkljivosti notranjih kontrol ter izkoristi položaj, funkcijo in potreben avtoriziran pristop. Storilec je prepričan, da dejanje ne bo odkrito, oziroma meni, da se mu ne bo težko izvleči iz težav. Uspešen prevarant lahko prepriča in tudi prisili druge, da izvedejo prevaro ali sodelujejo v njej. Sposoben je konsistentno lagati, tudi revizorjem, vlagateljem in ostalim deležnikom. Izvrstno obvladuje stresne razmere.

Poudarek teorije diamanta prevar je torej na četrtem elementu – zmožnostih. Gre enostavno za to, da se nekateri v razmerah, ko imajo priložnost in sta izpolnjena tudi ostala dva pogoja, odločijo za izvedbo prevare, nekateri pa ostanejo pošteni. Razlog za to, da nekateri prevare ne izvedejo je, izhajajoč iz te teorije bodisi v tem, da oseba ni nagnjena k izvajanju prevar, ali pa jih ni zmožna izvesti. Med enimi in drugimi je seveda bistvena razlika – prvi bodo morda celo predlagali ukrepe, ki bodo zmanjšali priložnosti za izvedbo prevar, drugi pa bodo morda nekoč vseeno izvedli prevaro.

Članek je pomemben tudi zato, ker opozori na dejstvo, da prevar storilci vedno ne izvajajo prostovoljno, temveč so vanje lahko tudi prisiljeni. Prisila je lahko dosežena s posrednimi ali neposrednimi grožnjami in (so)storilec sodeluje v prevari iz strahu zase ali svojo družino, bodisi je (so)storilec v taki finančni ali drugačni stiski, da si enostavno ne upa odkloniti sodelovanja.

1.2.3 Teorija M.I.C.E.

Kranacher et al. (2011, str. 13–14) poleg prej predstavljenih teorij predstavljajo še motivatorje za izvedbo prevar z akronimom M.I.C.E., ki ponazarja:

<i>Money</i>	Denar
<i>Ideology</i>	Ideologija
<i>Coercion</i>	Prisila
<i>Ego</i>	Ego

Denar in ego sta najpogosteje zaznana motivatorja. Enron, WorldCom, Adelphia so dobri primeri, kjer se zdi, da je storilce gnal pohlep (denar) in želja po moči (ego). Avtorji menijo, da se redkeje zgodi, da so storilci prisiljeni sodelovati v prevarantski shemi. Potočnik (2012, str. 7.) na drugi strani povzema po Kavčič in Kelhar (2004), da je po anketi med 347 slovenskimi podjetji v letu 2003 skoraj četrtina (23 %) računovodij ravnala v nasprotju s svojimi moralnimi prepričanji, etičnimi načeli in dobro strokovno prakso. Kot glavni razlog kršitve je bil v 27 % strah pred izgubo zaupanja pri nadrejenih, v 17 % pa strah pred izgubo službe. Upošteva je trenutne gospodarske razmere in pogovore s kolegi računovodji, se bojim, da bi bil danes odstotek še precej višji. Torej je prisila oziroma pritisk, bodisi dejanski, bodisi le zaznan, večkrat motivator za izvedbo prevare. Vendar tisti, ki je siljen v izvedbo prevare, ni tisti, ki ima od prevare največje koristi.

Ideologija je redkeje med motivatorji kriminala belih ovratnikov. Kljub temu jo lahko zaznamo v povezavi z globalnim terorizmom. Po drugi strani je lahko ideologija tudi načelo, da cilj posvečuje sredstvo in storilci kradejo za zaznano večje dobro.

Čeprav gre pri naštetih motivatorjih za precejšnjo poenostavitev, posamezni primeri pa lahko spadajo v več različnih kategorij, je zaradi lahko zapomnljivega imena (v angleščini *mice* pomeni miši) koristen pripomoček pri raziskovanju motivatorjev za izvedbo prevare.

1.2.4 Osebe, ki zakrivljajo prevare v računovodskih izkazih

Prevare v računovodskih izkazih zakrivljajo tri skupine oseb. V padajočem vrstnem redu so to (Kranacher et al., 2011, str. 409):

- **Najvišje poslovodstvo.** Po študiji iz leta 1999, ki jo je izvedel COSO, je bilo v odkrite prevare vključeno 72 % izvršnih direktorjev (*CEO*) in 43 % direktorjev financ/računovodstva (*CFO*). Vsaj eden izmed obeh je bil vključen v 83 % vseh primerov.

- **Srednje in nižje poslovodstvo.** Ta kategorija zaposlenih poneverja izkaze v okviru njihovih odgovornosti (za podružnico, poslovno enoto...), da bi bodisi prikrija slabo poslovanje, bodisi pridobila (ne pa tudi zaslužila) nagrado za boljše poslovanje.
- **Organizirani kriminalci.** Ta kategorija uporabi prevarantske izkaze z namenom pridobitve kreditov (ki jih ne namerava vrniti) ali da bi dvignila vrednost delnic, ki jih prodajajo v okviru sheme "napihni in odvrzi" (angl. "blow and throw").

Po svetovni raziskavi o prevarah in poneverbah iz leta 2012, ki jo izvaja ACFE (angl. *Association of Certified Fraud Examiners* – Združenje preizkušenih preiskovalcev prevar) od leta 1996 se deleži nekoliko razlikujejo. Storilci so razdeljeni v skupine zaposleni (angl. *employee*), poslovodja (angl. *manager*), lastnik/izvršni direktor (angl. *owner/executive*) in drugi³. Deleži storilcev glede na položaj, ki ga zasedajo, so prikazani v naslednji tabeli:

Tabela 1: Deleži storilcev računovodskih prevar glede na položaj

Položaj storilcev – pogostost	2012	2010	2008
Zaposleni	41,6%	42,1%	39,7%
Poslovodja	37,5%	41,0%	37,1%
Lastnik/izvršni direktor	17,6%	16,9%	23,3%
Drugi	3,2%		

Vir: ACFE, Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse, 2012, str. 39–43; 2010, str. 48–56.

Iz raziskave je razvidno, da je struktura iz zadnjih treh raziskav precej podobna. Raziskava je hkrati pokazala tudi na močno korelacijo med položajem storilca in izgubo kot posledico prevare. Višje, ko je storilec na lestvici, večja je škoda. Tako je izguba, ki so jo v povprečju povzročili lastniki ali izvršni direktorji približno trikrat višja od izgube, ki so jo povzročili poslovodje. Izguba, ki so jo povzročili poslovodje pa je trikrat višja od izgube, ki so jo povzročili zaposleni. Rezultat je pričakovan, ob upoštevanju, da višji položaj v splošnem pomeni, da ima storilec lažji dostop do sredstev organizacije in je postavljen tako, da lažje zaobide kontrole.

Tabela 2: Povprečna višina izgube iz računovodske prevare glede na položaj storilca

Položaj storilcev – izguba v USD (mediana)	2012	2010	2008
zaposleni	60.000	80.000	70.000
poslovodja	182.000	200.000	150.000
lastnik/izvršni direktor	573.000	723.000	834.000
drugi	100.000		

Vir: ACFE, Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse, 2012, str. 39–43; 2010, str. 48–56.

Pri tem je raziskava potrdila, da je povprečni čas do odkritja prevare pri poslovodjih in lastnikih/izvršnih direktorjih dve leti, pri zaposlenih pa eno leto. Tudi ta podatek je pričakovan iz istih razlogov kot je višina izgube. Po drugi strani pa je lahko tudi posledica

³ Skupina drugi je vključena šele od leta 2012.

manjše pripravljenosti zaposlenih, da bi podajali prijave o prevarah zoper tiste na višjih položajih.

Ista raziskava ugotavlja, da so storilci približno v dveh tretjinah moški, medtem ko je bil v raziskavi iz leta 2008 ta delež pod 60 % in tudi mediana izgube oziroma višine prevare, ki jo zakrivijo moški je še enkrat višja, kot če jo zakrivi ženska (za leto 2012 sta zneska 200.000 dolarjev za moške in 91.000 za ženske). Zanimivo pa je, da razlike ne moremo pripisati zgolj temu, da imajo ženske večkrat nižji položaj v organizaciji, saj se podobno razmerje kaže tudi pri primerjavi med moškimi in ženskami v istem položaju. Za primer: Če je bil storilec na položaju lastnik/izvršni direktor moški, je bila mediana višine prevare skoraj 700.000 dolarjev, če ženska pa "le" 300.000 dolarjev (ACFE, 2012, str. 47). Ugotovitev sicer sovпада z ugotovitvami Harrisove, Jenkinsa in Glaserja (2006, str. 57), da so ženske manj nagnjene k tveganju od moških in da pripisujejo možnosti za negativen izid večjo verjetnost. Ker gre za enega od bistvenih dejavnikov v hipotezi trikotnika prevar, se s tem tudi ta hipoteza, kljub svojim omejitvam izkaže za smiselno. Pri pojasnilu gre za statistično povprečje, posamezni primeri pa lahko bistveno odstopajo od njega.

Višji položaj ko zaseda storilec, večja je izguba. To je logično iz več razlogov: Višji ko je položaj storilca, lažje zaobide notranje kontrole. Prav tako je prevara usmerjena proti večjemu krogu; če gre pri zaposlenski poneverbi za doseganje koristi zase na račun podjetja, je pri računovodskih prevarah krog lahko bistveno širši, ker so žrtve prevare tudi vlagatelji, posojilodajalci, dobavitelji, kupci in drugi. Ne nazadnje lastnik ali izvršni direktor lažje obvladuje dogajanje v podjetju, ki ga vodi, ima večjo moč in vpliv in zaposleni se mu težje zoperstavijo, zato tudi dogajanje lahko traja dlje časa.

1.3 Razlogi za prevare v računovodskih izkazih

Najvišje poslovodstvo in lastniki imajo mnogotere osnovne razloge za prevarantsko računovodsko poročanje. Kranacher et al. (2012, str. 409) so jih strnili v naslednje skupine:

- **Prikrivanje pravega delovanja in stanja organizacije** s ciljem prikazati boljše ali slabše rezultate od dejanskih.
- **Ohranitev osebnega statusa/nadzora.** Najvišji poslovodje z močnim egom velikokrat niso pripravljeni priznati, da se njihova strategija ni obnesla in so rezultati slabi, saj bi to vodilo do njihove razrešitve.
- **Zadržanje dohodkov oziroma bogastva,** ki izvira iz plače, nagrad, bonusov, delnic in delniških opcij. Pozitivno povezanost med nagradami izplačanimi v delnicah in povečanim tveganjem za prevaro ugotavljajo tudi Erickson, Hanlon in Maydev (2004, str. 32–33).

Poznavanje osnovnih razlogov nam pomaga pri odkrivanju in preprečevanju prevar. Bolj ko poznamo motivacijske faktorje, lažje bomo prepoznali, da gre za prevaro.

Nekateri izmed razlogov za izkazovanje **boljših** rezultatov od dejanskih so Kranacher et al. (2012, str. 409–410):

- da bi dosegli ali preseгли prihodke ali njihovo rast skladno z napovedmi borznih analitikov,
- da bi zadovoljili (uresničili pogoje iz) kreditnih pogodb,
- da bi zvišali znesek financiranja iz posojil, ki so zavarovana s sredstvi organizacije,
- da bi uresničili kriterije potrebne za dodelitev ali obnovitev kreditov,
- da bi dosegli korporativne kriterije, ki jih za odvisno družbo predpiše matična družba,
- da bi dosegli cilje, ki so bili postavljeni za osebo,
- da bi izpolnili pogoje za upravičenost do nagrade, bonusa ...,
- da bi zadržali ceno delnice na pričakovanem nivoju pred združitvijo, prevzemom ali prodajo osebnih delnic,
- da bi izkazali vzorec rasti zaradi lažjega pridobivanja sredstev ali prodaje podjetja.

Na drugi strani so razlogi za izkazovanje **slabših** rezultatov:

- prenos oziroma odlog prenosa presežka prihodkov v naslednje obračunsko obdobje. V primeru, da je napoved za tekoče obdobje dosežena, dodatni presežki pa ne prinašajo dodatnih spodbud, bo poslovodstvo morda "presežne" prihodke usmerilo v naslednje obdobje in si s tem ustvarilo "rezervo", da bo lažje doseglo cilje naslednjega obdobja.
- "veliko čiščenje", kjer se v enem koraku izvedejo vsi odpisi takoj, in se s tem pripravi osnova za višje prihodke v prihodnosti,
- zmanjšanje trenutnih pričakovanj povezanih s poslovanjem, da bi bila prihodnja rast bolje dojeta in nagrajena,
- ohranitev trenda konstantnega poslovanja in izogibanje izkazovanja nestanovitnega poslovanja,
- znižanje vrednosti podjetja zaradi managerskega odkupa,
- znižanje vrednosti zasebnega podjetja zaradi nižje poravnave ob ločitvi.

Prej predstavljeni razlogi kažejo na to, da verjetnost prevare v računovodskih izkazih lažje ocenimo, če poznamo morebitne razloge za takšno ali drugačno izkazovanje, oseb, ki o predstavitev odločajo. Poznavanje morebitnih razlogov tudi nakazuje ali je v primeru dvoma o resničnosti in poštenosti predstavljenih računovodskih izkazih bolj verjetno, da je pravo stanje boljše ali slabše od predstavljenega. Čeprav osebni položaj oseb ni vedno znan, je vsaj pri pomembnih odločitvah smiselno preveriti ali in v kakšnem kontekstu se osebe organizacije, s katero je namen sodelovati, pojavljajo v javno dostopnih informacijah (na primer s pomočjo internetnih iskalnikov). Boljše ko je poznavanje, manjše je tveganje pri poslovanju.

1.4 Kako so izvedene prevare v računovodskih izkazih

Prevarantsko poročanje lahko vključuje enega ali več v nadaljevanju predstavljenih načinov, običajno pa storilci v začetku uporabijo prvi način, preostala dva pa sta vključena, ko obseg prevare raste. Kranacher et al. (2011, str. 410) jih opredeljujejo:

- **"Poigravanje z računovodskimi pravili"** (angl. *Playing the accounting system*). To je način, kjer so standardi uporabljeni kot orodje za doseg želenega rezultata. Gre na primer za manipuliranje s predpostavkami in ocenami, ki so uporabljene za določitev

dobe koristnosti osnovnih sredstev, slabitve in/ali odpise terjatev in/ali zalog. Če je cilj znižanje stroškov in obveznosti, dobaviteljevi računi niso knjiženi pravočasno ali so pravi prihodki pripoznani preuranjeno. Transakcije imajo podlago v dejanskih dogodkih, a so nepravilno ali neprimerno evidentirane. Dokumentacija do neke mere podpira, kar je izkazano v računovodskih izkazih, a upoštevane predpostavke (na primer nastanek poslovnega dogodka, realnost računovodskih ocen in podobno) glede te dokumentacije so vprašljive.

- **"Izigravanje računovodskih pravil"** (angl. *Beating the accounting system*). Na ta način so v poslovne knjige evidentirani dogodki nepravilno in v višjih zneskih kot v okviru prvega načina. Knjižene so tudi že lažne prodaje, bodisi dejanskim ali izmišljenim kupcem, zaloge ali terjatve so prikazane prirejeno na osnovi ponarejene dokumentacije, da ustrezajo izkazanim zneskom, popravki vrednosti so oblikovani izven do tedaj uveljavljene metode ali izkustveno določenih zneskov, vnosi v poslovne knjige so zakriti na način, da so večji "okrogli" zneski vneseni kot več manjših nezaokroženih. Evidentirane so transakcije, ki nimajo podlage v dejanskih poslovnih dogodkih ali pa so namerno napačno knjižene. Za vse poslovne dogodke ni dokumentacije, razen če storilec pripravi ponarejene ali spremeni le-to, da bi podprl prevaro.
- **"Delovanje zunaj računovodskih pravil"** (angl. *Going outside the accounting system*). Gre za način, ko storilec izdelava računovodske izkaze, kakršne želi, ne glede na dejansko poslovanje. Ti izkazi sicer lahko temeljijo na dejanskih podatkih, a so naknadno ročno vneseni popravki do zelenega prikaza. Lahko gre celo tako daleč, da so izkazi v celoti izmišljeni. Včasih storilec poskusi izdelati poslovne knjige, ki bi odgovarjale izkazom, drugič pa poslovne knjige sploh niso (več) vodene. Kot pri predhodnem načinu tudi v tem primeru ni dokumentacije, ki bi podpirala podatke v računovodskih izkazih, ali pa je ta ponarejena in/ali prirejena.

Od storilca prevare je odvisno, ali bo prepoznal svoje dejanje in se še pravočasno ustavil. V mnogih primerih pa prevara deluje kakor droga. Po začetnih uspehih si storilci upajo vedno več in več. Način življenja je vedno dražji in zato potrebujejo čedalje več sredstev in seveda več kot jih je na voljo na zakonit način, in tako se znajdejo v vrtincu prevar. Možnost, da bo storilec sam od sebe odnehal s prevarantskim delovanjem, je vedno manjša, ker ni več realnih možnosti, da bi vrnil neupravičeno pridobljena sredstva in/ali koristi. Taki so praktično vsi najbolj znani in razvpiti primeri računovodskih in finančnih škandalov od Enrona, WorldComa, Parmalata na začetku tisočletja, do ponzijske sheme Bernarda Madoffa.

1.5 Družbeni pomen računovodskih prevar

Računovodske prevare povzročajo znatne neposredne stroške ali izgube, kot je že prikazano v poglavju 1.2, a vendar to niso edini vplivi. Če pogledamo nekaj največjih prevar, nam bodo razsežnosti še bolj jasne. V propadu Enrona so investitorji, zaposleni in pokojninski skladi izgubili po oceni približno 70 milijard ameriških dolarjev (Kranacher et al. 2011, str. 420). Cotton (2002) navaja, da so v stečajih Enrona, WorldComa, Qwesta,

Global Crossinga in Tyca vlagatelji izgubili 460 milijard dolarjev. Za lažjo predstavo – v letu 2002, ko so se zgodili ti stečajni, je bil po podatkih Statističnega urada Slovenije bruto družbeni produkt Slovenije dobrih 23 milijard evrov. Izguba v teh stečajih je torej pomenila več kot 21 Slovenskih BDP-jev.

Po oceni iz leta 2004 (Silverstone & Sheetz, 2007, str. 21, povzemata po ACFE) v ZDA škoda na račun različnih računovodskih prevar znaša okrog 6 % njihovega BDP (takrat je to znašalo 660 milijard ameriških dolarjev).

A tu gre le za neposredne stroške in še to so le ocene. Te ocene ne vključujejo prav(d)nih stroškov, stroškov povišanih premij, znižane produktivnosti, neugoden vpliv na moralo zaposlenih, zaupanje kupcev in dobaviteljev, negativni vpliv na kapitalske trge.

Kranacher et al. (2011, str. 421) in Rezaee (2010, str. 20) navajajo še naslednje škodljive vplive računovodskih prevar:

- **Spodkopavanje zanesljivosti, kakovosti, poštenosti in popolnosti računovodskih poročil.** Povsem jasno je, da je po velikih škandalih v zvezi z računovodskimi prevarami prišlo do znatnega upada javnega zaupanja v verodostojnost računovodskih izkazov. Ljudje smo nagnjeni k posploševanju, zato ob nekaj odkritih prevarah hitro ocenimo, da je "vse" ponarejeno in da "ničemur več" ni mogoče zaupati.
- **Ogrožanje neoporečnosti in objektivnosti računovodske in revizijske stroke.**
- **Zmanjšanje zaupanja finančnih trgov in udeležencev teh trgov v računovodske informacije.**
- **Ogromni pravdni stroški.**
- **Uničene kariere vpletenih posameznikov.**
- **Stečajni in/ali znatne izgube.**
- **Spodbujanje regulativnih intervencij.** ZDA so v letu 2002 sprejele dobro znani Sarbanes-Oxley Act, ki je bistveno posegel v dotedanji nadzor in delo revizorjev. Po zgledu tega zakona so se pogoji dela spremenili tudi v Evropi in posledično v Sloveniji. Med najbolj bistvenimi spremembami v Zakonu o revidiranju (ZRev-2, Ur.l. RS 65/2008) iz leta 2008, v primerjavi s prej veljavnim ZRev-1 je prepoved opravljanja poslov revidiranja pri osebi, če revizijska družba oziroma katerakoli organizacijska enota v mreži, ki ji pripada, oziroma z revizijsko družbo povezana oseba opravlja ali je v zadnjih dveh letih pred sklenitvijo pogodbe o revidiranju računovodskih izkazov opravljala pri pravni osebi kakršnekoli računovodske oziroma knjigovodske storitve; storitve ocenjevanja vrednosti za namene računovodskega poročanja, ki lahko vplivajo na postavke računovodskih izkazov; storitve davčnega svetovanja, ki lahko vplivajo na postavke računovodskih izkazov; in druge podobne storitve ali če je povezana s pravno osebo na drug način in bi zaradi te povezave lahko obstajal dvom v neodvisnost in nepristranskost revidiranja (ZRev-2, 45. člen).
- **Zmanjšanje javnega zaupanja v računovodsko in revizijsko stroko kot posledica naraščajočega števila popravljenih računovodskih izkazov.**

Nesporno imajo računovodske prevare tudi v Sloveniji nekatere od prej imenovanih vplivov, čeprav natančnejših ocen ni na voljo. Prav zato bi si morali prizadevati še bolj

promovirati strokovnost in etičnost, še zlasti med člani poslovodstev in oseb, ki sestavljajo in/ali potrjujejo računovodske izkaze.

1.6. Sklepne ugotovitve o prevarah v računovodskih izkazih

Za prevare v računovodskih izkazih je značilno, da gre za bistvene zneske napačnih navedb, zavedanje, da je predstavitev napačna, uporabnik zaupa v predstavljene izkaze, dejanje ima finančne posledice in dejanje je bilo izvedeno namenoma.

Da jo storilec lahko izvede, mora biti izpolnjenih nekaj pogojev: Storilec mora zaznati nek pritisk, kar je lahko posledica denarnih težav, postavljenih ciljev ali pričakovanj, ali celo samo izziv neodkrito in nekaznovano izvesti prevaro. Za prevaro mora imeti priložnost, ki je povezana tudi s storilčevo oceno verjetnosti, da bo dejanje odkrito in zmožnostjo, da izvede prevaro. Ker gre pri storilcih običajno za osebe, ki v družbi uživajo ugled in zaupanje, si morajo dejanje opravičiti in ga dekriminalizirati.

Višji kot je položaj storilca, večja je povprečna škoda in dlje traja prevara.

Različni razlogi za prevare se odražajo tudi v različnih načinih prevar. Storilci imajo razloge tako za izkazovanje boljšega kot slabšega položaja od dejanskega.

Prevare se navadno začnejo s "poigravanjem" z računovodskimi pravili, ko pa obseg prevare raste, je tudi delovanje bolj agresivno in preko "izigravanja" računovodskih pravil vodi do delovanja zunaj računovodskih pravil. Storilci le redko sami od sebe prenehajo s prevarantskim računovodskim poročanjem.

Poleg neposrednih stroškov imajo prevare tudi širši družbeni vpliv, ki se odraža zlasti v zmanjšanem zaupanju v računovodske izkaze in delovanju različnih institucij, da bi ga povrnilo. Gre predvsem za sprejem zakonodaje, ki poskuša zmanjšati tveganje za pojav prevare.

2 NAČINI POVZROČANJA RAČUNOVODSKIH PREVAR

Uporabniki računovodskih izkazov, bodisi kot potencialni investitorji, kreditorji, kupci, dobavitelji ..., se od časa do časa srečujejo z objavo računovodskih nepravilnosti. Te nepravilnosti so zelo različno poimenovane, med drugim agresivno računovodenje, "glajenje" prihodkov, upravljanje dohodka in tudi prevarantsko računovodsko poročanje. Čeprav se navedeno razlikuje glede stopnje, do katere so rezultati popačeni, imajo podoben učinek – računovodski izkazi, ki služijo kot temelj za pomembne investicijske, kreditne in druge poslovne odločitve so nepravilni, napačni in kar je najhuje, zavajajoči. Prav tako so vse nepravilnosti izvedene z enim samim končnim ciljem – izdelati prenarejen vtis o poslovanju podjetja, s katerim se želi doseči izboljšanje svojega položaja. Pričakovane nagrade za tovrstno početje so različne in mnoge; od dviga vrednosti delnice podjetja do boljših pogojev kreditiranja, nekatere premami bonus za uspešnost, druge pa manjši nadzor.

Načini kreativnega računovodenja so mnogoteri, v literaturi pa bomo vedno našli vsaj naslednje:

Prezgodnje priznavanje in/ali priznavanje izmišljenih prihodkov. Na ta način so prihodki v poslovnih knjigah evidentirani prezgodaj ali na osnovi drugih neizpolnjenih predpostavk za pripoznavanje prihodkov, ki jih predpisujejo računovodski standardi. Upošteva naravo prihodkov in njihov neposredni vpliv na zasluzke in dobiček ni čudno, da se kreativno računovodenje pogosto začne z napačnim pripoznavanjem prihodkov. Pravzaprav gre za "nepogrešljiv" del prevar v računovodskih izkazih. Prezgodnje priznavanje prihodkov se nanaša na pripoznavanje le-teh od povsem običajnih prodaj, preden bi bili taki prihodki priznani skladno z računovodskimi standardi. Priznavanje izmišljenih prihodkov vključuje evidentiranje prihodkov od neobstojećih prodaj. Tudi tu včasih naletimo na sivo cono med prezgodnjim in priznavanjem izmišljenih prihodkov. Če je prihodek pripoznan medtem, ko blago še ni odpremljeno, gre za prezgodnje pripoznavanje. Bolj agresivna politika vključuje odpošiljanje blaga in pripoznavo prihodka, še preden je podjetje dejansko prejelo naročilo. Ob upoštevanju, da naročila ni, lahko govorimo tudi o izmišljenem prihodku, čeprav bo kasneje naročilo morda prispelo in bi prihodek v vsakem primeru pripoznali. Seveda pa se lahko pripoznavanje stopnjuje do te mere, da organizacija pripoznava tudi prihodke od vsiljenih prodaj, kjer ne pričakuje naročila ali evidentira prihodke tudi, če prodaje ni bilo.

Agresivna kapitalizacija (oziroma pogosto usredstvenje) in politika nizkih amortizacijskih stopenj (zlasti za neopredmetena sredstva). Gre za način, po katerem se namesto med stroške oz. odhodke obdobja nekatere postavke evidentirajo kot sredstvo ali je ocenjena življenjska doba nabavljenih opredmetenih in/ali neopredmetenih sredstev zelo dolga. Namesto, da bi zvišala prihodke, se nekatere organizacije v želji po izkazovanju boljšega poslovnega izida zatekajo k minimiziranju stroškov ali kombinaciji obojega. Gre za politiko usredstvenja stroškov, ki bi jih praviloma morali upoštevati med stroški obdobja ali za amortiziranje nabranih zneskov skozi daljši čas od običajnega. Ob usredstvenju izdatek (račun) povzroči izkazovanje sredstva, ki ga prenašamo v stroške skozi daljše časovno obdobje. V primerjavi z bolj običajno računovodsko prakso je poslovni izid v bližjih časovnih obdobjih izkazan višje in s tem daje vtis, da je organizacija sposobna ustvarjati višje zasluzke (dobiček).

Napačno predstavljena sredstva in obveznosti. V to kategorijo štejemo sredstva, ki jih ne amortiziramo, kot na primer terjatve do kupcev in druge terjatve iz poslovanja, zaloge in naložbe. Odhodki in izguba je znižana, če so ta sredstva precenjena. Na primer precenjena izterljivost terjatev do kupcev povzroči manjše odhodke za popravke vrednosti terjatev. Podobno je, kadar podjetje ne odpiše nekurantne zaloge, s katero ima kvečjemu še stroške skladiščenja, ne more pa je več nikomur prodati. Sem spada tudi druga plat medalje, to je, da so v poslovnih knjigah obveznosti evidentirane prenizko. Seveda se lahko primeri tudi napaka, ki ima za posledico neevidentirano obveznost in neizkazan strošek oziroma odhodek, vendar gre tu za namensko napačno izkazane obveznosti. Podjetje Micro Warehouse, Inc. je tako na primer v letu 1996 prenizko izkazalo nabavo zaloge in obveznosti do dobaviteljev, ter posledično izkazalo premalo nabavne vrednosti prodanega blaga v skupni višini 47,3 milijona dolarjev (Mulford & Comiskey, 2002, str. 12 in 17).

Kreativno predstavljanje postavk izkaza poslovnega izida je takšno računovodsko izkazovanje, ki nakazuje drugačno (običajno višjo) sposobnost podjetja, da ustvarja dobiček od dejanske. Medtem, ko se prihodki, ki se zgodijo redko in niso posledica rednega delovanja, običajno izkazujejo med drugimi prihodki, jih nekatera podjetja izkažejo med rednimi prihodki ali pa jih premalo pojasnijo. S tem dajejo vtis, da so sposobna doseči boljše izide na daljši rok in s svojo osnovno dejavnostjo, pri tem pa končni izid poslovnega leta ni nič drugačen (Mulford & Comiskey, 2002, str. 280–285).

Neppravilno poročanje denarnega toka. Podjetje lahko sporoča večjo sposobnost ustvarjanja zaslужka ne samo z večjim dobičkom temveč tudi s poročanjem večjega in bolj vzdržljivega denarnega toka. Izkaz denarnega toka (Slovenski računovodski standard, v nadaljevanju SRS, 26, 2006⁴) izkazuje denarne tokove pri poslovanju, denarne tokove pri naložbenju in denarne tokove pri financiranju.

Podjetje lahko z namenom, da bi izkazalo večji prebitek prejemkov pri poslovanju, izdatke pri poslovanju razvrsti med izdatke pri naložbenju ali izdatke pri financiranju. Podobno lahko prejemke iz naložbenja ali financiranja izkazuje med prejemki iz poslovanja. Večji ko je prebitek prejemkov pri poslovanju, večja naj bi bila sposobnost podjetja ustvarjati prihodek in dobiček (Mulford & Comiskey, 2002, str. 345–352). Seveda pa tu ne smemo pozabiti na "sistemsko napako", da se davek od dohodkov pravnih oseb izkazuje med izdatki iz poslovanja, čeprav lahko v nekaterih primerih precejšen del le-tega odpade na naložbenje in/ali (redkeje) financiranje (Kranjc, 2011, str. 73).

2.1 Uravnavanje dobička

Dobiček je še vedno en izmed temeljnih kazalcev položaja podjetja. Pravzaprav je ustvarjanje dobička eden izmed temeljnih ciljev delovanja podjetja. Za čim večji dobiček si prizadeva poslovodstvo, veseli so ga tudi dobavitelji, posojilodajalci, država in drugi deležniki. Na dosežen dobiček so mnogokrat vezane nagrade poslovodstva, doseganje zastavljenega dobička na delnico je večna tema borznih analitikov in vlagateljev. Zato ne čudi, da si podjetja želijo doseči "ravno pravi" dobiček. Ne premajhnega, da ne bi odgnali vlagateljev in/ali si poslabšali bonitetno oceno, in ne previsokega, da ne bi preveč dvignili pričakovanj analitikov in/ali plačali preveč davkov. O tem govori uravnavanje dobička (angl. *earnings⁵ management*).

2.1.1 Kaj razumemo z uravnavanjem dobička

Poročanje o dobičku ima močan vpliv na cel spekter aktivnosti organizacije in na odločitve, ki jih sprejema vodstvo. Zlasti v ZDA so uprave gospodarskih družb zelo obremenjene s tem, da bi družba izpolnila napovedane cilje analitikov. S tega vidika

⁴ V nadaljnjem besedilu za SRS ni letnice, če se vsebina nanaša na trenutno veljavne SRS 2006, kadar pa je podana primerjava s prej veljavnimi standardi SRS 2001, je to posebej označeno.

⁵ Earnings bi dobesedno prevedli kot zaslужke, vendar gre pri opisanih dejanjih za prilagajanje kategorije, ki jo računovodsko opredelimo kot dobiček oziroma izguba.

uprava čuti odgovornost, da stori, znotraj dovoljenih meja, vse za to, da bi družba dosegla ali preseгла napovedi analitikov z Wall Streeta.

Zanimivi so "dosežki" v objavljanju podatkov družbe Cisco Systems v primerjavi s splošnim mnenjem analitikov Wall Streeta o doseženih rezultatih. Osemnajst centov dobička na delnico za prvi kvartal leta 2001 je za en cent presegl napoved sedemnajst centov. To je bil trinajsti!!! zaporedni kvartal v katerem je bilo podjetje ravno za en cent boljše od ocene analitikov (Mulford & Comiskey, 2002, str. 58). Seveda obstaja možnost, da gre le za slučaj, a ta možnost je zelo majhna.

Kaj sploh je uravnavanje dobička? Mulford in Comiskey (2002, str. 59) menita, da gre za aktivno manipulacijo podatkov iz računovodskih izkazov z namenom prenarediti predstavljeno poslovanje.

Scott (Mulford & Comiskey, 2002, str. 59, povzemata po Scott, 1997, str. 295) pravi, da je upošteva, da uprava lahko izbira svojo računovodsko usmeritev izmed izbranih (predpisanih v računovodskih standardih, na primer Mednarodnih računovodskih standardih), normalno pričakovati, da bo izbralo takšno, ki bo maksimizirala njihovo korist in/ali tržno vrednost podjetja. Temu pravimo uravnavanje dobička.

Securities and Exchange Commission (Komisija za vrednostne papirje v ZDA – v nadaljevanju SEC) pa pravi, da neprimerno uravnavanje dobička vključuje uporabo različnih oblik prevar, da bi izkrivilo pravo sliko poslovanja podjetja z namenom doseči zelen rezultat (SEC, 1999, str. 84).

Iz predstavljenih definicij izhaja, da uravnavanje dobička največkrat vključuje računovodsko prakso, ki ni vedno skladna z načelom dosledne stanovitnosti, ki ga v računovodskih standardih zastopa kakovostna značilnost primerljivost, ki med drugim pomeni tudi, da je zaradi metodične enotnosti mogoče primerjati postavke v računovodskih izkazih istega podjetja za različna leta ali postavke v računovodskih izkazih različnih podjetij (SRS 2006, str. 13). Tudi MRS 1 že v točki 1 navaja, da je treba zagotoviti primerljivost tako z lastnimi računovodskimi izkazi iz prejšnjih obdobj kot tudi z računovodskimi izkazi drugih podjetij.

Pri uravnavanju dobička gre tako večinoma za kršitev ene od temeljnih kakovostnih značilnosti računovodskih izkazov in s tem tudi celotnega računovodenja.

V naslednji točki so navedeni opozorilni znaki, ki lahko kažejo na uravnavanje dobička.

2.1.2 Opozorilni znaki

Uravnavanje dobička je pogosto povezano z ocenjevanjem računovodskih postavk, zato so področja na katerih lahko naletimo na uravnavanje dobička:

- sprememba dobe koristnosti sredstva za namene amortiziranja,
- sprememba ocene vrednosti po izteku amortiziranja (neamortizirane zneske),

- določitev višine oslabitev vrednosti terjatev,
- določitev potrebne višine rezervacij za garancijska popravila, kočljive pogodbe ...,
- ocena oslabilnosti sredstev,
- ocena stopnje dokončanosti po posameznih pogodbah,
- ocena verjetnosti različnih pogodbenih zahtevkov,
- ocenjeni odpisi in popravki vrednosti sredstev ...

Seveda ni nujno, da vsaka sprememba na prej navedenih področjih že pomeni uravnavanje dobička, vendar gre za pomembne indikatorje, še zlasti, če so spremembe pogoste, se merila za ocenjevanje iz obdobja v obdobje menjajo in so takšne spremembe prisotne na več področjih sočasno, pojasnila oziroma razkritja, zakaj je prišlo do sprememb v računovodskih usmeritvah, pa neprepričljiva ali napisana v "strokovni latovščini" brez pravega pomena (na primer: Na podlagi izkušenj povezanih z uspešnostjo izterjave oslabiljenih terjatev, zaključujemo, da naša dosedanja usmeritev ni bila v celoti skladna z doseženimi uspehi in s tem povezanimi naknadno pripoznanimi prihodki iz naslova odprave oslabitev, še zlasti v povezavi s terjatvami, ki izvirajo iz dolgoročnih pogodb, zato je bila sprejeta odločitev, da spremenimo merila za ocenjevanje slabitev, ter določimo spremenjen odstotek oslabilnosti teh terjatev).

2.2 Prezgodnje pripoznavanje in/ali pripoznavanje izmišljenih prihodkov

Prihodek od prodaje in njegova rast sta ključni sestavini razumevanja finančnega položaja organizacije. Čisti prihodki od prodaje so, ne glede na obliko in različico izkaza poslovnega izida, izkazani na prvem mestu. Ponujajo prvi pogled na poslovanje organizacije. Praviloma so najvišja posamična postavka v izkazu poslovnega izida podjetij. Zato je prevarantsko računovodsko poročanje najbolj pogosto povezano ravno s pripoznavanjem prihodkov.

Zlasti gospodarske družbe na začetku poslovanja včasih ocenjujemo glede na dosežene prihodke in ne glede na dosežen poslovni izid. Verjetno se še spomnimo navzgor drvečih vrednosti internetnih podjetij ob njihovi eksponentni rasti prihodkov (in tudi žalostnega konca za večino le-teh). Ob misli na to se ne gre čuditi, da je prezgodnje pripoznavanje in/ali pripoznavanje izmišljenih prihodkov na vrhu lestvice orodij za lažno izkazovanje uspeha in stanja organizacije.

2.2.1 Kaj je prezgodnje pripoznavanje in/ali pripoznavanje izmišljenih prihodkov

Med prezgodnjim pripoznavanjem in pripoznavanjem izmišljenih prihodkov je razlika v stopnji agresivnosti. V primeru prezgodnjega pripoznavanja prihodkov je pravilna prodaja evidentirana v zgodnejšem obdobju kot bi smela biti skladno z uporabo računovodskih standardov, medtem ko pripoznavanje izmišljenih prihodkov pomeni, da je v poslovnih knjigah izkazana neobstoječa prodaja.

Evidentiranje navideznih ali izmišljenih prihodkov vključuje evidentiranje prodaj blaga ali storitev, ki se niso zgodile. Fiktivne prodaje lahko vključujejo navidezne kupce, lahko pa so izkazane tudi do rednih naročnikov. Račun za nedobavljeno blago ali neopravljene storitve je lahko izdan, a ga organizacija ne pošlje naročniku, v začetku naslednjega obdobja pa je račun storniran. To lahko vodi do primanjkljaja prihodkov v tem novem obdobju in ustvari potrebo po izkazovanju nove izmišljene prodaje.

Kdaj sploh pripoznamo prihodke? MRS 18 pravi, da takrat, ko:

- a) podjetje prenese na kupca pomembne tveganja in koristi lastništva proizvodov,
- b) podjetje ne obdrži več niti toliko sodelovanja pri poslovanju, kolikor se ga običajno povezuje z lastništvom, niti dejanskega odločanja o prodanih proizvodih,
- c) znesek prihodkov je mogoče zanesljivo izmeriti,
- d) verjetno je, da bodo gospodarske koristi, povezane s transakcijo, pritekale v podjetje, ter
- e) stroške, ki so nastali ali bodo nastali v zvezi s poslom, je mogoče zanesljivo izmeriti.

Podobna merila so opredeljena tudi pri prodaji storitev. Enako besedilo najdemo tudi v SRS 18. Prihodki se pripoznajo, ko se upravičeno pričakuje, da bodo vodili do prejemkov, če le-teh še ni bilo že ob nastanku.

V zvezi s tveganji in koristmi povezanimi s pripoznavanjem prihodkov je treba proučiti okoliščine posla. Večinoma se prenos tveganj in koristi lastništva ujema s prenosom pravne upravičenosti ali s prenosom posesti na kupca, ni pa nujno vedno tako. Če podjetje obdrži pomembna tveganja, povezana z lastništvom, posel ni prodaja in se prihodki ne pripoznajo. Podjetje lahko obdrži pomembno tveganje, povezano z lastništvom, na različne načine. Nekateri primeri takih okoliščin so:

- a) če obdrži obvezo za primer nezadovoljive izvedbe, ki ni krita z običajnimi rezervacijami za jamstva,
- b) če je prejem prihodkov iz kake prodaje odvisen od kupčevega doseganja prihodkov iz prodaje proizvodov,
- c) če je poslani proizvodi treba namestiti in je namestitev pomemben del pogodbe, ki je podjetje še ni izpolnilo, ali
- d) če ima prodajalec pravico razveljaviti nakup zaradi razloga, ki je opredeljen v prodajni pogodbi, in podjetje ni gotovo glede verjetnosti vračila (MRS 18, 2008, 16. člen, str. 108–109).

Prihodki in odhodki, ki se nanašajo na isti posel ali drug poslovni dogodek, se pripoznajo hkrati; kar imenujemo **vzporejanje prihodkov in odhodkov**. Odhodke, tudi jamstva in druge stroške, ki se pojavljajo, ko so proizvodi že odposlani, je mogoče običajno zanesljivo izmeriti, če so izpolnjeni drugi pogoji za pripoznavanje prihodkov. Toda prihodkov ni mogoče pripoznati, če z njim povezanih odhodkov ni mogoče zanesljivo izmeriti; v takšnih okoliščinah je vsako za prodajo prejeta nadomestilo treba pripoznati kot obveznost.

Pri opravljanju storitev se prihodki merijo po prodajnih cenah nedokončanih storitev glede na stopnjo dokončanih storitev, pri tem pa ne sme biti nikakršnih posebnih dvomov o tem

ali bodo storitve opravljene in plačane, niti ne o višini stroškov, ki so ali bodo nastali pri opravljanju storitev. Bolj podrobno so v računovodskih standardih urejene gradbene storitve, vendar smiselno velja precej podobno kot pri ostalih storitvah. Ravno metoda pripoznavanja prihodkov glede na stopnjo dokončnosti, kot je še posebej obdelana v MRS 11 – Pogodbe o gradbenih delih, je največkrat predmet manipulacij, saj vodilni v podjetju razmeroma enostavno pripravijo oceno dokončnosti in povezanih stroškov, ki bolj ustreza njihovim ciljem. Po drugi strani pa bi seveda metoda pripoznavanja prihodkov šele ob dokončanju storitev lahko pomenila še slabšo rešitev; oziroma način, ki bi izkrivljaj računovodske izkaze podjetij, ki imajo v teku projekte, ki trajajo več kot eno poslovno obdobje, ali pa reševanje situacije s pojasnili oziroma razkritji k izkazom. SRS 18.21. (2002) je omejeval pripoznavanje prihodkov na podlagi stopnje dokončnosti pri gradbenih pogodbah le na primere, ko je mogoče predvideti končni datum izpolnitve pogodbe.

Pri prezgodnjem pripoznavanju prihodkov so le-ti pripoznani, ko posel še ne izpolnjuje vseh pogojev za pripoznavanje, kot jih zahtevajo računovodski standardi, pri pripoznavanju izmišljenih prihodkov pa pogoji za izpolnjevanje sploh ne bodo doseženi. Značilni primeri nepravilnega pripoznavanja prihodkov so predstavljeni v nadaljevanju.

2.2.2 Značilni primeri nepravilnega pripoznavanja prihodkov

Pri predstavljenih primerih nepravilnega pripoznavanja prihodkov se raven nepravilnosti čedalje bolj stopnjuje od prezgodnjega pripoznavanja dejanskih prihodkov pa vse do pripoznavanja povsem izmišljenih prihodkov. Povezano z nepravilnim pripoznavanjem prihodkom je treba izpostaviti tudi zapolnitev prodajnih kanalov, kar sicer nujno ne pomeni nepravilnega ali prevarantskega poročanja, a je vseeno potrebna previdnost, če je zaznano tako postopanje podjetja.

Blago je naročeno, pa ni odposlano. Za pripoznavo prihodka ob prejemu naročila in pred odpremo bi večina menila, da je preuranjena. Twinlab Corporation je na primer pripravil popravke svojih računovodskih izkazov za leti 1997 in 1998 ker "so bila nekatera naročila evidentirana v poslovnih knjigah pred dokončno dobavo v istem kvartalu". V nekaterih primerih prezgodnjega priznavanja prihodkov organizacije odpošiljajo blago še po izteku obdobja, za katerega se poroča, in prihodke evidentirajo v poslovne knjige preteklega obdobja še precej časa v novem obdobju, da dosežejo zelen rezultat. Sčasoma se obdobje čedalje bolj podaljšuje in to se je zgodilo tudi Pinnacle Micru, dokler novo izbrani notranji revizor, ki ni želel biti vključen v prevaro, ni obvestil revizijske komisije in zunanjih revizorjev o dobavah po zaključku obdobja. Učinki v letu 1993 so bili taki, da je bil prihodek znižan z 2,6 na 1,6 milijona dolarjev, poslovni izid pa je bil iz čistega dobička 652.000 dolarjev popravljen na izgubo v višini 804.000 dolarjev (Mulford & Comiskey, 2002, str. 160–162).

Nekatere organizacije se izjemno potrudijo evidentirati prodajo pred zaključkom poročevanega obdobja. Izvršni direktorji pri Computer Associates so redno raztegnili zadnji mesec četrletja na do 35 dni in pri tem tako datirali izdane račune za nazaj kot ponarejali prodajne pogodbe, da so prelisičili revizorje in investitorje in jih prepričali v navidezno rast prodaje.

Ta primer dokazuje, da se prevara lahko zgodi tako, da je prihodek pripoznan davno pred dokončno dobavo blaga ali storitve, pa tudi tako, da so že vnaprej pripoznani vsi prihodki iz dolgoročne pogodbe.

Takšna, s prevaro prikazana rast prihodkov praktično vedno povleče za seboj to, da denarni tok iz poslovanja začne zaostajati za izidom iz poslovanja. Prav tako se lahko povečajo izkazane nezaračunane prodaje (porastejo aktivne časovne razmejitve).

Podoben primer, kjer pride celo do prevare na obeh straneh, se lahko zgodi, ko ima kupec odobrena sredstva, ki jih mora nujno porabiti do zaključka obdobja. Prodajalec mu bo ustregel in izkazal dobavo ter izdal račun. Naročeno bo prodajalec dobavljal morda še nekaj mesecev po zaključku obdobja. Če prodajalec ne bo izkazal kratkoročno odloženih prihodkov, bo prezgodaj pripoznal prihodke, poleg tega se lahko zgodi še to, da ne bo vračunal ustreznih stroškov. Tako bo imel "dvojni" učinek – prezgodaj pripoznane prihodke, za katere nima niti odgovarjajočih stroškov – torej bo kar celotna vrednost posla predstavljala dobiček. Vprašanje v tem primeru je tudi, kako bo isti dogodek opredelil kupec, ki je zahteval račun. Lahko bo prezgodaj izkazal stroške ali pa nabavo osnovnih sredstev. Če ne bo knjižil odloženih stroškov, bo izkazal prenizek rezultat in posledično prenizko osnovo za obračun davka od dobička. Da bo mera polna in dogodek izkoriščen v celoti, bo kupec račun morda uporabil še za davčno investicijsko olajšavo. S tovrstnim primerom se lahko srečamo še zlasti v primeru, če je kupec proračunski uporabnik, ki "mora" do konca proračunskega obdobja porabiti odobren proračun, da se lahko v naslednjem obdobju poteguje za čim višja odobrena sredstva, saj s porabo izkazuje, da potrebuje več sredstev tudi v prihodnjem obdobju. Druga možnost, ki ni nujno vezana le na proračunske uporabnike, pa je tako imenovano rastoče predračunavanje (angl. *incremental budgeting*), kjer kot osnovo za predračun v organizaciji vzamejo predračun ali obračun preteklega leta, ki ga popravijo zaradi pričakovanih sprememb v obravnavanem poslovnem letu. Tudi Turk, Kavčič in Kokotec-Novak (2003, str. 229) opozarjajo na slabost takega načina predračunavanja, zlasti v primerih, ko predračun pomeni tudi nekatere pravice, da ne proučuje dejavnosti in z njimi povezanih stroškov za doseg ciljev in so v predračune vgrajene slabosti in pomanjkljivosti preteklega obdobja. Kljub tej slabosti je to še vedno prevladujoč način predračunavanja tako pri proračunskih uporabnikih kot tudi v drugih organizacijah (če sploh pripravljajo predračune).

Blago je odposlano, a ni naročeno. Vsekakor še bolj agresivno kot pripoznavanje prihodkov za (še) neodposlano blago je odpošiljanje blaga in pripoznava prihodkov ob pričakovanju naročila. Tako je na primer Digital Lightwave Inc. pripoznal prihodek ob odpošiljanju proizvoda partnerju, ki v tistem času še ni posredoval naročila. Šlo je dejansko za demonstracijske enote, za katere nikoli ni bilo zaveze, da jih bo partner kupil. Ti proizvodi so bili kasneje vrnjeni in prihodek je bil storniran. (Mulford & Comiskey, 2002, str. 160–162) Po standardih seveda tak prihodek nikoli ne bi smel biti pripoznan.

Med prezgodnjim pripoznavanjem so tudi primeri, ko je bilo blago odposlano in ga je kupec prejel. To se zgodi takrat, ko:

1. je kupec prejel napačno blago,
2. kupec je prejel pravo blago, a prekmalu ali

3. kupec je ob pravem času prejel pravo blago, vendar ima pravico zavrniti nakup.

Pripoznavanje prihodkov, ko je kupčevo plačilo negotovo ali nepotrebno. Prodajalec želi čim prej pripoznati prihodke, vendar tudi tu lahko pride do prehitrega pripoznavanja prihodkov. Tak primer je bil proizvajalec računalnikov Kendall Square Research Corp – odposlal je proizvode, kupec jih je prevzel, vendar pa je zadnje vprašanje ali je imel kupec sredstva in namen, da bi prevzeto plačal. Večina naročnikov te družbe so bile univerze in raziskovalni centri, ki so za nakup potrebovala sredstva tretjih. Prodaja se je zanašala na to financiranje in prihodki ne bi smeli biti priznani, dokler naročniki niso imeli zagotovljenih sredstev. Dodatno je družba naročnikom izdajala obvestila, s katerimi je preklicevala prodajo v primeru, da naročniki niso prejeli sredstev (Mulford & Comiskey, 2002, str. 185–187).

Izkazovanje neobstoječih prihodkov. Zanimiv primer pripoznavanja prihodkov zasledimo za leti 1997 in 1998, ko so bili prodajniki pri Boston Scientific Corp še posebej motivirani za doseganje in preseganje prodajnih ciljev. Da bi spodbudili povečano, čeprav fiktivno prodajo, medicinskih pripomočkov, so najeli celo skladišča in tja pošiljali neprodane proizvode. Da bi prikriji dejstvo, da njihovi "nenaročniki" ne plačujejo, so terjatve spremenili v posojila, iste proizvode pa kasneje preprodali različnim naročnikom (Mulford & Comiskey, 2002, str. 162).

Tudi družba California Micro Devices Corp. je uporabila pristop "evidentiranja ponarejenih prihodkov od prodaje neobstoječih proizvodov nepravim podjetjem". V sodnem procesu se je izkazalo, da je bila kar ena tretjina od 45 milijonov dolarjev prihodkov za leto 1994 lažna. Ob vedno višjih prodajnih ciljeh je poslovodstvo podjetja nekoliko znižalo kriterij za to, kaj je prodaja. Prihodki so bili tako kmalu pripoznavani od proizvodov, ki so jih odpošiljali naročnikom pred naročilom, te prodaje pa niso bile stornirane, ko so bili proizvodi vrnjeni. Nekaterim distributerjem so celo plačevali provizijo, če so bili pripravljene proizvode prevzeti s pravico vračila brez obveznosti. V naslednji fazi so bili pripoznani prihodki že za neobstoječe dobave. Ko je prevara vse bolj rasla in je bilo vanjo vključenih vedno več ljudi, je po podjetju že krožila interna šala v stilu risanke Bugs Bunny "Kaj je pvihodek" (What's wevenue?) (Mulford & Comiskey, 2002, str. 163).

Zapolnitev prodajnih kanalov (angl. *Channel Stuffing*). Gre za postopanje, ki je z vidika pripoznavanja prihodkov lahko tudi problematično. Govorimo o prodaji nenavadno velikih količin proizvodov distributerjem, ki so k pretiranim nakupom spodbujeni z večjimi popusti in/ali daljšimi plačilnimi roki. Ne nazadnje pa lahko tudi z napovedmi o spremenjenih prodajnih pogojih v naslednjem poslovnem obdobju. Take prodaje so pogostejše v dejavnostih z višjimi razlikami v cenah (maržami) (na primer tobačni izdelki, farmacevtski proizvodi, parfumerija, proizvodi znanih blagovnih znamk), ker kratkoročno prinesejo povečane prihodke. Vendar ima "kraja" prihodkov naslednjega obdobja to slabost, da je v naslednjem obdobju težje doseči prodajne cilje, kar posledično vodi do tako velikega razkoraka med možno normalno in tako vsiljeno prodajo, da je slej ko prej potrebno izvesti popravek računovodskih izkazov.

Čeprav je pri tovrstni prodaji na razpolago vsa dokumentacija in je bilo naročilo tudi prejeto, so lahko prodajni pogoji takšni, da vzbujajo dvom glede tega ali bodo prihodki vodili do prejemkov. S takšno prodajo so lahko povezani stranski dogovori, ki kupcu dopuščajo možnost vračila, kar dejansko pomeni, da gre za komisijsko prodajo. To je še zlasti problematično za proizvode z omejenim rokom trajanja (kozmetika, farmacevtski proizvodi), saj jih v maloprodajo ne bodo prevzeli, če je rok uporabe še zelo kratek. Zato je treba zapolnitev prodajnih kanalov obravnavati previdno in pod določenimi pogoji gre tudi v teh primerih lahko za prevaro. Scott (2003, str. 59) pojasnjuje, da gre za umetno napihovanje tekoče prodaje in prihodkov, ameriški računovodski slovarji (Investopedia, Farlex) tak način prodaje opredeljujejo kot prevarantski in nezakonit, medtem ko Wikipedia v okviru tega gesla dopušča tudi možnost slabe organiziranosti prodaje. Schlank (2002) v članku poroča o enem največjih zapolnitev prodajnih kanalov, ko je farmacevtski gigant Bristol-Myers Squibb po ocenah analitikov iz tega naslova izkazal prihodke v višini okrog ene milijarde dolarjev, pri tem pa niso želeli dati javnega obvestila o tem, kakšne prodajne pogoje so ponudili distributerjem, niti niso razkrivali, da poslujejo na tak način. V letu 2004 se je izkazalo, da je bilo takih prodaj za 1,5 milijarde dolarjev, družba Bristol-Myers Squibb pa je plačala 150 milijonov dolarjev, ter pristala na neodvisni pregled njenih računovodskih usmeritev, notranjih kontrol in postopkov sestave računovodskih izkazov, da se je izognila nadaljnjih postopkom, ki jih je zoper njo uvedla SEC. (Bristol-Myers Squibb Company Agrees to Pay \$150 Million to Settle Fraud Charges, 2004)

2.2.3 Odkrivanje prezgodnjega pripoznavanja in/ali pripoznavanja izmišljenih prihodkov

Pogosto prihodek, ki je pripoznan prehitro, ali izmišljeni prihodek nimata oziroma ne bosta imela pritoka denarnih sredstev. Tako bodo na račun takega pripoznavanja narasle terjatve do kupcev. To pa moramo spremljati v nekoliko daljšem časovnem razdobju. Potrebno je primerjati stanje terjatev s prihodki. Če terjatve naraščajo bistveno hitreje kot prihodki, gre lahko bodisi za prodajo slabšim plačnikom, bodisi za prevaro v poročanju. Oboje je lahko problematično.

Naslednji dejavnik so fizične zmogljivosti proizvodnje, število zaposlencev in podobno. Ali ima proučevano podjetje tolikšne zmogljivosti, da lahko doseže izkazano prodajo? Pri tem se mere, s katerimi ocenjujemo fizične zmogljivosti, razlikujejo glede na dejavnost in velikost podjetja.

Včasih podjetja ločeno od prodaje izdajajo pisna zagotovila, da je mogoče blago kadar koli vrniti brez obveznosti.

Če je mogoče, je treba preveriti prodajo povezanim osebam.

Opozorilni znaki povezani z izmišljenimi prihodki so (Kranacher et al., 2011, str. 423):

- Nenadna rast ali nenavadna dobičkonosnost, še posebej v primerjavi z ostalimi podjetji v isti dejavnosti.

- Ponavljajoč negativni denarni tok iz poslovanja ali nezmožnost generiranja pozitivnega denarnega toka iz poslovanja kljub prijavljenim prihodkom in njihovo rastjo.
- Pomemben obseg poslovanja s povezanimi osebami ali projektnimi podjetji, če to ni običajno za dejavnost, v kateri deluje podjetje. Tveganje je še toliko večje, če računovodski izkazi niso revidirani.
- Visoke, nenavadne in zelo kompleksne transakcije, še posebej tiste ob koncu poslovnega leta (pri večjih podjetjih tudi ob koncu četrtertletja), pri katerih se resno lahko vprašamo o vsebini pred obliko posla.
- Nenavaden porast dni za vnovčenje terjatev (oziroma znižanje koeficienta obračanja terjatev do kupcev).
- Velik obseg prodaje podjetjem, katerih premoženje in lastništvo ni znano.
- Nenavadno valovanje v zneskih prodaje pri manjšem delu prodajnih enot ali prodaje pripisane neposredno upravi.

Upoštevajoč prej navedene opozorilne znake gre za ugotavljanje ali je poslovanje logično in smiselno. Če ni mogoče dobiti zadovoljivih in logičnih pojasnil v povezavi s prej navedenimi opozorilnimi znaki, je verjetnost, da gre za nepravilno pripoznavanje prihodkov, še toliko večja.

Brazel, Jones in Zimbelman (2006, str. 1, 4–9, 21–30) so na vzorcu 209 podjetij statistično pokazali, da večje neskladje med nefinančnimi kazalci in kazalniki ter rastjo prihodkov bistveno povečuje možnost, da gre za prevarantske izkaze. Med nefinančne kazalnike so najpogosteje upoštevali osebje (število zaposlenih) ter proizvodne in druge zmogljivosti.

2.3 Pripoznavanje stroškov in/ali odhodkov v napačnem obdobju

Pri pripoznavanju stroškov in/ali odhodkov v napačnem obdobju gre za nespoštovanje temeljne računovodske predpostavke nastanka poslovnega dogodka. Razlogi, da prihaja do nepravilnosti glede pripoznavanja v pravem obdobju, so lahko posledica pritiskov, da se porabijo predvidena oziroma odobrena proračunska ali predračunska sredstva (angl. *budget*⁶), izkažejo doseženi cilji oziroma rezultati (izraženi bodisi z dobičkom ali drugimi merili), ali pa so posledica neustreznih računovodskih kontrol.

2.3.1 Kaj je pripoznavanje stroškov in/ali odhodkov v napačnem obdobju

V primeru, da so stroški odloženi v drugo obdobje od tistega, v katerem so nastali, niso vzporejani s prihodki, ki so jih pomagali soustvariti. Pri tem gre lahko tako za prezgodnje kot prepozno pripoznavanje. V prvem primeru je poslovni izid izkazan nižje od dejanskega in gre poleg računovodske prevare lahko še za davčno utajo⁷, v drugem primeru, pa je

⁶ Budget označuje tako računovodski predračun kot tudi državni ali drug proračun (Turk, 2009, str. 448).

⁷ Upoštevajte 13. člen Zakona o davku od dohodkov pravnih oseb (Ur.l. RS št. 117/2006, 56/2008, 76/2008, 05/2009, 96/2009, 43/2010, 59/2011, 24/2012, 30/2012, 94/2012, v nadaljevanju ZDDPO-2) se vsak prihodek in odhodek vključita v davčno osnovo natančno enkrat, zato gre pri utaji "zgolj" za časovni zamik obdavčitve. Dejstvo pa je, da so lahko pogoji obdavčitve in ostali parametri taki, da je osnova spremenjena tako, da je davčna obveznost tudi bistveno nižja kot bi bila, če bi stroški in/ali odhodki zniževali osnovo v obdobju, v katerem so nastali.

poslovni izid neupravičeno previsok in lahko vodi do neupravičenih ugodnosti in/ali nepotrebnega izčrpavanja organizacije⁸.

Cilji pripoznavanja stroškov in/ali odhodkov v napačnem obračunskem obdobju so podobni kot pri ostalih računovodskih prevarah, to je, prikazati "primernejši" poslovni izid; saj nanj lahko vplivamo samo na dva načina – s spreminjanjem (večanjem ali manjšanjem) prihodkov in odhodkov.

2.3.2 Prikaz primerov in opozorilni znaki

V nadaljevanju prikazujem dva primera, kjer je prišlo v prvem do preuranjenega, v drugem pa do prepoznega pripoznavanja stroškov.

Porabljanje odobrenega proračuna. Vodja oddelka je ob pregledu poslovnih knjig do vključno predzadnjega meseca ugotovil, da je pri poslovanju ustvaril precej manj stroškov od planiranih. Zato se je v zadnjem mesecu odločil, da "popravi" situacijo, si zagotovi začetni inventar za naslednje leto in tudi višino odobrenega predračuna za naslednje leto, s tem da je opravil nepotrebne nakupe pisarniškega materiala, drobnega inventarja v posamični vrednosti do 500 evrov (ki ga lahko razporedi med material in takoj ob uporabi prenese med stroške) in drugega materiala v skupni vrednosti 12.000 evrov.

Ob pravilnem evidentiranju bi podjetje od nabavljenih 12.000 evrov približno 2.000 evrov lahko dejansko upoštevalo med stroški, ker je bilo toliko porabljenega, 10.000 evrov pa bi izkazovalo v zalogi drobnega inventarja, materiala ali podobno. Podjetje je celotne zneske računov (razen davka na dodano vrednost) evidentiralo med stroške tekočega obdobja.

Pri nas verjetno takega vodje ne bi klicali niti na zagovor, pri podobnem primeru v ZDA pa se tudi ni zgodilo nič posebnega. Ko so v oddelku notranje revizije odkrili bistven porast stroškov, so se pozanimali, kaj je razlog. Za vodjo oddelka se je dejanje končalo brez posledic z obrazložitvijo, da ni ničesar skušal zadržati zase, bil je le pod pritiskom, da izpolni predračunske cilje (Pednault, 2009, str. 144).

Razkorak pri vzporejanju prihodkov in odhodkov. V podjetju so do zaključka leta zaračunali dobavo in montažo tehničnih proizvodov, za kar so poleg lastnih delavcev najeli tudi podizvajalce. Dela so se zavlekla tako, da so bila dokončno opravljena šele v januarju prihodnjega leta. Takrat je podizvajalec tudi izstavil skupni račun za več deset tisoč evrov. Glavni izvajalec je svoje prihodke izkazal v celoti v preteklem obdobju, stroškov podizvajalca pa ni niti vračunal. Stroške je evidentiral v naslednjem obdobju.

Izvajalec je tako v preteklem obdobju izkazal previsoke prihodke in previsok dobiček, tekoče obdobje pa je začel z izgubo, ki jo bo do konca leta težko pokrtil iz drugih

⁸ Kadar je na primer nagrada poslovodstva vezana na dosežen čisti dobiček, je le-ta v primeru, ko so stroški prestavljeni v naslednje poslovno obdobje očitno obračunana (in predpostavljamo tudi izplačana) previsoko. S tem je organizacija oškodovana vsaj na račun prezgodnjega izplačila nagrade. Še večji problem pa je, če stroški ali odhodki niso bili evidentirani v pravem obdobju zato, da bi se skrila izguba. V takem primeru pride do tega, da je poslovodstvo "nagrajeno" za izgubo.

prihodkov. Podizvajalec bi moral izkazati prihodke in jih vračunati med kratkoročno nezaračunanimi prihodki (po priporočenem enotnem kontnem načrtu, ki prične veljati s 1. januarjem 2013 je to konto 191), oziroma bi moral za delno opravljene storitve izstaviti račun, vendar pa je najverjetneje prihodke pripoznal šele v tekočem obdobju, saj je tudi na računu kot datum opravljene storitve za celoten znesek računa napisal januar. Podizvajalec je tako za eno leto prestavil obveznost za davek od dobička od storitev, ki so bile opravljene v preteklem letu.⁹

Opozorilni znaki pri časovnem zamikanju pripoznavanja so praktično enaki kot veljajo za prezgodnje pripoznavanje ali pripoznavanje izmišljenih prihodkov in so naštetih v točki 2.2.3. Predvsem je treba biti pozoren na nenavadne odmike ali nihanja pri izračunavanju kazalnikov gospodarnosti, zlasti stopnjo kosmate dobičkovnosti poslovnih prihodkov (kosmati dobiček/poslovni prihodki). Pri manjših zneskih odmiki morda niso tako očitni. Primerjavo je treba izvesti za več let, ter poleg izračunov za podjetje tudi za panogo v kateri deluje opazovano podjetje.

2.4 Prikrivanje obveznosti in stroškov

Že prej je bilo omenjeno, da so prenizko izkazane ali neizkazane obveznosti in stroški eden od načinov za manipuliranje s podatki v računovodskih izkazih. Na tak način organizacija kaže boljšo dobičkonosnost od dejanske. Ker dobiček pred davki naraste za celotno višino neizkazanih stroškov in s tem tudi obveznosti, ima način znaten vpliv na poročan dobiček, ob tem da je za storilca dokaj enostaven. Zahteva bistveno manj truda kot izkazovanje mnogih fiktivnih prodaj. Tudi za revizorje je odkrivanje tovrstne prevare težje, saj v zvezi z neevidentiranjem ni sledi.

2.4.1 Kdaj gre za prikrivanje obveznosti in stroškov

Prikrivanje obveznosti in stroškov je mogoče na več načinov. Razvrstimo jih tako:

- neizkazovanje obveznosti in stroškov (neknjiženi računi),
- usredstvenje stroškov in
- neprikazane obveznosti garancijskih, reklamacijskih in drugih podobnih stroškov in obveznosti.

Obveznosti, še posebej obveznosti od dobaviteljev, so običajno povezane tudi s kosmatim poslovnim izidom od prodaje. Če je zaloga izkazana prenizko, so običajno prenizko izkazane tudi obveznosti do dobaviteljev. Posledično so izkazani nižji stroški prodanih proizvodov in tako višja marža. Vendar so zneski lahko tako nizki, da ne vplivajo na stopnjo kosmate dobičkovnosti poslovnih prihodkov¹⁰ do te mere, da bi bilo mogoče spremembo takoj opaziti.

⁹ Ker je šlo v primeru za gradbene storitve, kjer pri obračunu davka na dodano vrednost velja režim obrnjenega davčnega bremena (Zakon o davku na dodano vrednost, Ur.l. RS št. 13/2011, 18/2011, 78/2011, 38/2012, 40/2012, 83/2012, v nadaljevanju ZDDV-1, 76.a člen) pri podizvajalcu ni prišlo do prepozno izkazane obveznosti za davek na dodano vrednost.

¹⁰ Izračunamo kot kosmati dobiček/poslovni prihodki (SRS 2006, 29.33 i).

V nadaljevanju prikazujem učinke vsakega izmed naštetih načinov.

2.4.2 Neizkazovanje obveznosti in stroškov

Izmed načinov prikrivanja obveznosti in stroškov je najbolj priljubljen in tudi najlažji način ta, da obveznosti in stroški enostavno niso izkazani v poslovnih knjigah. V organizaciji račun preprosto vržejo stran ali ga spravijo v predal, ne da bi ga evidentirali v poslovnih knjigah. Poslovni izid je previsoko izkazan za celo vrednost računa, ravno toliko pa so nižje tudi obveznosti (če pri tem zanemarimo DDV; na primer pri gradbeni situaciji gre tako ali tako za obrnjeno davčno breme in dobavitelj davka na dodano vrednost ne zaračuna). V trgovinski dejavnosti se lahko zgodi, da trgovci dobaviteljem po zaključenem obdobju izdajajo bremepise za odobrene rabate ali druge bonuse, včasih le z namenom, da bi se izkazal višji dobiček. Take postavke so pri trgovčevem dobavitelju lahko evidentirane v poslovne knjige v naslednjih obdobjih, namesto v tekočem (ali pa sploh ne), s čimer so računovodski izkazi tekočega obdobja namerno napačni.

V organizacijah, kjer iz poslovnih knjig izpuščajo obveznosti in stroške običajno verjamejo, da bodo lahko prikrili prevaro v naslednjih obdobjih. Pogosto računajo na to, da bodo prihodnji planirani prihodki, največkrat iz novih poslov ali na račun povišanja cen, tako visoki, da bo končni poslovni izid kljub prenesenim stroškom ali odhodkom iz preteklih obdobj še vedno ustrezen. Podobno naj bi prihodki vodili tudi do prilivov, ki bi omogočili plačati zaostalo in v preteklem obdobju neevidentirano obveznost.

2.4.3 Usredstvenje stroškov

Kadar organizacija stroške nepravilno knjiži med sredstva, lahko to na kratek rok zelo dvigne dobiček. Če so stroški, ki so nastali za sklenitev novega posla izkazani kot sredstvo v bilanci stanja in bodo amortizirani v naslednjih letih, namesto da bi bili izkazani kot stroški obdobja, je učinek enak. Usredstvenje pride v poštev takrat, ko lahko od stroškov, ki nastanejo v obdobju, upravičeno pričakujemo prihodke v tekočem in tudi naslednjih obdobjih. Eden izmed možnih takšnih dogodkov je na primer proizvodnja opreme (osnovnega sredstva) iz lastne zaloge materiala. Tipična postavka so še odloženi stroški razvijanja. Po ameriških računovodskih standardih (angl. *Generally Accepted Accounting Standards in the United States*, v nadaljevanju U.S. GAAP, 340-20) je mogoče pod določenimi pogoji usredstviti tudi stroške reklame¹¹, in ravno na tem področju zaznavajo prevare. Eden od bolj znanih primerov nepravilnega usredstvenja je družba AOL, kjer

¹¹ Stroške oglaševanja pri neposrednih kupcih (angl. *direct-response advertising costs*) je treba usredstviti v primeru, 1. ko je osnovni namen oglaševanja promocija prodaje določenim kupcem; katerih odziv je mogoče dokumentirati in 2. so verjetni učinki takega oglaševanja določljivi. Flood (2012, str. 57–58) še pojasnjuje, da je dokumentiranje povezave med direktnim oglaševanjem in prihodki bistveno. Sam standard usredstvenje pogojuje s kumulativnim izpolnjevanjem obeh predpisanih pogojev. Če oba pogoja skupaj nista izpolnjena, se stroški reklame štejejo za stroške obdobja (U.S. GAAP. 340-20). Usredstveni stroški se amortizirajo skladno s pričakovanim deležem prihodkov (angl. *on a "cost-pool-by-cost-pool" basis*) ali enakomerno v obdobju v katerem je iz tega naslova pričakovati prihodke. Ob koncu vsakega poslovnega leta je treba preveriti, če pričakovani prihodki presegajo izkazano vrednost sredstva v poslovnih knjigah. V primeru, da je vrednost sredstva višja od pričakovanih prihodkov, je treba vrednost sredstva oslabiti do višine pričakovanih prihodkov.

direktno oglaševanje ni izpolnjevalo meril, da bi bili stroški usredstveni (Milford & Comiskey, 2002, str. 210). V okviru SRS 2 ali MRS 37 so tipičen primer stroški raziskav, ki so stroški oz. odhodki obdobja, evidentirani kot stroški razvoja, ki jih je mogoče postopno prenašati med odhodke.

Na račun neupravičenega usredstvenja stroškov so v poslovnih knjigah izkazana sredstva, ki po računovodskih standardih ne izpolnjujejo pogojev za usredstvenje. Sredstvo se v poslovnih knjigah in računovodskih izkazih pripozna, če:

- a) je verjetno, da bodo v zvezi z njim pritekale gospodarske koristi in
- b) je mogoče vrednost sredstva zanesljivo izmeriti¹².

Tako so na primer izkazane pravice, ki nimajo vrednosti ali terjatve, ki ne bodo nikoli poplačane ali časovne razmejitev, ki tudi ne izpolnjujejo pogojev za pripoznavanje, saj od njih ne bo gospodarskih koristi. Osnovni cilj neupravičenega usredstvenja je predstaviti stroške na kasnejše obdobje in s tem kratkoročno prikazati boljši poslovni izid. Vendar le poslovno nadpovprečno uspešna obdobja omogočijo odpraviti učinke prenosa stroškov v naslednja obdobja. Gre namreč za to, da so v naslednjih obdobjih izkazani stroški, ki nimajo nasprotne postavke v prihodkih. Prihodnji prihodki morajo biti tako visoki, da lahko "absorbirajo" tudi dodatne stroške, v nasprotnem primeru je zelo verjetno, da bodo storilci zaradi stroškov iz preteklih obdobj, ki znižujejo poslovni izid, poskušali poleg ostalih nepravilnosti poslovni izid popraviti z usredstvenjem stroškov tudi v prihodnjih obdobjih.

2.4.4 Stroški, ki bi morali biti usredstveni, se izkazujejo med stroški obdobja

Ravno obratno kot v prejšnji točki, pa ravno tako v nasprotju z določili SRS 1, SRS 2 in SRS 14 in izhodiščnim računovodskim načelom vzporednosti prihodkov in odhodkov (angl. *matching principle*), je tudi, da se stroške, ki bi jih bilo treba usredstviti, evidentira med stroške obdobja. Po vsebini gre za kršenje načela upoštevanja nastanka poslovnega dogodka, kot to opredeljuje peta točka Uvoda v SRS. Odhodki se namreč pripoznajo v izkazu poslovnega izida in pred tem v računovodskih razvidih na podlagi neposredne povezave nastanka stroškov ali odhodkov in pridobitve prihodkov.

Razloga za napačno poročanje na tak način sta lahko vsaj dva: prvi je znižanje davčne osnove in posledično davčne obveznosti, drugi pa ustvarjanje rezerve za večji dobiček v naslednjem ali naslednjih obdobjih. S tem, ko so v tekočem obdobju pripoznani stroški, ki bi morali biti mednje pripoznani postopno, je doseženo ravno to – nižji poslovni izid in tudi nižja osnova za obračun davka od dobička. Naslednji razlog za tako nepravilno računovodsko poročanje je tudi izravnavanje nihanja v poslovanju (angl. *income smoothing*), ker se morebitnim vlagateljem in/ali obstoječim ali novim kreditorjem

¹² Pogoji so v SRS predpisani za vsako vrsto sredstev posebej, sta pa za vsa sredstva predpisana ta dva pogoja in sicer v SRS 1.7. za opredmetena osnovna sredstva, v SRS 2.10. za neopredmetena sredstva, v SRS 3.8. za finančne naložbe, v SRS 4.8. za zaloge, v SRS 5.13. za terjatve, v SRS 6.4. za naložbene nepremičnine in v SRS 7.9. za denarna sredstva.

podjetje, ki iz leta v leto dosega enakomerne prihodke in dobiček s takšnim poročanjem prikazuje kot manj tvegano in zato bolj varno.

2.4.5 Stroški za reklamacije, garancijska popravila in vračila

Pri prodaji proizvodov ali blaga je skoraj neizogibno, da bodo kupci del kupljenih artiklov vrnili nazaj. Če se to zgodi v istem obračunskem obdobju, je treba stornirati prihodke. Kadar pa gre za reklamacijo ali vračilo v naslednjem obdobju, to tedaj predstavlja stroške ali odhodke naslednjega obdobja. Kadar gre za pomembne zneske, je nujno, da podjetje skladno s SRS 10.3. oblikuje rezervacije in na ta način zbere zneske, ki bodo v prihodnosti omogočili pokritje tedaj nastalih stroškov oziroma odhodkov. V primeru, da podjetje tega ne stori, je poslovni izid izkazan previsoko, bodisi na račun previsoko izkazanih prihodkov, bodisi na račun prenizko izkazanih stroškov za dana jamstva.

Pri prevarantskem poročanju v zvezi s tovrstnimi rezervacijami pride bodisi do znatne precenitve, bodisi do znatne podcenitve teh stroškov. Sicer je res, da pri približno enakem obsegu proizvodnje, na enak način, prihaja do približno enakega deleža reklamacij in garancijskih popravil in rezultat ni bistveno izkrivljen, če se stroški evidentirajo takrat ko nastanejo – v vsakem obdobju v približno enakem znesku. Vendar pa v primeru prevarantskega računovodskega poročanja ne gre za tak primer, temveč za bistveno drugačno prikazovanje stroškov od dejanskih.

2.4.6 Opozorilni znaki

Katerokoli izmed v nadaljevanju naštetih dejstev je lahko opozorilni znak, da gre za prikrivanje obveznosti in stroškov:

- Ponavljajoč negativni denarni tok iz poslovanja ali nezmožnost generiranja pozitivnega denarnega toka iz poslovanja, kljub poročanim prihodkom in rasti prihodkov.
- Podlaga za vrednotenje sredstev, obveznosti, stroškov in prihodkov so subjektivne ocene ali obstojijo v zvezi z njimi znatne negotovosti, vendar pa je te ocene zelo težko potrditi.
- Pretirano ukvarjanje "neračunovodskega" posloводства z izbiro računovodskih usmeritev podjetja in/ali z njihove strani določanje bistvenih ocen.
- Nenavaden porast kosmatega dobička iz prodaje (marže) ali bistveno drugačen delež le-tega od povprečja v panogi oziroma pri primerljivih podjetjih.
- Nenavadno znižanje obveznosti in znižanje dni obračanja obveznosti.
- Znižanje obveznosti do dobaviteljev v primeru, ko si druga primerljiva podjetja prizadevajo podaljšati plačilne roke pri svojih dobaviteljih.

Opozorilni znaki so precej podobni kot pri drugih vrstah prevarantskega računovodskega poročanja, kar je posledica medsebojne povezanosti prihodkov, odhodkov, sredstev in obveznosti do virov sredstev. Sprememba odhodkov praviloma vpliva na spremembo obveznosti, oboje skupaj pa na razmerja med prihodki in odhodki ter sredstvi in obveznostmi do virov sredstev. Podjetja, ki prikrivajo obveznosti in stroške, se pri prošnji

za posojilo lahko znajdejo v čudnem položaju – iz računovodskih izkazov izhaja, da imajo zadosti sredstev, ki jih morajo le še udenariti, hkrati pa tega niso sposobna, ker izkazana sredstva nimajo dejanske vrednosti. Banke bi zato morale biti pri odobravanju posojil pozorne tudi na to dejstvo in spoznati dejansko vsebino sredstev, kadar zaznajo, da bi nelogičnost med izkazi in poslovanjem utegnila biti posledica prikrivanja obveznosti in stroškov.

2.5 Nepravilna in nezadostna razkritja

Tako zakoni¹³ kot računovodski standardi zahtevajo, da so razkritja k računovodskim izkazom sestavni del računovodskega poročila. V razkritja je treba vključiti (v okviru predpisov in dovoljenih opustitev, če bi razkrivanje za podjetje pomenilo nevarnost občutne škode) vsa pomembna pojasnila o uporabljenih metodah in računovodskih usmeritvah podjetja. Bistveno je tudi, da razkritja niso zavajajoča. Podjetja namreč lahko med seboj primerjamo ne zgolj na podlagi podatkov iz objavljenih računovodskih izkazov, marveč so bistvene tudi računovodske usmeritve in ocene, ki so bile uporabljene za njihovo sestavitev. Iz razkritij lahko strokovni uporabniki računovodskih izkazov izvedejo potrebne prilagoditve, da bi bili izkazi med seboj čim bolj primerljivi.

Nepravilna razkritja k računovodskim izkazom vključujejo (Kranacher et al., 2011, str. 431):

1. opustitve pojasnil o obveznostih¹⁴,
2. dogodke po datumu bilance stanja,
3. dogodke s povezanimi osebami in
4. pojasnila v zvezi s spremembami v računovodenju.

V nadaljevanju so nepravilna in nepopolna razkritja podrobneje pojasnjena.

2.5.1 Izpustitve pojasnil o obveznostih

Tipične izpustitve pojasnil v zvezi z obveznostmi so povezane z omejitvami ali pogoji na katere je pristalo podjetje na primer ob financiranju (gre za različne obveze in/ali omejitve glede izpolnjevanja določenih kazalnikov, omejitve pri nadaljnjem ali drugem financiranju in podobno). Prav tako je prevara, če podjetje ne poroča o zneskih danih poroštev, garancij in drugih morebitnih pogojnih obveznostih, ki lahko, v primeru, da bi podjetje prišlo v situacijo, da bi jih moral izpolniti, bistveno poslabša položaj in plačilno sposobnost podjetja.

¹³ V Sloveniji razkritja k računovodskim izkazom predpisuje 69. člen Zakona o gospodarskih družbah (Ur.l. RS št. 65/2009, 33/2011, 91/2011, 32/2012, 57/2012, v nadaljevanju ZGD-1). V ZDA je obvezna razkritja k računovodskim izkazom za javne družbe, t.j. takšne, ki kotirajo na borzi, predpisal Zakon o vrednostnih papirjih (The Securities Act) že leta 1933, ki je z zadnjimi dopolnitvami iz aprila 2012 v veljavi še danes. V Veliki Britaniji razkritja ureja Companies Act iz leta 2006 v členih 407 do 413. V Nemčiji obvezna razkritja predpisuje Trgovinski zakonik (Handelsgesetzbuchs) v § 289.

¹⁴ V tej besedni zvezi obveznosti ne pomenijo enako kot dolgovi, temveč gre za opustitve razkritij različnih pogodbenih zavez in/ali pogojnih obveznosti.

Različnih pogodbenih obvez niti ni mogoče izkazati v računovodskih izkazih, so pa le-ta lahko takšne narave, da bistveno vplivajo na razumevanje položaja podjetja. Zato bi bilo za vse, ki jih položaj podjetja zanima, bistveno, da bi o tem imeli informacije v obliki pojasnil k računovodskim izkazom. Če se je podjetje na primer zavezalo, da koeficient dolgovno-kapitalskega razmerja ne sme preseči 2, iz bilance stanja pa izračunamo, da znaša 2,5, je bralcu letnega poročila lahko jasno, da bo podjetje pod velikim pritiskom bank, da zagotovi dodaten kapital in da bo lahko imelo podjetje težave pri pridobivanju novih in/ali obnavljanju že pridobljenih posojil.

Zneski poroštev, hipotek in podobno bi morali biti izkazani zabilančno. Težava pa je v tem, da so zabilančna sredstva in zabilančne obveznosti do virov sredstev izkazane v enem samem znesku, ki nič ne pove o vsebini teh sredstev in obveznosti do virov sredstev. Za pošten prikaz so zato vsaj osnovne informacije o tem nujne. V ZDA Sarbanas-Oxley Act celotno IV. poglavje posveča obveznim razkritjem, zahteva pa razkrivanje tudi vseh pomembnih zabilančnih transakcij (Welytok, 2006, str. 19 in SEC, 2003).

Nekatere družbe v svojih razkritjih uporabljajo žargon in iščejo izraze, da bi prikrile pravo naravo razkritja. Welytok (2006, str. 64) na primer pojasnjuje, da izraz "Prejeli smo neformalne zahtevke Komisije za vrednostne papirje (SEC) v povezavi z računovodsko obravnavo in razkrivanjem..." dejansko pomeni, da je družba tik pred preiskavo komisije, ki se bo končala s plačilom precej visoke kazni ali poravnave.

2.5.2 Posli med povezanimi osebami

Samo po sebi ni s poslovanjem s povezanimi osebami nič narobe, dokler je to poslovanje transparentno in deležnikom razkrita. Če pa poslovanje ne poteka po enakih zakonitostih, kot to velja za poslovanje med nepovezanimi osebami, lahko prihaja do znatnega oškodovanja podjetja in posledično lastnikov (na primer delničarjev).

Pri poslovanju med povezanimi osebami pravi interes ni vedno očiten, posli pa se lahko odvijajo tudi z uporabo drugačnih meril in po drugačnih cenah kot med neodvisnimi osebami.

Ob tem gre lahko za prelivanje premoženja k poslovodstvu, prenos dobičkov v manj obdavčena območja, pa tudi za prikrivanje povezav preko navideznih lastnikov.

V razvpitem škandalu družbe Tyco leta 2002 se je izkazalo, da je izvršni direktor Dennis Kozlowski "pozabil" razkriti več sto milijonska posojila poslovodstvu po izjemno nizkih obrestnih merah ali celo brezobrestno. Prav tako v razkritjih ni bilo pojasnjeno, da je podjetje Kozlovskemu odpisalo 50 milijonov dolarjev posojila, nadaljnjih 56 milijonov posojil pa še enainpetdesetim drugim "priljubljenim" uslužbencem. Vse brez vednosti Tycove uprave. Kasneje se je izkazalo, da sta skupaj z glavnim finančnikom Markom Schwartzem oškodovala Tyco za več kot 170 milijonov dolarjev. Oba sta bila v letu 2005 obsojena zaradi prevare in prestajata dolgoletno zaporno kazen.

Dogodki s povezanimi osebami so že z vidika davčne zakonodaje, ki obdavčuje dobiček ali dohodek, podobne določbe pa vsebuje tudi zakon o davku na dodano vrednost, deležni posebne obravnave. Transakcije se obdavčujejo praviloma enako kot tiste, ki so opravljene med nepovezanimi osebami (tako imenovani *arm's length principle*). Interes, da poznajo povezane transakcije, pogoje, po katerih so te opravljene in ali odstopajo od transakcij med neodvisnimi osebami, imajo tudi drugi deležniki, na primer lastniki, ki niso dnevno neposredno vpeti v poslovanje družbe, banke, kadar take transakcije ogrožajo poplačilo obveznosti in drugi. Tudi poslovanje s povezanimi osebami preko vmesnega posrednika, ki formalno transakciji daje vtis neodvisnosti, in nerazkrivanje tega dejstva lahko štejejo za nepopolno razkrivanje poslovanja s povezanimi osebami.

2.5.3 Pojasnila v zvezi z računovodskimi usmeritvami

Spremembe v računovodskih ocenah, računovodskih usmeritvah in/ali popravki napak imajo vpliv na računovodske izkaze, lahko samo v tekočem obdobju ali pa je zahtevan (pričakovan) tudi preračun za nazaj.

Uvod v SRS v točki 9 pojasnjuje, da o spremembi računovodskih ocen govorimo takrat, ko gre za prilagoditev knjigovodske vrednosti sredstev oziroma obveznosti kot posledica ocene sedanjega stanja sredstev in obveznosti do virov sredstev ter predvidenih bodočih koristi iz sredstev in obveznosti. Temelji na novih informacijah ali novih dogodkih in učinkuje za naprej tako, da vpliva le na obdobje, v katerem je bila računovodska ocena spremenjena, in na kasnejša obdobja.

Računovodske usmeritve so načela, temelji, dogovori, pravila in navade, ki jih podjetje upošteva pri sestavljanju računovodskih izkazov. Spremembe v usmeritvah so lahko posledica spremembe računovodskih standardov, pojasnil ali stališč k standardom ali pa jih spremeni podjetje samo, da bi računovodski izkazi vsebovali zanesljivejše in ustreznejše informacije o njegovem poslovanju. V takem primeru uporabi podjetje novo usmeritev za nazaj (kot da bi jo bilo vedno uporabljalo). Pri uporabi računovodske usmeritve za nazaj se preračunajo primerjalni zneski vsake vpletene sestavine kapitala (običajno preneseni poslovni izid) za predstavljeno primerjalno preteklo obdobje in preostali primerjalni zneski, kot bi se bila nova računovodska usmeritev uporabljala že od vsega začetka. Če je uporaba za nazaj (kot da bi jo bilo vedno uporabljalo) neizvedljiva, to dejstvo razkrije (skupaj z razlogom zanj in načinom uporabe nove usmeritve) in uporabi novo računovodsko usmeritev za naprej, in sicer na začetku prvega obdobja, ko je to izvedljivo (SRS 2006, 2010, str. 19–20).

Napake lahko nastanejo pri pripoznavanju, merjenju, predstavljanju in/ali razkrivanju postavk računovodskih izkazov. Napake so opustitve postavk in napačne navedbe v računovodskih izkazih za pretekla obdobja, ki izhajajo iz neupoštevanja ali napačne uporabe zanesljivih informacij, ki so bile na voljo v času, ko so bili računovodski izkazi odobreni za objavo, in za katere se je upravičeno domnevalo, da bodo pridobljene in upoštevane pri sestavitvi računovodskih izkazov. Podjetje popravi napake iz preteklih obdobj za nazaj, in sicer v prvih računovodskih izkazih, odobrenih za objavo, po odkritju napak. Napake popravi s preračunavanjem primerjalnih zneskov sredstev, dolgov in vseh

vpletenih sestavin kapitala predstavljenega preteklega obdobja. Napake iz preteklega obdobja se popravijo s preračunavanjem za nazaj (kot da do njih v preteklem obdobju sploh ne bi bilo prišlo), razen če je to neizvedljivo; v takem primeru to dejstvo razkrije. Učinek popravkov napak iz preteklih obdobj se ne vključi v poslovni izid obdobja, v katerem je prišlo do odkritja napak. (SRS 2006, 2010, str. 20),

Podobno ureditev, kot jo poznajo SRS, predpisuje tudi MRS 8 v točkah 41 do 49 in ameriški "Statement of Financial Accounting Standards No. 154", kjer so tudi natančneje opredeljena zahtevana razkritja.

Prikrojevalcem podatkov in informacij v računovodskih izkazih morda ne bo uspelo sestaviti izkazov za nazaj, če bi bilo iz takih popravkov razbrati, da je podjetje v bistveno slabšem finančnem položaju kot so to izkazovali prikrojeni računovodski izkazi in so bili prikrojeni izkazi na primer osnova za pridobitev ali obnovitev posojil, bančnih garancij ali novih vlagateljev. Prav tako bi lahko "pozabili" omeniti pomembne spremembe glede ocen dobe koristnosti amortizirljivih sredstev, spremembe v potrebnih rezervacijah iz naslova garancij in podobno. Ne nazadnje bi lahko iz popravljenih konsolidiranih izkazov izpustili podjetja, ki kvarijo ustrezno podobo ali pa vključili katera druga, ki jih prej ni bilo, tega pa v razkritjih ne bi pojasnili.

Dve na prvi pogled primerljivi in podobno uspešni podjetji sta lahko tudi precej različni, če so njune računovodske usmeritve precej različne in uporabljata na primer bistveno različne amortizacijske stopnje, drugačen način (obseg) vrednotenja zalog, uporabljata drugačna merila za slabitve terjatev in drugo. Šele ob upoštevanju enakih meril bi ju lahko ustrezno primerjali. Zato je pomembno, da so računovodske usmeritve znane, in zato tudi ni vseeno, če se le-te spremenijo.

2.5.4 Opozorilni znaki

Na morebitna napačna razkritja nas opozarjajo naslednji znaki:

- Podjetje vodi ena sama oseba ali mala skupina oseb (če ta oseba ali te osebe niso hkrati lastniki podjetja) in ni vzpostavljen mehanizem, ki bi omejeval takšen nadzor.
- Hitra rast ali nenavadna dobičkonosnost, še posebej v primerjavi z drugimi podjetji v dejavnosti.
- Pomembne, nenavadne in zapletene transakcije, še posebej pred koncem poslovnega leta, kjer se izpostavlja vprašanje vsebine pred obliko¹⁵.
- Pomembne transakcije s povezanimi osebami, če niso v sklopu običajnega poslovanja podjetja, ali kadar gre za transakcije s povezanimi osebami, ki niso podvržene reviziji.
- Odprti bančni računi ali podružnice v okoljih z ugodnejšo davčno obravnavo.

¹⁵ Na primer zaračunavanje nekih nenavadnih storitev, za katere ni fizičnih dokazov, da so bile opravljene, ali da jih je dejansko opravil tisti, ki jih je zaračunal. Pri tem je lahko dogovorjen nenavaden način plačila kot na primer pobot z nekimi bodočimi obveznostmi iz naslova opravljenih storitev nasprotni strani. Tovrstne transakcije so mnogokrat podobne opozorilnim znakom, kot veljajo za tako imenovane neplačujoče gospodarske subjekte, imenovane tudi "missing trader".

- Ponavljajoči poskusi posloводства, da upraviči mejno ali nepravilno računovodsko obravnavo poslovnih dogodkov, kot nebitveno.
- Revizor ima omejen dostop do informacij ali osebjah ali možnosti, da bi komuniciral z upravnim odborom ali revizijskim odborom (če le-tega podjetje ima).
- Znana zgodovina kršitev zakonodaje s področja računovodenja, davkov, trga vrednostnih papirjev in podobno.

Ob pregledu razkritij je treba upoštevati zakonska določila, ki mikro in male družbe razbremenjujejo precejšnjega dela razkrivanja, kar v Sloveniji ureja 69. člen ZGD-1. Na področjih, kjer ni zakonske obveze razkrivanja, niti ni zahteve v računovodskih standardih, seveda ni pričakovati, da bi družbe v večji meri prostovoljno razkrivala podatke. Obširnejša pojasnila so zahtevana za srednje in velike družbe. Še toliko pomembnejša so, če družba kotira na borzi.

2.6. Napačno predstavljena sredstva in obveznosti

V okviru vrednotenja sredstev in obveznosti je mogoče tudi napačno predstavljanje računovodskih podatkov, kar vodi do nepravilnih računovodskih izkazov. V večini primerov, kjer gre za povezavo s prevarami, so sredstva prevrednotena in obveznosti podvrednotene, zato, da bi podjetje pokazalo večjo moč ustvarjanja zaslужka in boljši finančni položaj. Izjemoma je lahko tudi drugače, kadar gre v okviru uravnavanja zaslужkov za ustvarjanje skritih rezerv in njihov prenos v kasnejša leta. Vrednost sredstev je neposredno povezana s prihodki in/ali odhodki. Uvod v SRS v točki 8 pojasnjuje, da do oslabitve lahko pride pri vseh sredstvih ne glede na izbrani model izkazovanja sredstev. Sredstvo je oslabiljeno takrat, ko je njegova knjigovodska vrednost višja od njegove nadomestljive vrednosti. Ko je treba zaradi tega njegovo knjigovodsko vrednost zmanjšati, se pojavi izguba zaradi oslabitve. Ta je enaka znesku, za katerega knjigovodska vrednost sredstva presega njegovo nadomestljivo vrednost. Razen nekaterih izjem – zemljišča, zgradbe, naložbene nepremičnine in finančna sredstva (še redkeje pa oprema in neopredmetena sredstva) – sredstev ne prevrednotujemo navzgor. Pri prevrednotenju zaradi okrepitve gre za računovodsko izkazovanje sredstev po vrednosti, ki je večja od njihove izvirne vrednosti zaradi povečanja pričakovanih prihodnjih gospodarskih koristi iz sredstev (Odar, Hieng, Koželj, Prusnik & Zupančič, 2011, str. 67). Prevrednotenja navzgor so, razen za finančna sredstva, izmerjena po pošteni vrednosti prek poslovnega izida prej izjema kot pravilo. Glavna razloga za to sta, da je model prevrednotenja bolj kompleksen in zato tudi dražji. Vrednotenje namreč zahteva tudi vključitev ocenjevalcev vrednosti. Po raziskavi, ki jo je Inštitut pooblaščenih revizorjev Anglije in Walesa (angl. *Institute of Chartered Accountants in England and Wales*, v nadaljevanju ICAEW) izvedel leta 2005 le 4 % evropskih družb uporablja model prevrednotenja za zgradbe in zemljišča (nobena pa za opremo). Za finančna sredstva je model prevrednotenja uporabljalo 28 % anketiranih evropskih družb (Epstein & Jermakovicz, 2010, str. 322 povzemata po ICAEW, 2007).

V danih kritičnih gospodarskih razmerah so v zvezi z vrednotenjem sredstev pritiski povsem drugačni. Tržne in/ali poštene vrednosti sredstev (zemljišč, zgradb, mnogim delnicam) povečini namreč padajo in posloводство si prizadeva za to, da sredstev ne bi prevrednotilo navzdol.

Pri izkazovanju sredstev in obveznosti do virov sredstev se srečujemo z ocenjevanjem – ocenjujemo dobo koristnosti opredmetenih osnovnih sredstev, neopredmetenih dolgoročnih sredstev, delež neizterljivih terjatev, nekurantno ali zastarelo zalogo ... Kjerkoli imamo opravka z računovodskimi ocenami, obstaja možnost in priložnost za prevarantsko računovodsko poročanje z namerno uporabo napačnih računovodskih ocen.

Z umetnim oziroma nepravilnim prerazporejanjem dolgoročnih sredstev med kratkoročna in kratkoročnih dolgov med dolgoročne se izboljša kratkoročni koeficient (koeficient kratkoročne pokritosti kratkoročnih dolgov, angl. *current ratio*). Taka napačna predstavitev zadeva posojilodajalce, ki zahtevajo določeno zagotavljanje kratkoročne pokritosti kratkoročnih dolgov. Še posebej je to pomembno za premostitvena kratkoročna posojila, če zanje ni zahtevano kakšno posebno zavarovanje. V angleški strokovni literaturi najdemo za skupek takšnih napačnih predstavitev ime "*window dressing*" (izložbeno okno) v kar zajemajo prevarantske računovodske trike s katerimi računovodski izkazi podjetja izgledajo boljši, kot so v resnici.

Največkrat in najbolj pomembne precenjene vrednosti se lahko skrivajo v zalogah in/ali terjatvah do kupcev (in drugih terjatvah iz poslovanja). Zaloge blaga so v trgovskih podjetjih pogosto največja posamična postavka kratkoročnih sredstev (in hkrati največji posamični odhodek v izkazu poslovnega izida)¹⁶, sledijo pa poslovne terjatve. Ravno zaradi velikosti te postavke in običajno zelo velikega števila knjižb, ki jih je ročno zelo težko kontrolirati, ali pa manjšega števila knjižb in prenosa nabavne vrednosti prodanega blaga s pomočjo matematičnega izračuna po opravljeni inventuri (po enačbi: nabavna vrednost prodanega blaga = začetni saldo zaloge blaga + v obdobju nabavljeno blago – končni saldo zaloge blaga) so zaloge pri slabih notranjih kontrolah ali ob pritiskih za doseganje čim višjega poslovnega izida precej izpostavljene prikrojevanju vrednosti.

Stanje terjatev do kupcev je povezano z izkazovanjem prihodkov. Če so prihodki poročani napačno, se to običajno odrazi na povečevanju terjatev do kupcev. Kadar terjatve do kupcev naraščajo nesorazmerno s prihodki, je to opozorilni znak, razlogov za naraščanje pa je lahko več. Z vidika prevarantskega poročanja je treba opozoriti, da to lahko pomeni napačno (preuranjeno) izkazovanje prihodkov ali pa pod pritiski doseganja višjega poslovnega izida niso opravljene nujne slabitve.

¹⁶ Za največje slovenske trgovce so podatki naslednji: V skupini Mercator znaša delež zalog konec leta 2011 in konec leta 2010 dobrih 54 % kratkoročnih sredstev (Mercator, 2012, str. 124), v Spar Slovenija je delež zalog v kratkoročnih sredstvih konec leta 2011 padel na 59 % v primerjavi s 64 % kolikor je znašal konec leta 2010 (Spar Slovenija d.o.o., 2012, str. 6). V Engrotušu pa je delež zalog v kratkoročnih sredstvih konec leta 2011 znašal 42 %, leto poprej pa 44 % (Engrotuš, d.d., 2012, str. 86). Med največjimi tremi trgovci v Sloveniji samo pri Engrotušu kratkoročne terjatve do kupcev po višini presegajo vrednost zalog. Iz izkaza poslovnega izida skupine Mercator je razvidno, da nabavna vrednost prodanega blaga dosega v letu 2011 74 % čistih prihodkov od prodaje, v letu 2010 pa 73 % Mercator, 2012, str. 158). Pri Sparu nabavna vrednost prodanega blaga v letih 2011 in 2010 dosega 73 % prihodkov iz maloprodaje blaga oziroma 69 % čistih prihodkov od prodaje (Spar Slovenija d.o.o., 2012, str. 7), pri Engrotušu pa delež nabavne vrednosti v čistih prihodkih od prodaje znaša celo 76 % (Engrotuš d.d., 2012, str. 88).

2.6.1 Manipuliranje z zalogami

Zaloge so po SRS 4.1. praviloma sredstva v opredmeteni obliki, ki bodo porabljena pri ustvarjanju proizvodov ali opravljanju storitev oziroma pri proizvodnje za prodajo ali prodana v okviru rednega poslovanja. Med zaloge vštevamo surovine in material, nedokončano proizvodnjo in storitve¹⁷, pridelke, proizvode ter blago. V bilanci stanja za zunanje poslovno poročanje se zaloge skladno z Zakonom o gospodarskih družbah (ZGD-1, 65. člen) in SRS 24.4. izkazujejo med kratkoročnimi sredstvi v rubriki B. II.

Ko so proizvodi prodani, se stroški (odhodki) odrazijo v izkazu poslovnega izida kot nabavna vrednost prodanega blaga (porabljenega materiala in podobno). Previsoka vrednost zaloge pomeni prenizko izkazovanje teh stroškov (odhodkov) in posledično previsok kosmati poslovni izid od prodaje, prenizko izkazana zaloga pa prenizek kosmati poslovni izid od prodaje.

Po SRS 4.20 zaloge vrednotimo po izvorni vrednosti ali čisti iztržljivi vrednosti, in sicer po manjši izmed njiju. Zaradi okrepitve jih ne prevrednotujemo. Če je torej čista iztržljiva vrednost nižja od izvirne, je treba narediti popravek navzdol do te vrednosti, ali pa zalogo, če je že popolnoma zastarela in neuporabna, odpisati do konca. V primeru, da to ni bilo storjeno, so v poslovnih knjigah in posledično računovodskih izkazih sredstva izkazana po previsoki vrednosti, ne nazadnje so tudi prihodki premalo "obremenjeni" z odgovarjajočimi odhodki. Tega sicer ne moremo trditi čisto neposredno, saj se popravki vrednosti zaradi vrednotenja ne izkazujejo med nabavno vrednostjo prodanega blaga (materiala) ali med stroški prodanih proizvodov, temveč med prevrednotovalnimi poslovnimi odhodki v zvezi s kratkoročnimi sredstvi; vseeno pa je treba vrednosti zalog sproti preverjati in po potrebi odpisovati.

Sprotno ugotavljanje dejanskega stanja zalog izboljšuje delovanje tudi drugih oddelkov, od proizvodnje, do nabave, in tudi skladiščenja. In če so vrednosti zalog v knjigah le za nekaj odstotkov različne od pravih, gre lahko za zelo visoke zneske (Bragg, 2007, str. 370).

Previsoko izkazano vrednost zaloge lahko podjetje doseže na več načinov. Eden izmed njih je previsoko izkazana količina zalog. Druga možnost je ta, da podjetje zalogo, ki jo ima, izkaže po previsoki vrednosti, tretja pa, da podjetje prestavi (odloži) knjiženje potrebnih popravkov vrednosti zalog na iztržljivo vrednost. Kranacher et al. (2011, str. 434) poročajo celo o podjetjih, ki so imela izpise zalog za revizorje prirejene tako, da končni znesek ni bil seštevek vrednosti zalog. Ob računalniško podprtem revidiranju (na primer s programi ACL, IDEA ipd) bi bilo pričakovati, da bo revizor odkril večino takšnih prevar. Pri ameriškem podjetju, ki trguje z medicinskimi pripomočki so revizorji odkrili "napako", za katero bi težko rekli, da je zgolj slučajna. Pri zalogah, ki so bile izkazovane po prostornini

¹⁷ MRS 2.19 in SRS 4.3 določata, da zalogo lahko sestavljajo tudi storitve, ki so do konca obračunskega obdobja dokončane, od naročnika pa še ne prevzete (potrjene). Take storitve so ovrednotene po stroških njihove proizvodnje. Ti stroški sestojijo predvsem iz stroškov dela in drugih stroškov osebja, ki neposredno sodeluje pri opravljanju storitev, tudi vodstvenega osebja, ter s tem povezanih splošnih stroškov. Stroški dela in drugi stroški, ki se nanašajo na prodajno osebje in osebje splošnih služb, pa se ne vštejejo, temveč se pripoznajo kot odhodki v obdobju, v katerem nastanejo. Stroški zalog pri izvajalcu storitev ne vključujejo dodatka dobička ali nepovezanih posrednih stroškov, ki se pogosto obračunajo v cenah, ki jih izvajalec zaračuna za opravljene storitve.

je uslužbenec po štetju "premaknil" decimalna mesta. S tem so bile zaloge bistveno precenjene. Zaradi odkritja je bilo podjetje prisiljeno popraviti računovodske izkaze, zmanjšanje vrednosti zalog pa je znašalo nad 1,5 milijona dolarjev.

Ena najbolj priljubljenih metod previsokega izkazovanja zalog so neobstoječe ("fantomske") zaloge. Nekatera podjetja ob prihodkih, ki ne pokrijejo vseh stroškov in odhodkov rešijo svoj položaj na tak način, da ne razknjižijo nabavne vrednosti prodanih in/ali porabljenih zalog v celoti, razliko med dejanskimi in knjižnimi zalogami pa potem izkazujejo bodisi med svojimi rednimi zalogami, bodisi gre za zaloge v drugih skladiščih, v tujih skladiščih, zaloge na poti in podobno. Sprotno neodpisovanje zalog je lahko tudi posledica napake pri razknjiževanju porabe oziroma prodaje tako, da v odpisovanje niso vključeni vsi dokumenti, ki razbremenjujejo zaloge ali niso vključene vse vrste zalog in podobno. Vendar bi se praviloma take napake morale odkriti najkasneje ob letnem popisu, pa tudi že sproti, če bi se nabavna vrednost prodanih zalog primerjala s prihodki in oceno kosmatega dobička. Paziti je treba tudi, kadar podjetje pri popisih stalno ugotavlja manjke zalog. To je lahko indikator zaposlenskih poneverb sredstev, lahko pa gre celo za sistemsko poneverbo v spregi dobavitelja in prevzemnika v skladišču. Na primer pri prevzemu 1.000 televizorjev na paletah je zelo težko ugotoviti, da jih je bilo dejansko dobavljenih le 990, še sploh če tudi prevzemno osebje sodeluje v prevari in potrди prejem celotne količine. Tak način zaposlenske prevare opisuje Pedneault (2009, str. 225 do 230). Opisan primer se je sicer končal z aretacijo in obsodbo voznika in treh skladiščnikov oškodovanega podjetja. Primer je pomemben zato, da opozori na dejstvo, da je potrebno v zvezi z zalogami notranje kontrole (tudi fizične) uvajati tudi pri vhodu in ne samo paziti na pravilno evidentiranje in kontrolo pri izhodu iz skladišča.

Pri odkrivanju morebitnih prevar na področju zalog si lahko pomagamo s pregledom stanja zalog v daljšem časovnem obdobju. Posledica nepravilnosti je nepojasnjeno višje stanje zalog, ki je previsoko glede na promet, v primerjavi s konkurenti in dejavnostjo. Prav tako bo prišlo do nepojasnjene zvišanja dosežene razlike v ceni. Zvišana razlika v ceni sama po sebi še ne pomeni, da gre za prevarantsko poročanje. Manjši zaslužek pri zastareli in nekurantni zalogi lahko izravna boljši zaslužek kot posledico previsoko vrednotene zaloge, kar lahko prikrije izkazovanje porasta razlike v ceni na račun premalo razknjiženih zalog.

Stranski učinek previsoko izkazanih zalog je tudi višje izkazana vrednost za njihovo zastavo pri pridobitvi lombardnega posojila; seveda le v primeru, da niti kreditodajalec niti zavarovalnica¹⁸ natančno ne preverita, kaj je bilo dano v zastavo oziroma zavarovano.

2.6.2 Terjatve do kupcev in druge kratkoročne terjatve

Napačno izkazovanje terjatev do kupcev je po svoji vsebini velikokrat povezano z nepravilno izkazovanimi prihodki, po drugi strani pa so prevare do neke mere podobne

¹⁸ Upoštevaloč poznavanje razmer na trgu kreditov je zaloge mogoče zastaviti le, če so pred zastavo tudi zavarovane. Zavarovalni agenti vrednosti zalog vedno ne preverjajo, niti je fizično ne pregledajo, a tudi če bi jo hoteli, zagotovo niso usposobljeni, da bi znali oceniti vrednost le-te v vsaki dejavnosti. Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve (v nadaljevanju AJ PES) vodi register zastavnih pravic na premočninah.

prevaram v zvezi z zalogami. Dve najbolj pogosti shemi povezani s terjatvami do kupcev sta izkazovanje fiktivnih prihodkov in nepripoznavanje potrebnih slabitev in/ali odpisov terjatev.

Fiktivne terjatve pogosto izkazujejo podjetja, ki imajo težave s pridobivanjem denarnih sredstev, značilne pa so tudi za podjetja, kjer so zaposleni upravičeni do nagrad, vezano na obseg prodaje. Fiktivne terjatve se bistveno pogosteje pojavljajo proti koncu obračunskega obdobja, saj naj bi bile v nekem doglednem času tudi poravnane. Če gre za podjetje, ki ga je potrebno revidirati, se prevaranti potrudijo priskrbeti tudi potrdilo o stanju terjatev. To jim najlažje uspe, če za naslov domnevnega kupca navedejo poštni predal, ki ga obvladujejo sami, pošiljajo pošto na svoj domač naslov ali na naslov sodelavca v prevari. Kranacher, et al. (2011, str. 435) pravijo, da je odkritje takih shem mogoče s preverjanjem podatkov z javno dostopnimi podatki. Pri nas bi torej lahko kontrolirali naslove za pošiljanje pomembnejšim kupcem s tistimi, ki so dostopni na AJPES-ovih ali straneh Davčne uprave Republike Slovenije (v nadaljevanju DURS) in na tak način ugotovili, za katere kupce se naslov ne ujema in ne nazadnje tudi, da ni kakšne očitne potrebe, da bi kupovali proizvode ali storitve podjetja.

Že prej smo videli, da terjatve do kupcev igrajo ključno vlogo pri odkrivanju prezgodnjega priznavanja in/ali priznavanja lažnih prihodkov. Nepravilno priznan prihodek vodi do čedalje višjih neizterjanih terjatev. Posledično se bo dvignil koeficient dnevne trajanosti kreditirane prodaje (razmerje med stanjem terjatev do kupcev in povprečnimi dnevnimi prihodki iz prodaje na kredit), slej ko prej do stopnje, ki je višja kot bi bila normalna za podjetje, višja od konkurentov in od branže na splošno.

Po drugi strani je mogoče tudi, da so prihodki izkazani pravilno, pa so terjatve previsoko vrednotene, ker niso upoštevane potrebne slabitve, ki jih izkazujemo na kontih popravkov vrednosti.

Poslovne terjatve je treba oslabiti, če družba oceni, da je njihova poplačljiva vrednost manjša od knjigovodske. V takem primeru oblikuje bodisi popravke vrednosti za posamične terjatve ali pa na primer po skupinah terjatev v deležu, ki je oblikovan na podlagi izkušenj iz preteklega poslovanja in/ali pričakovanj v prihodnosti (Odar et al., 2011, str. 200). Podjetja, ki imajo težave z doseganjem zadovoljivega dobička in prihodkov so v skušnjavi, da ne preverijo morebitne izgube iz razloga, da njihove terjatve ne bodo plačane ali ne bodo plačane v celoti. Še posebej je treba biti v teh primerih pozoren na poslovanje in slabitve in/ali odpise terjatev do povezanih oseb.

V letu 1992 je Diagnostek, Inc. izkazoval 1,5 milijona dolarjev visoko terjatev do UPS na račun izgubljenih ali poškodovanih pošiljk. Zanimivo je, da za ta znesek niso izstavili zahtevka, ki bi pomagal razjasniti in potrditi to terjatev. Na koncu (v letu 1995) je podjetje uspelo izterjati le približno 50.000 dolarjev od svoje terjatve in takrat je bil potreben velik odpis terjatve. Drug primer je podjetje Presidential Life Corp., ki je kupilo vrednostne papirje večih manj varnih izdajateljev. Zaradi finančnih težav je tržna vrednost teh papirjev drastično padla in ni bilo pričakovati, da bi si opomogla. Podjetje je vrednostne papirje v svojih knjigah še kar izkazovalo po nabavnih vrednostih in s tem odložilo izkazovanje

izgube (Mulford & Comiskey, 2002, str. 238). Primer je iz leta 1993 in vsaka podobnost z dogodki zadnjih nekaj let je zgolj naključna.

2.6.3 Razporejanje nakupne vrednosti pripojene družbe med sredstva

Družba mora ob prevzemu druge družbe ali dela druge družbe nakupno vrednost razporediti tako, da pridobljena sredstva ovrednoti po določljivi pošteni vrednosti, ki jih zmanjša za dolgove in pogojne obveznosti prevzete družbe. V primeru presežka se le-ta pripozna v računovodskem izkazu prevzemne družbe pripozna kot dobro ime (Odar et al., 2011, str. 75 in SRS 2.6.). Zaradi sprememb v načinu računovodenja dobrega imena, ki se je po SRS 2001 amortiziralo (praviloma v petih, največ pa v dvajsetih letih), po SRS 2006 pa se le slabi¹⁹, so se zmanjšale težnje po razporejanju pretiranih zneskov med sredstva in se je tako zmanjšal znesek pripisan dobremu imenu.

Še vedno pa so prevzemne družbe v skušnjavi, da bi razporedile previsok delež nakupne vrednosti med tekoče stroške raziskav, in bi jih tako lahko upoštevale med odhodki obdobja. Tega ni mogoče storiti neposredno, ker se v okviru prevzema sredstva in obveznosti do virov sredstev odrazijo le v bilanci stanja prevzemne družbe, z izjemo dobička pri izpogajanem nakupu (SRS 2006, 2010, str. 21)²⁰. Posredno pa je to mogoče, če tovrstni stroški niso evidentirani ob njihovem nastanku, temveč so prevzeti družbi zaračunani s časovnim zamikom. Razlogi za takšno prevaro so predvsem davčne narave; slabitev dobrega imena je v skladu s 23. členom ZDDPO-2 priznana največ do višine 20 % letno, medtem ko so stroški raziskav v celoti stroški obdobja, v katerem nastanejo.

2.6.4 Napačno izkazovanje stalnih sredstev

V zvezi z napačnim izkazovanjem stalnih sredstev poznamo več načinov napačnega izkazovanja. Bolj pogosti so evidentiranje fiktivnih sredstev, napačno vrednotenje sredstev, nepravilno usredstvenje in nepravilno razvrščanje.

Evidentiranje fiktivnih (opredmetenih osnovnih) sredstev je ena od najlažjih metod napačnega izkazovanja sredstev. Če ima podjetje precej opredmetenih osnovnih sredstev na različnih lokacijah, je prav lahko spregledati tudi kakšno namišljeno sredstvo. Običajno je nasprotna postavka knjižba v kapitalu družbe, kot osnova za knjiženje pa služijo ponarejene listine. Razlog za takšno izkazovanje je lahko zastava tako knjiženih sredstev za pridobitev posojila. To je mogoče, če bančniki preverjajo sredstva vzeta v zastavo le po

¹⁹ Spremenjena ureditev je posledica spremembe v Mednarodnih standardih računovodskega poročanja, ureditev obravnave dobrega imena sicer urejajo MRS 36 – Oslabitev sredstev in MSRP 3 – Poslovne združitve in od leta 2005 prepovedujejo amortizacijo dobrega imena. Že pred spremembo v MSRP pa so prenehanje amortiziranja in uveljavljanje slabitve kot metodo za zniževanje vrednosti dobrega imena v letu 2001 uvedli ameriški standardi GAAP (FAS 142) (Goodwill (accounting), b.l.)

²⁰ Gre za tako imenovano "slabo ime", ki se pojavi, če je naložba v drugo družbo manjša od čistega premoženja pri njej (SRS 1993, 10.5.). Slabo ime se je med prihodke vključevalo v petih letih. Slabo ime so med dolgoročnimi rezervacijami v točki 10.6. opredeljevali tudi SRS (2002), s SRS (2006) pa slabega imena ni več med dolgoročnimi rezervacijami, ki bi se postopno sproščale v poslovni izid, temveč se dobiček pripozna ob prevzemu.

spisku in ne tudi v naravi. Praksa pri nas je taka, da na primer leasingodajalci niso prisotni niti pri prevzemu stvari velikih vrednosti, zato kaj takega ni zelo presenetljivo ali nenavadno. Včasih ni posebej razkrito, katera sredstva so vzeta v finančni najem, čeprav bi tako pojasnilo moralo biti vključeno v računovodske izkaze. Razkritje fiktivnih sredstev je lahko tudi povsem slučajno, še zlasti če gre za sredstva, za katera ni pravega poslovnega razloga, da bi bila med sredstvi podjetja.

Ob začetnem pripoznavanju se osnovna sredstva v poslovne knjige evidentirajo po nabavni vrednosti, ki jo sestavlja nakupna cena, uvozne in nevračljive nakupne dajatve ter neposredni stroški usposobitve za nameravano uporabo, zlasti stroški dovoza in namestitve ter ocena stroškov razgradnje, odstranitve in obnovitve. Najbolj običajno je, da se osnovna sredstva vrednotijo po modelu nabavne vrednosti. Drugačna dovoljena rešitev, v uporabi predvsem za nepremičnine, zelo redko²¹ pa za opremo, je model prevrednotenja. Slednji dopušča, da se sredstva v poslovnih izkazih izkazujejo po pošteni vrednosti. Poštena vrednost se izmeri na podlagi tržne vrednosti. Običajno to vrednost določijo pooblašeni ocenjevalci vrednosti, z uporabo mednarodnih standardov ocenjevanja vrednosti.

Kranacher et al. (2011, str. 436) navajajo, da precej prevar v računovodskih izkazih vključuje tudi izkazovanje stalnih sredstev po tržnih vrednostih, ali po napihnenih vrednostih, ki temeljijo na ponarejenih cenitvah. Večinoma je namen vrednotenja po tržnih vrednostih zagotavljanje zavarovanj za zadolževanje in/ali na drugi strani izkazovanje večjega deleža kapitala. Računovodski standardi (na primer SRS 1.26. ali MRS 16.31), podjetjem nalagajo, da v primeru odločitve za model prevrednotenja cenitve izvajajo dovolj pogosto, da vrednosti sredstev ne odstopajo bistveno od tistih, ki bi se ugotovile z uporabo poštene vrednosti na dan bilance stanja. Ocenjujem, da je ob gospodarski krizi in dokaj zamrlem trgu nepremičnin pri nas ostalo kar precej nepremičnin precenjenih, ker v podjetjih niso na novo ocenili vrednosti nepremičnin in jih oslabili oziroma najprej odpravili prej pripoznane presežke iz prevrednotenja. V podobnih težavah kot podjetja, ki bi morala priznati, da so zlasti nepremičnine vredne manj kot pred izbruhom gospodarske krize, so tudi banke, ki so dale posojila, za katere se je zdelo pred nekaj leti zavarovanje več kot ustrezno, zdaj pa se iz tega zavarovanja ne morejo poplačati, posojilojemalci pa v nekaterih panogah le stežka ali niti ne morejo več vračati kreditov. V času pisanja tega dela so vsi domači dnevni mediji poročali o tem, da ima naša največja banka za 1,5 milijarde evrov najslabših terjatev, ki jih ne bo dobila poplačanih (Dnevnik, 2012).

V nekaterih okoliščinah podjetjem odgovarja tudi, da so njihova sredstva izkazana po prenizkih vrednostih. To je lahko doseženo bodisi neposredno, na tak način, da je ob

²¹ Model prevrednotenja je za opremo dovoljen, vendar pa praktično ni v uporabi. Razlogi, da sredstvu vrednost v času naraste so običajno zunanji (za nepremičnine na primer pomanjkanje zazidljivih zemljišč, izboljšana okoliška infrastruktura in podobno). Tehnologija v času napreduje, novejša in sodobnejša oprema je zmogljivejša, potroši manj energije, omogoča cenejšo proizvodnjo in tako dalje, zato je zelo težko najti opravičljive razloge za prevrednotenje navzgor. Zaradi tega se podjetja ne odločajo, da bi za opremo, ki ji vrednost v času le pada, izbrala model prevrednotenja. Model nabavne vrednosti je enostavnejši za uporabo. Podjetje mora v dobi koristnosti osnovnega sredstva primerjati knjigovodsko in nadomestljivo vrednost sredstva. Nadomestljiva vrednost je po SRS 1.33. večja izmed poštene vrednosti, zmanjšane za stroške prodaje in vrednosti pri uporabi. Ocenjevanje vrednosti pri uporabi obsega ocenjevanje prejemkov in izdatkov, ki bodo izhajali iz nadaljnje uporabe sredstva in njegove končne odsvojitve, ter uporabo ustreznih razobrestovalne mere pri teh prihodnjih denarnih tokovih (Odar et al., 2011, str. 91) V primeru, da je knjigovodska vrednost večja od nadomestljive vrednosti sredstva, je treba sredstvo oslabiti.

nabavi del nabavne vrednosti knjižen napačno, bodisi posredno z napačnim amortiziranjem. Motivi za izkazovanje prenizkih vrednosti so pretežno davčne narave (lahko gre za nižji davek od dobička ali pa nižje davščine ali druge dajatve vezane ne vrednost nepremičnin). Pri tem ne gre zgolj za uporabo najvišjih davčno priznanih stopenj amortizacije, čeprav se že ob nabavi ve, da bo doba koristnosti sredstva daljša kot izhaja iz uporabe take stopnje, kar je ravnanje v nasprotju z računovodskimi standardi²². Stvari drobnega inventarja, katerega posamična vrednost ne presega 500 evrov, se lahko razporedijo med material in razporedijo med stroške ob prenosu v uporabo (Odar et al., 2011, str. 86). Denimo oprema gostinskega lokala ali hotela pa je sestavljena iz množice sredstev, ki posamično ne presegajo vrednosti 500 evrov, skupno pa predstavljajo pomemben znesek, in ta sredstva bodo v uporabi naslednjih nekaj let (lahko tudi deset ali več). V takih primerih bi evidentiranje celotnega zneska med stroške materiala izkrivilo pošten prikaz stanja in poslovnega izida tako v letu nabave teh sredstev, v katerem bi bil poslovni izid izkazan prenizko, kot v naslednjih letih, v katerih bi bil poslovni izid izkazan previsoko.

Kadar podjetje stroške za računovodske namene nepravilno knjiži med sredstva, lahko to na kratek rok zelo dvigne dobiček. Če so stroški, ki so nastali za sklenitev novega posla, izkazani kot sredstvo v bilanci stanja in bodo amortizirani v naslednjih letih, namesto da bi bili izkazani kot stroški obdobja je učinek enak. Tipični tak primer so na primer stroški raziskav, evidentirani med stroške razvoja. V primeru nakupa osnovnega sredstva na kredit ali s pomočjo finančnega najema se obresti od usposobitve sredstva dalje evidentirajo med odhodke obdobja in ne povečujejo vrednosti sredstva. Podjetje, ki teži k povečanju vrednosti svojih sredstev, bo lahko vse obresti do izteka finančnega najema pripisalo kar k vrednosti sredstva. Učinek je v takem primeru dosežen, če je določena doba koristnosti sredstva daljša od dobe odplačevanja finančnega najema.

V zvezi z vrednotenjem sredstev se je ob začetku velike finančne krize razvila razprava o tem, ali ni tudi koncept vrednotenja sredstev po pošteni vrednosti doprinesel k večjemu razmahu te krize. Laux in Leuz (2009, str. 29–31) nista našla empiričnih dokazov, ki bi potrdili tako tezo. Ugotavljata pa, sicer za ameriške razmere, vendar smo se lahko prepričali, da je pri nas podobno, da je bilo v bankah precej sredstev precenjenih. To pomeni, da sredstva prejeta v zavarovanje ne zadostujejo več za poplačilo obveznosti. Sistemska težava je, da banke tega niso pripoznavale in ugotavljale sproti. Tako bi lahko sproti sprejemale tudi korektivne ukrepe, kar bi do določene mere pomagalo ublažiti finančno krizo in zaustavilo odobravanje slabih posojil. Težava torej ni v samem konceptu vrednotenja, temveč v njegovem nespoštovanju, ko je bilo to za banke (in podobno tudi za mnoga podjetja) neugodno. Tudi v zvezi s tem lahko govorimo o pomembno napačnih izkazih, za katere so sestavljavci vedeli ali bi morali vedeti, da ne izkazujejo resničnega in poštenega prikaza stanja.

²² Skladno s SRS 13.8. je doba koristnosti opredmetenega osnovnega sredstva ali neopredmetenega sredstva odvisna od a) pričakovanega fizičnega izrabljanja; b) pričakovanega tehničnega staranja; c) pričakovanega gospodarskega staranja ter; č) pričakovanih zakonskih in drugih omejitev uporabe. Kot doba koristnosti se upošteva tista, ki je glede na prej naštete dejavnike najkrajša. Torej je določitev dobe koristnosti neodvisna od najvišje davčno priznane stopnje, iz dolgoletnih izkušenj pa lahko trdim, da so pri organizacijah, ki izkazujejo davčno osnovo, amortizacijske stopnje kar enake le-tem. Na ta način prihaja tudi do takih nelogičnosti, da imajo istovrstna opredmetena osnovna sredstva različne amortizacijske stopnje, kar je povezano izključno s spremembo davčne zakonodaje in nima nikakršne povezave z dobo koristnosti.

2.6.5 Opozorilni znaki

Na morebitno napačno vrednotenje sredstev in obveznosti nas opozarjajo naslednji znaki:

- Ponavljajoč negativni denarni tok iz poslovanja ali nezmožnost generiranja pozitivnega denarnega toka iz poslovanja kljub poročanih prihodkom iz poslovanja in/ali njihovo rastjo.
- Znatno upad povpraševanja, naraščajoče število propadlih podjetij bodisi v panogi, bodisi v gospodarstvu nasploh.
- Sredstva, obveznosti, prihodki in odhodki, ki v veliki meri temeljijo na subjektivnih ocenah ali negotovostih, za katere ni nepristranskih dokazov.
- Pretirano sodelovanje in/ali pretirano ukvarjanje neračunovodskih poslovođij z izbiro računovodskih usmeritev in/ali njihovo določanje znatnih zneskov ocen.
- Nenavaden porast kosmatega dobička ali bistveno drugačna stopnja kosmate dobičkovnosti poslovnih prihodkov od primerljivih podjetij.
- Nenavaden porast koeficienta obračanja terjatev do kupcev.
- Nenavaden porast koeficienta obračanja zalog (materiala, blaga, proizvodov).
- Padajoč delež slabitev neizterljivih terjatev, nekurantnih zalog in podobnih kategorij ali drugačno neskladje s primerljivimi podjetji.
- Nepojasnjena sprememba razmerja med stroški amortizacije in vrednostjo osnovnih sredstev (in neopredmetenih dolgoročnih sredstev).
- Naraščanje vrednosti sredstev v primerih, ko konkurenti zmanjšujejo višino osnovnih sredstev.

Problem vrednotenja sredstev je z vidika večine deležnikov podjetja bistveno večji, če so sredstva vrednotena previsoko ali so med sredstvi izkazana tudi neobstoječa sredstva, kot v primeru, da so sredstva vrednotena izjemno konservativno ali da je knjigovodska vrednost obstoječih sredstev prenizka zaradi visokih amortizacijskih stopenj in podjetje na tak način ustvarja skrite rezerve. Neutemeljeno visoke vrednosti sredstev namreč pomenijo prikrivanje izgube, kar zelo hitro vodi tudi do plačilne nesposobnosti in kakšnega od insolvenčnih postopkov, kjer po pravilu vsi upniki niso poplačani v celoti, mnogi pa ostanejo celo brez vsakršnega poplačila.

2.7 Kreativnost v izkazu poslovnega izida

Razvrščanje zneskov med postavke znotraj poslovnega izida je pomembno skoraj toliko kot pravilno merjenje in pripoznavanje teh zneskov. Za nekatere imata kosmati poslovni izid od prodaje ali izid iz poslovanja večjo izrazno moč od čistega dobička.

V zadnjih desetih letih so različni vmesni izidi bistveno pridobili na pomenu in zadnja postavka (dobiček ali izguba) v izkazu poslovnega izida ni več nujno najpomembnejša. Čeprav se prevare v računovodskih izkazih odražajo večinoma v premikanju prihodkov in odhodkov med različnimi obdobji, je pomembno tudi, kje so posamezne postavke izkazane.

Pri tovrstnih prevarah gre največkrat za to, da se različni enkratni dogodki izkazujejo med rednimi prihodki ali da se običajni stroški in/ali odhodki izkazujejo med drugimi, to je neobičajnimi postavkami. S tem se želi izboljšati izid rednega poslovanja in zanemarja vpliv teh postavk. Podobno so na primer izkazani prihodki dejavnosti, ki jo podjetje opušča, izkazani med prihodki njegove redne oziroma glavne dejavnosti (Mulford & Comiskey, 2002, str. 279–291).

Zlasti za medletne izkaze poslovnega izida je lahko značilno, da gre za prilagojene ali skrajšane izkaze, ki poročajo dobiček pred obrestmi in davki (angl. *Earnings before interest and taxes*, v nadaljevanju EBIT) ali dobiček pred obrestmi, davki in amortizacijo (angl. *Earnings before interest, taxes, depreciation and amortization*, v nadaljevanju EBITDA), vendar pa so vključene še druge prilagoditve, niso knjiženi vsi dogodki poročanega obdobja, namerno so uporabljene slabe ocene²³ in podobno, ki bistveno popačijo sliko. Takih izkazov se morajo paziti predvsem posojilodajalci, ko jim komitenti dostavijo takšne izkaze z obrazložitvijo, da "boljših v tako kratkem času ni bilo mogoče dobiti", računovodja ni dosegljiv za pojasnila, ker je šel na davno prej planiran dopust, z odobritvijo financiranja pa se zelo mudi. Dejstvo sicer je, da ob pravočasnem in pravilnem knjiženju poslovnih dogodkov ni težko sestaviti medletnih računovodskih izkazov z enako skrbnostjo, kot so sestavljeni letni izkazi, zato so izkazi, ki ne poročajo celotnega poslovanja, lahko le posledica bodisi neurejenih poslovnih knjig kot posledica neznanja in/ali na splošno neurejenega delovanja podjetja ali druge organizacije, ali pa je delni izid predstavljen z namenom prikrivanja resnične in poštene slike medletnega stanja in poslovanja.

Čeprav računovodski izkazi ne pokažejo celotne slike poslovanja, so še vedno njegov najboljši pokazatelj. Zato ni vseeno kdo in kako računovodske izkaze sestavlja. Pri letnih izkazih, ki so revidirani, ima bralec vsaj neko zagotovilo, da gre za resnično in pošteno predstavitev. Kaj pa izkazi, ki niso revidirani? Odar (2012, 25) in člani odbora preizkušenih računovodij in računovodij pri Slovenskem inštitutu za revizijo menijo, da morajo aktivni preizkušeni računovodje in računovodje Inštituta svoje poslanstvo graditi le na strokovnosti. Zato je možno zaupanje zainteresirane javnosti, predvsem bank in drugih uporabnikov podatkov in informacij iz letnih poročil povečati tako, da podatke in informacije, ki jih vsebujejo računovodski izkazi, pregleda aktivni preizkušeni računovodja in o njihovi pravilnosti izda poročilo. Gre za posle, ki jih ureja Mednarodni standard sorodnih storitev 4410 – Posli kompiliranja računovodskih informacij (v nadaljevanju MSS 4410). Ti posli zahtevajo računovodsko, in ne revizijsko znanje. Gre za posle, ki so računovodske narave in ne revizijske, pa kljub temu lahko ugotovimo, da so podatki v kompiliranih računovodskih izkazih kakovostnejši in predvsem zanesljivejši, ter zato tudi uporabnejši. S tem bi se pomembno pripomoglo k povrnitvi zaupanja v podatke in informacije, ki jih zagotavljajo in predstavljajo računovodski izkazi.

Poleg celoletnih izkazov se kot bolj problematični izkazujejo medletni tako in drugače "prilagojeni" izkazi, kjer bi posli kompiliranja še zlasti lahko prišli do veljave. V drugi

²³ Primeroma je napačno obračunana medletna amortizacija, niso upoštevane potrebne slabitve in odpisi sredstev, izkazano stanje zalog bistveno odstopa od dejanskega stanja, stopnje dokončnosti gradbenih del so napačno ocenjene in posledično so napačno izkazani prihodki, prejeti predujmi so evidentirani med plačili kupcev ...

polovici leta namreč izkazi za preteklo poslovno leto niso več aktualni, saj je od prikaza za preteklo obdobje enostavno preteklo preveč časa in je lahko prišlo do bistvenih premikov. Medletni izkazi so lahko predmet številnih manipulacij, prenosov prihodkov in stroškov v ali iz obdobja poročanja, kar je bolj pogosto pri manjših hitrorastočih podjetjih, ki nujno potrebujejo financiranje, hkrati pa preslabo planirajo svoje poslovanje. Še zlasti problematično je, kadar precejšen del prihodkov predstavljajo posli s povezanimi osebami. In čeprav pri poslih kompiliranja izvajalec ne daje zagotovila, kot je to primer pri revidiranju, je dolžan kot strokovnjak vseeno preveriti podlage za izdelavo izkazov, in večja je možnost, da bodo izkazi odražali dejansko poslovanje ter bo vanje vključeno manj "prilagoditev".

2.8 Napačno poročanje denarnega toka

Podjetje lahko sporoča večjo sposobnost ustvarjanja zaslужka ne samo z večjim dobičkom temveč tudi s poročanjem večjega in bolj vzdržljivega denarnega toka. Izkaz denarnega toka (SRS 26, 2006) izkazuje denarne tokove pri poslovanju, denarne tokove pri naložbenju in denarne tokove pri financiranju. Podjetje lahko z namenom, da bi izkazalo večji prebitok prejemkov pri poslovanju, izdatke pri poslovanju razvrsti med izdatke pri naložbenju ali izdatke pri financiranju. Podobno lahko prejemke iz naložbenja ali financiranja izkazuje med prejemki iz poslovanja. Večji ko je prebitok prejemkov pri poslovanju, večja naj bi bila sposobnost podjetja ustvarjati prihodek in dobiček. Seveda pa tu ne smemo pozabiti na "sistemsko napako", da se davek od dohodkov pravnih oseb izkazuje med izdatki iz poslovanja ne glede na dejanski vir dobička²⁴.

Ob poročanju denarnega toka je potrebno upoštevati še to, da bolj podroben izkaz lahko prikazuje tokove iz rednega poslovanja in iz dejavnosti v opuščanju in tako imenovanih "izrednih" dogodkov. Brez teh pojasnil je sam izkaz osiromašen.

2.9 Sklepne ugotovitve glede načina povzročanja računovodskih prevar

Načini prevar so zelo raznoliki, vendar se v računovodskih izkazih vedno odrazijo tako, da je poslovni izid prilagojen tako, da je večji ali manjši od dejanskega in da je vrednost sredstev in obveznosti do virov sredstev večja ali manjša od dejanske.

²⁴ Praviloma podjetja, ki se ukvarjajo z gospodarsko dejavnostjo večino svojih prihodkov in stroškov/odhodkov in posledično tudi denarnih tokov ustvarijo pri osnovnem poslovanju, vendar pa ni vedno nujno tako. Če je na primer podjetje pri poslovanju ustvarilo nek dobiček, pa je pri naložbenju ustvarilo izgubo in tudi negativni denarni tok, bi morali, če bi želeli dosledno ugotoviti vse posledice, negativni denarni tok iz naložbenja zmanjšati za znesek davka od dobička, ki ga je podjetje zaradi tega plačalo manj, ter hkrati za isti znesek zmanjšati tudi pozitivni denarni tok iz poslovanja. Po drugi strani lahko podjetje z rednim poslovanjem ne dosega ne dobička, ne izgube, pa je dobiček posledica posojanja viška denarnih sredstev iz preteklosti. Vendar taki mejni primeri in pretežno manjši zneski ne izkrivljajo celotne slike. Prav tako problem napačnega poročanja denarnega toka ni v morebitnem napačnem izkazovanju odliva za davek od dobička.

Najbolj pogosto prevare vključujejo prezgodnje pripoznavanje in/ali pripoznavanje izmišljenih prihodkov, drugi načini pa so še:

- pripoznavanje stroškov in/ali odhodkov v napačnem obdobju,
- prikrivanje obveznosti in stroškov,
- nepravilna in nezadostna razkritja,
- napačno predstavljena sredstva in obveznosti,
- napačno izkazovanje postavk v izkazu poslovnega izida in
- napačno poročanje denarnega toka.

Med načine prevarantskega poročanja štejemo tudi uravnavanje dobička.

Pri vsakem od naštetih načinov gre za kršenje temeljnih računovodskih načel in sočasno dogodek ne izpolnjuje vseh meril za pripoznavanje, kot to zahtevajo računovodski standardi (ali pa dogodek ni evidentiran, čeprav bi moral biti; kar je tudi kršenje določil računovodskih standardov). Zato lahko trdimo, da ob spoštovanju računovodskih standardov ne more priti do prevare v računovodskih izkazih.

3 ODKRIVANJE RAČUNOVODSKIH PREVAR

Večinoma je vsa krivda posledic prevarantskega poročanja pripisana tistim, ki tako poročajo, pri tem pa se zdi, da včasih oškodovanci ne želijo prevzeti odgovornosti za to, da prevare niso odkrili takrat, ko to za njih še ne bi imelo posledic, čeprav bi to morda lahko storili. Kadar nekaj kaže predobro, da bi bilo resnično, običajno tudi ni. Čeprav je šlo v primeru Enrona za računovodsko prevaro največjega obsega z njegovim nenadnim propadom in stečajem v jeseni 2001 in so mnogi opisovali početje kot premeteno oblikovanje prevare vključujoč tisoče skritih partnerstev, ki so investitorjem zakrivala ogromno izgubo in dolgove, bi nekaj "rdečih zastavic" lahko odkrili tudi nepoznavalci s pregledom nekaterih zelo osnovnih in javno dostopnih podatkov. Gre za povsem nenormalno rast prodaje zadnjih petih let v primerjavi z ostalimi največjimi podjetji:

Tabela 3: Največja podjetja po prodaji z lestvice Fortune 500 za leto 2000 (v mio USD)

Podjetje	2000	1999	1998	1997	1996	1995
Exxon Mobil	210.392	163.881	100.697	122.379	119.434	110.009
Wal-Mart	193.295	166.809	139.208	119.299	106.147	93.627
General Motors	184.632	189.058	161.315	178.174	168.369	168.829
Ford	180.598	162.558	144.416	153.627	146.991	137.137
General Electric	129.853	111.630	100.469	90.840	79.179	70.028
Enron	100.789	40.112	31.260	20.273	13.289	9.189

Vir: Schilit, Financial Shenaniganst 3rd ed., 2010, str. 4

Enron je v petih letih podeseteril prihodke iz slabih 10 na več kot 100 milijard dolarjev. Če bi se vlagatelj vprašali, kako pogosto podjetja uspejo tako dvigniti prihodke, bi bil

odgovor: nikoli. Enronov porast prihodkov je bil do takrat neviden, podjetje pa je doživelo tako rast brez kakšnih velikih pridružitvev v tem času, kar je enostavno nemogoče. Kljub neverjetni rasti prihodkov je bil njihov dobiček manj kot milijardo dolarjev (pod 1 % prihodkov od prodaje), pri čemer dobiček nikoli ni bil sorazmeren s prodajo. Če prodaja naraste za 10 %, bi pričakovali, da bo tudi dobiček za približno toliko višji. V letu 2000 so Enronu prihodki narasli za več kot 150 %, dobiček pa za manj kot 10 %.

Analiziranje računovodskih izkazov, tudi iz javno dostopnih podatkov, je eno temeljnih orodij, ki opozori na morebitno računovodsko prevaro, da se ji v vlogi vlagatelja izognemo.

3.1 Analiziranje računovodskih izkazov

Računovodski izkazi v predpisani obliki prikazujejo poslovanje preteklega in tekočega obdobja. V času, ko jih beremo, gre dejansko za poročilo o preteklem in predpreteklem obdobju, saj so, vsaj obračunski izkazi, sestavljeni za nazaj. Vendar nam samo denarno izražene postavke ponujajo omejene informacije. Če pa zneske pretvorimo v deleže, nam to ponudi možnost primerjati izkaze med seboj in tudi z drugimi. Pri preiskovanju in odkrivanju prevar v računovodskih izkazih je pomembno odkriti, zakaj je prišlo do (bistvenih) sprememb v razmerjih med kategorijami. Bistvene spremembe usmerjajo preiskovalca k odkrivanju morebitnih prevar. Pri dovolj velikem obsegu prevare napačna navedba spremeni računovodske izkaze do te mere, da postanejo razmerja med zneski vprašljiva. Nekatere prevare pridejo na dan ravno zato, ker računovodski izkazi, ko jih pogledamo pobližje, niso smiselni in/ali logični.

Analiza računovodskih izkazov vključuje

- vertikalno ali navpično analizo – to je analizo med podatki v okviru izkazov enega obdobja,
- horizontalno ali vodoravno analizo – to je analizo odmikov med istimi podatki v različnih obdobjih,
- analizo s pomočjo ključnih kazalnikov.

Pri prvih dveh vrstah analiz gre lahko za primerjavo zneskov, vendar pa je vedno smiselno predstaviti (izračunati) tudi razmerja med proučevanimi kategorijami. Kadar računamo razmerja, največkrat deleže izrazimo v razmerju do čistih prihodkov od prodaje – torej čisti prihodki od prodaje predstavljajo 100 %. Pri izračunavanju deležev v bilanci stanja osnovo, to je 100 %, predstavlja vrednost sredstev (Kranacher et al., 2010, str. 438–439). Nazorno je napisano prikazano v poglavju 3.2 ob prikazu analize na primeru.

Analiza s pomočjo nekaterih ključnih kazalnikov primerja podatke izkazov med seboj. Običajno kazalnike uporabljamo za primerjavo podjetja s povprečjem panoge, za primerjavo z najboljšimi iz panoge in podobno. Vendar se analiza izkaže za uporabno tudi, ko odkrivamo opozorilne znake morebitnih prevar. Če se kazalniki iz obdobja v obdobje bistveno spreminjajo, je to lahko signal, da se nekaj dogaja. Seveda je mogoče tudi, da so spremembe vsebinsko pojasnjene s spremembami v načinu poslovanja. Zato spremembe v razmerjih same po sebi še niso nikakršen dokaz o prevarah v računovodskih izkazih,

temveč samo orodje, da usmerimo pregled na dogodke, ki povzročajo bistvene spremembe v izračunanih kazalnikih.

Pri tem se je treba zavedati, da se manjše prevare ne odrazijo v izkazih na tak način, da bi jih bilo mogoče zaznati le s takšno analizo, po drugi strani pa je težava lahko tudi v tem, da se prevare v računovodskih izkazih vršijo skozi daljše časovno obdobje na podoben način in je že izhodišče oziroma tisto, kar vzamemo za "normalno" stanje lahko problematično. Takšno težavo hitreje spregledamo, če gre za podjetje, ki deluje v več panogah oziroma ima prodajo diverzificirano, tako da ga ni mogoče enostavno primerjati z nekim povprečjem panoge ali zanj ne najdemo odgovarjajočega primerljivega podjetja.

Ključni kazalniki za oceno stanja in poslovanja podjetja ter tveganja prevarantskega poročanja so:

$$\textit{kratkoročni koeficient}^{25} = \frac{\textit{kratkoročna sredstva}}{\textit{kratkoročne obveznosti}} \quad (1)$$

$$\textit{hitri koeficient} = \frac{\textit{likvidna sredstva}}{\textit{kratkoročne obveznosti}} \quad (2)$$

$$\textit{koeficient obračanja poslovnih terjatev} = \frac{\textit{čisti prihodki od prodaje}}{\textit{povprečno stanje poslovnih terjatev}} \quad (3)$$

Koeficient obračanja terjatev do kupcev je sicer pravilno izračunan kot razmerje med prejemki od kupcev v letu dni in povprečnim stanjem terjatev do kupcev; tako ga obravnavajo tudi SRS (2006) 29.32, Weygandt, Kieso in Kimmel (2005, str. 598) ali Garrison, Noreen in Brewer (2006, str. 803). Kranacher et al. (2011, str. 440–441) pa navajajo, da podatke za kazalnik pridobimo tako v izkazu poslovnega izida kot bilanci stanja, kar pomeni, da približno enačijo prihodke od prodaje s prejemki, saj prejemkov ne najdemo zapisanih v izkazu poslovnega izida.

Žal javno dostopni podatki posebej ne izkazujejo terjatev do kupcev ločeno od ostalih poslovnih terjatev. Kadar smo v položaju, da nam podatki niso na voljo in si lahko pomagamo zgolj z javno objavljenimi podatki, je predstavljeni kazalnik koeficient obračanja poslovnih terjatev še najboljši približek. Vedeti pa moramo, da bo v veliki večini primerov kazalnik koeficient obračanja poslovnih terjatev drugačen od koeficienta obračanja terjatev do kupcev. Prihodki v primerjavi s prejemki ne vključujejo davka na dodano vrednost (kar je razlika v števcu), poslovne terjatve pa poleg terjatev do kupcev vključujejo še dane predujme (razen predujmov za zaloge in/ali osnovna sredstva, ki se izkazujejo med zalogami in/ali opredmetenimi osnovnimi sredstvi), kratkoročne terjatve iz poslovanja za tuj račun, kratkoročne terjatve povezane s finančnimi prihodki in druge kratkoročne terjatve, od katerih so najpomembnejše in večkrat v pomembnih zneskih terjatve za davke, zlasti DDV (in to predstavlja razliko v imenovalcu ulomka). Pri različnih podjetjih in tudi v okviru istega podjetja so med posameznimi leti lahko kar precejšnje razlike v strukturi poslovnih terjatev. Običajno pa ostale poslovne terjatve v primerjavi s terjatvami do kupcev pri podjetjih, ki pretežno prodajajo na odloženo plačilo predstavljajo manjši delež – izkustveno med 1 % in 5 %, čeprav lahko izjemoma dosežejo tudi do 20 %

²⁵ Ali koeficient kratkoročne pokritosti kratkoročnih obveznosti (angl. *Current ratio*)

(v primeru večjega zahtevka za vračilo na primer davka od dohodkov pravnih oseb in/ali večje nabave in posledično terjatve za odbitni DDV za katero zavezanec ni zahteval vračila ali mu davek še ni bil povrnjen, čeprav je bil zahtevan.

Če razpolagamo z ustreznimi podatki (kar bi bila v konkretnem primeru na primer bruto bilanca – to je letni izpis prometov po kontih, ki izkazuje začetno stanje, letni promet v breme in v dobro ter končno stanje), potem bomo kazalnike seveda računali iz teh – bolj natančnih podatkov, razen če jih bomo primerjali z drugim podjetjem ali povprečjem panoge, kjer spet nimamo zadostnih podatkov. Bistveno je, da v primerjavo vključimo iste kategorije, pa še tu se lahko vprašamo ali so iste kategorije povsod izračunane enako.

$$\text{dnevi do plačila poslovnih terjatev} = \frac{365}{\text{koef. obr. posl. terj. (3)}} \quad (4)$$

$$\text{koeficient obračanja zalog} = \frac{\begin{array}{l} \text{nabavna vrednost prodanega blaga} \\ \text{in materiala} + \\ \text{stroški porabljenega materiala} \end{array}}{\text{povprečno stanje zalog (blaga, materiala in proizvodov)}} \quad (5)$$

V SRS 29.32 bomo sicer našli našete kazalnike, ki ločeno spremljajo obračanje zalog trgovskega blaga, zalog materiala in zalog proizvodov. Kaj bomo dejansko lahko izračunavali, je odvisno od razpoložljivosti podatkov. Idealno za natančnost izračuna bi bilo, če bi razpolagali z mesečnimi podatki, kot to v okviru računovodskih informacij za odločanje o zalogi materiala priporočajo Turk et al. (2003, str. 516). Če ni izrazitih sezonskih nihanj, lahko za povprečno stanje zalog vzamemo povprečje izračunano iz začetnega in končnega stanja zalog (Weygandt et al., 2005, str. 599, enako Garrison et al., 2006, str. 801). Iz javno objavljenih podatkov, dostopnih preko spletne strani AJPEŠa so iz računovodskih izkazov v zvezi z obračanjem zalog na razpolago le naslednji podatki: Nabavna vrednost prodanega blaga in materiala ter stroški porabljenega materiala (v eni postavki) in zaloge (zbirno v eni postavki). Pri tako omejeno razpoložljivih podatkih nujno prihaja do bolj grobo izračunanega kazalnika. Ker pa osnovni namen izračuna kazalnika v našem primeru ni ugotavljanje uspešnosti, temveč verjetnosti prevare v računovodskih izkazih, je kazalnik povsem primeren.

$$\text{povprečno število dni vezave zalog} = \frac{365}{\text{koeficient obračanja zalog (5)}} \quad (6)$$

$$\text{koeficient dolgovno kapitalskega razmerja} = \frac{\text{dolgovi}}{\text{kapital}} \quad (7)$$

$$\text{stopnja dobičkovnosti poslovnih prihodkov} = \frac{\text{dobiček iz poslovanja}}{\text{poslovni prihodki}} \quad (8)$$

$$\text{koeficient obračanja sredstev} = \frac{\text{čisti prihodki od prodaje}}{\text{povprečno stanje sredstev}} \quad (9)$$

Kratkoročni koeficient (1) je verjetno najbolj pogosto uporabljen kazalnik pri analiziranju računovodskih izkazov. Kazalnik meri sposobnost podjetja poravnati kratkoročne obveznosti s kratkoročnimi sredstvi. Če je vrednost kazalnika nad 1, je podjetje neto kratkoročni upnik, če je manjši od 1, je podjetje kratkoročni dolžnik (Bergant, 1995, str. 84).

Pri odkrivanju prevar je ta kazalnik lahko prvi pokazatelj manipuliranja s podatki v poslovnih knjigah. Zaposlenske poneverbe imajo za posledico padec vrednosti kazalnika. Ob prikrivanju obveznosti in/ali evidentiranju fiktivnih prihodkov, katerih nasprotna postavka so terjatve do kupcev, je vrednost kazalnika bolj dopadljiva.

Hitri koeficient (2) primerja takoj udenarljiva sredstva s kratkoročnimi obveznostmi. V časih gospodarske krize je kazalnik pogosteje uporabljen, ker kaže do kakšne mere je podjetje sposobno zagotoviti takojšnja denarna sredstva.

Kranacher et. al (2011, str. 441) v okviru odkrivanja prevar opozarjajo na primerjavo hitrega koeficienta s kratkoročnim koeficientom. V primeru izdajanja fiktivnih računov bo namreč kratkoročni koeficient lahko kazal še ugodno stanje, medtem ko bo iz hitrega koeficienta razvidno, da podjetju primanjkuje denarnih sredstev, oziroma bo razmerje med kazalnikoma v zaporednih obdobjih tako, da bo pri nespremenjenem ali celo boljšem kratkoročnem kazalniku hitri koeficient iz obdobja v obdobje slabši.

Koeficient obračanja terjatev do kupcev pove kolikokrat v letu dni se terjatve obrnejo, ali z drugimi besedami, meri čas, ki je potreben od prodaje do plačila. V primeru prevar, ki vključujejo fiktivne prodaje, terjatve vključujejo tudi tiste, ki so povezane s fiktivnimi prihodki in ne bodo nikoli izterjane. Posledično bo vrednost kazalnika padla. Hkrati pa moramo biti pozorni tudi na dana posojila, saj podjetja v primeru prevar terjatve do kupcev kdaj prerazporedijo v posojilo, ravno zato, da ohranijo boljši koeficient obračanja terjatev do kupcev, drugi razlog pa je še v tem, da se s tem izognejo izkazovanju predolgo zapadlih terjatev v podrobnejših pojasnilih.

Dodaten uvid v terjatve do kupcev nam da še izračun **dni do plačila terjatev do kupcev**. Manjši ko je rezultat, krajši so povprečni plačilni roki. Skozi daljše obdobje bi moral biti kazalec dokaj podoben, razen če so se spremenili prodajni pogoji in kriteriji za prodajanje na odloženo plačilo. Če se čas bistveno daljša, to lahko pomeni ali prodajo slabšim kupcem oziroma na splošno z daljšim plačilnim rokom, večji delež težje izterljivih terjatev ali pa morebitno evidentiranje fiktivnih prodaj. Krajši čas pa lahko na drugi strani pomeni bodisi prodajo s krajšimi plačilnimi roki ali povečanje truda, usmerjenega v izterjavo terjatev do kupcev.

Koeficient obračanja zalog (5) nam pove, kolikokrat se zalog obrne (proda) v letu dni. Na splošno velja, da je višja vrednost koeficienta bolj zaželena. Če pa stroški oziroma odhodki prodanih zalog vključujejo tudi tatvine, bo zaradi nižjega končnega stanja zalog koeficient višji. Primerjava koeficienta ter hkrati tudi začetnega in končnega stanja zalog je lahko izhodišče za preiskavo morebitnih poneverb, če med obdobji prihaja do velikih nihanj.

Povprečno število dni vezave zalog v skladišču (6) je le drug način prikaza obračanja zalog. Pa vendar je pomemben iz različnih razlogov. Podaljševanje povprečnega števila dni

vezave zalog v skladišču povzročajo dodatne stroške, ki vključujejo stroške skladiščenja, tveganje zastaranja zalog in/ali znižanja tržnih cen in ne nazadnje so s tem lahko povezane tudi obresti zaradi vezave sredstev v zalogah. Nedoslednosti ali velika nihanja tega kazalca so dober pokazatelj morebitnih prevar ali poneverb povezanih z zalogami. To je še toliko bolj pomembno, ker v mnogih podjetjih nabavna vrednost prodanih ali porabljenih zalog predstavlja najvišji posamezni strošek oziroma odhodek.

Posojilodajalci veliko pozornost posvečajo **koeficientu dolgovno-kapitalskega razmerja** (7). Ta kazalnik je pri njih med najpogosteje uporabljanimi in je velikokrat mera po kateri presojujejo finančno stanje podjetja. V tujini je ob odobritvi kredita pogosto določeno najvišje še dovoljeno razmerje kot izpolnitvena obveza, ki je kreditojemalec ne sme preseči. Z vidika preiskovanja prevar in/ali ugotavljanja finančnega položaja podjetja so bistvene velike spremembe tega koeficienta v kratkem obdobju. Sicer je za hitro rastoča podjetja značilno hitro naraščanje razmerja med dolgovi in kapitalom, kar pomeni, da si podjetje finančna sredstva potrebna za rast izposoja. Več sredstev sicer pomeni večji potencial za hitro rast, a na drugi strani tudi znatno višja tveganje, da podjetje ne bo zmoglo odplačevati obresti in vračati kredita, če posli ne bodo šli povsem po planu. Hkrati ni odveč skrb, da podjetje pridobljena sredstva porablja nenamensko, to je za sredstva, ki ne prinašajo prihodkov ali grede sredstva tudi za osebno porabo direktorjev in/ali lastnikov.

Stopnja dobičkovnosti poslovnih prihodkov (8) odraža zaslužek na enoto prihodkov ob upoštevanju vseh poslovnih stroškov (torej ne samo nabavne vrednosti prodanega, temveč tudi stroške dela, materiala in storitev). V primeru približno enake strukture prodaje in v primeru, da ne prihaja do večjih sprememb v načinu dela, je stopnja skozi daljše časovno obdobje približno enaka. Vendar to stopnjo fiktivni prihodki, ki nimajo svoje nasprotne postavke v stroških dvigujejo, lažni in/ali nepotrebni stroški pa jo znižujejo.

Koeficient obračanja sredstev (9) nam kaže učinkovitost podjetja. Če so v podjetju izkazana tudi nepotrebna in/ali fiktivna sredstva je koeficient čedalje nižji.

Beneish (1999, str. 10–12) je s statistično analizo, ki jo povzemata tudi Fridson in Alvarez (2011, str. 200) odkril, da katerikoli izmed v nadaljevanju naštetih dejavnikov povečuje možnost, da gre za prevarantsko poročanje:

- naraščanje števila dni do izterjave terjatev do kupcev,
- upadanje stopnje kosmatega dobička iz prodaje,
- nižanje amortizacijskih stopenj,
- slabšanje kvalitete sredstev (merjeno kot porast nekratkoročnih sredstev, brez zemljišč, zgradb in opreme v primerjavi z vsemi sredstvi),
- porast prihodkov.

Pri tem je seveda treba vedeti, da vsak izmed navedenih dejavnikov avtomatično še ne pomeni, da gre za prevarantsko poročanje, temveč je treba analizirati razloge za spremembe v teh dejavnikih in dejansko poslovanje podjetja. Torej lahko rečemo, da gre za oporne točke pri analiziranju računovodskih izkazov, če morda sumimo, da izkazi ne prikazujejo povsem resničnega in poštenega stanja podjetja.

Clevenger in Baker (2007, 75–85) v svojem članku predlagata v zvezi z odkrivanjem prevar uporabo večine prej prikazanih kazalcev, pri čemer jim novo vrednost daje zlasti

novo osredotočenje. Bistven je torej kontekst v katerem so kazalci interpretirani. Ni namreč vseeno, ali gledamo zgolj učinkovitost podjetja, merjeno na tak ali drugačen način ali pa nam obnašanje kazalcev skozi daljše obdobje razkrije še kaj več od tega. Pri tem so zlasti bistvene spremembe skozi daljše časovno obdobje.

3.2 Praktični prikaz odkrivanja računovodskih prevar s pomočjo analize na primeru

V nadaljevanju prikazujem bilanco stanja in izkaz poslovnega izida vzorčne družbe za tri zaporedna leta. Ob posameznem znesku (zneski so prikazani v tisoč evrih) je tudi vertikalna analiza posameznega poslovnega leta – pri bilanci stanja so deleži izraženi v odstotku od celotnih sredstev (ali celotnih obveznosti do virov sredstev), pri izkazu poslovnega izida pa osnovo predstavljajo čisti prihodki od prodaje. Horizontalna analiza je predstavljena v stolpcih 9 do 12.

Analiza bilance stanja. Iz podatkov lahko ugotovimo, da aktiva zadnja leta narašča. Pri tem gre rast dolgoročnih sredstev na račun opredmetenih osnovnih sredstev, bistven delež pa predstavljajo tudi dolgoročna posojila. Upošteva, da ne gre za posojilnico in da ima podjetje samo precej finančnih obveznosti, ki so izrazito narasle v zadnjem letu, je najbolj verjetno, da gre za posojilo povezanim osebam (lastnikom). Tovrstna posojila imajo običajno neko nedoločeno dobo vračanja. Pri presoji finančnega položaja podjetja bi bilo potrebno podatek preveriti in v primeru, da bi se izkazalo, da gre dejansko za tovrstna posojila, bi bilo bližje dejanskemu stanju, da bi za ta znesek znižali tako posojila kot tudi nerazporejeni čisti dobiček. A pri izplačilu dobička je treba plačati tudi davek in to je najverjetneje eden izmed prevladujočih razlogov, da je izkazano posojilo in nerazporejeni dobiček. Pozornost bi bilo treba posvetiti tudi kratkoročnim posojilom, ki sicer predstavljajo manjši del sredstev, vrednostno pa niso zanemarljiva. Bolj je vprašanje, komu so ta posojila dana. Kadar podjetje samo najema posojila, jih v mnogih primerih posoja povezanim osebam. Velikokrat gre za slabo zavarovana posojila podjetjem, ki jih niso sposobna vrniti v kratkem roku ali jih sploh niso sposobna vrniti.

Med kratkoročnimi sredstvi v zadnjih treh letih opazimo nihanje razmerja med kratkoročnimi poslovnimi terjatvami in zalogami, zaloge pa so v zadnjih dveh letih izrazito narasle v primerjavi z letom poprej. Naraščanje zalog lahko do neke mere pripišemo povečanemu obsegu poslovanja – višjim čistim prihodkom od prodaje, vendar pa je možno tudi, da se v zalogah skrivajo izgube. Podlage za tako razmišljanje so, poleg nelogične rasti vrednosti zalog, še bistveno nižji poslovni izid v zadnjih dveh letih v primerjavi s predpreteklim letom in to kljub višjim čistim prihodkom od prodaje, ter tudi dejstvu, da v izkazu poslovnega izida v nobenem letu ni evidentiranih prevrednotovalnih poslovnih odhodkov pri obratnih sredstvih.

Precej visoke so tudi kratkoročne poslovne terjatve, med katerimi prevladujejo terjatve do kupcev. Vrednostno gledano stanja ob koncu leta v zadnjih letih zelo nihajo, so pa tudi precej visoka. To je lahko posledica bodisi dolgih plačilnih rokov, skoncentriranih še neplačanih prihodkov ob koncu leta in/ali pa se v njih skrivajo tudi neplačniki za katere bi bilo treba opraviti popravke vrednosti terjatev ali že kar odpise.

Analiza izkaza poslovnega izida. Pri primerjavi zadnjih treh let je presenetljivo, da je ob rasti čistih prihodkov od prodaje dobiček zadnjih dveh let razmeroma nizek. Obseg poslovanja lahko delno pripišemo večjemu številu zaposlenecv, vendar pa je njihovo število v zadnjih dveh letih enako, čisti prihodki od prodaje pa vseeno višji za 57 %. Izrazit je trend povečevanja deleža stroškov blaga, materiala in storitev. V zadnjem letu je najverjetneje prišlo tudi do drugačne strukture prodaje, saj nabavna vrednost prodanega blaga in materiala predstavlja 70 % čistih prihodkov od prodaje, medtem ko je bil ta delež dve leti poprej okrog 45 %. V predpreteklem letu pa so precej visoki stroški storitev. Stroški dela so na zaposlenca v zadnjih letih približno enaki, zaradi porasta prihodkov pa je njihov delež od čistih prihodkov od prodaje nižji. Podjetje uporablja razmeroma nizke amortizacijske stopnje. V zadnjem letu je razviden precejšen razkorak med finančnimi prihodki in odhodki. Iz izračuna lahko ugotovimo, da je povprečna obrestna mera danih posojil bistveno nižja od povprečne obrestne mere prejetih posojil. Tudi to je lahko indikator, da so posojila dana povezanim osebam.

Pred izračunom ključnih kazalnikov še splošen vtis, ko **analiziramo oba izkaza skupaj**:

Odkrijemo lahko kar precej opozorilnih znakov, zaradi katerih je treba biti pri morebitnem sodelovanju s tem podjetjem previden:

- Delež čistega dobička od čistih prihodkov od prodaje je v zadnjih dveh letih bistveno nižji kot v predpreteklem letu.
- Zaloge rastejo hitreje kot čisti prihodki od prodaje.
- Ni nobenih prevrednotovalnih odhodkov pri obratnih sredstvih, kar lahko pomeni, da so med poslovnimi terjatvami in/ali zalogami izkazani zneski, ki ne bodo vodili do pritokov. Ni rezervacij. Uporabljene so nizke povprečne amortizacijske stopnje.
- V zadnjem letu so zneskovno gledano dokaj visoke kratkoročne aktivne časovne razmejitve (približno polovico čistega dobička), v prejšnjih letih pa so bile le-te nižje. Tu se lahko skrivajo bodisi stroški obdobja, ki so prestavljeni naprej, bodisi so vračunani preuranjeno izkazani prihodki.
- Podjetje se je v zadnjih dveh letih precej dodatno zadolžilo, del posojil je najverjetneje financiral "nenamensko" porabo, oziroma dana posojila (najverjetneje lastnikom in/ali povezanim osebam).
- Visok dobiček v predpreteklem letu ter veliko zadolževanje v zadnjih dveh letih sta dva izrazita dejavnika pritiska na poslovodstvo, da mora biti tudi tekoče poslovanje na "primernem" nivoju, zato je možno, da so računovodski izkazi prirejeni tudi z uporabo nedovoljenih tehnik.

Tabela 4: Bilanca stanja podjetja X za zaporedna 4 leta z vertikalno in horizontalno analizo

Postavka	Leto						Horizontalna analiza				
	N		N-1		N-2		N-3	N - N-1		N-1 - N-2	
	v 000 EUR	delež od sredstev (vertikalna analiza)	v 000 EUR	delež od sredstev (vertikalna analiza)	v 000 EUR	delež od sredstev (vertikalna analiza)	v 000 EUR	v 000 EUR	% spremembe napram preteklemu letu	v 000 EUR	% spremembe napram preteklemu letu
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
								2 - 4	9 ÷ 4	4 - 6	11 ÷ 6
SREDSTVA	12.557	100 %	10.638	100 %	9.717	100 %	4.579	1.919	18 %	920	9 %
A. DOLGOROČNA SREDSTVA	6.105	49 %	5.996	56 %	4.928	51 %		108	2 %	1.068	22 %
I. Neopredmetena sredstva in dolgoročne aktivne časovne razmejitev	19		25		10			-6	-24 %	15	159 %
II. Opredmetena osnovna sredstva	4.818	38 %	4.760	45 %	2.923	30 %		58	1 %	1.837	63 %
III. Naložbene nepremičnine	0		0		0			0		0	
IV. Dolgoročne finančne naložbe	1.268	10 %	1.212	11 %	1.137	12 %		56	5 %	75	7 %
1. Dolgoročne finančne naložbe, razen posojil	37		30		0			7	23 %	30	
2. Dolgoročna posojila	1.231	10 %	1.182	11 %	1.137	12 %		50	4 %	45	4 %
V. Dolgoročne poslovne terjatve	0		0		859	9 %		0		-859	
B. KRATKOROČNA SREDSTVA	6.265	50 %	4.620	43 %	4.721	49 %	3.065	1.646	36 %	-102	-2 %
II. Zaloge	1.890	15 %	1.508	14 %	652	7 %	495	382	25 %	856	131 %
III. Kratkoročne finančne naložbe	540	4 %	243	2 %	62	1 %		297	122 %	181	291 %
IV. Kratkoročne poslovne terjatve	3.556	28 %	2.862	27 %	3.981	41 %	2.352	694	24 %	-1.119	-28 %
V. Denarna sredstva	280	2 %	8	0 %	27	0 %		273	3636 %	-19	-72 %
C. KRATKOROČNE AKTIVNE ČASOVNE RAZMEJITVE	187	1 %	22	0 %	68	1 %		165	760 %	-46	-68 %
OBVEZNOSTI DO VIROV SREDSTEV	12.557	100 %	10.638	100 %	9.717	100 %	4.579	1.919	18 %	920	9 %
A. KAPITAL	2.162	17 %	2.527	24 %	2.344	24 %	1.201	-364	-14 %	182	8 %
I. Vpoklicani kapital	11		11		11						
II. Kapitalske rezerve	12		12		12						
III. Rezerve iz dobička	2		2		2						
V. Preneseni čisti poslovni izid	1.767	14 %	2.320	22 %	1.033	11 %		-553	-24 %	1.287	125 %
VI. Čisti poslovni izid poslovnega leta	371	3 %	182	2 %	1.287	13 %		189	103 %	-1.105	-86 %
B. REZERVACIJE IN DOLGOROČNE PASIVNE ČASOVNE RAZMEJITVE	187	1 %	198	2 %	0	0 %		-10	-5 %	198	
C. DOLGOROČNE OBVEZNOSTI	4.073	32 %	1.972	19 %	2.367	24 %		2.101	107 %	-395	-17 %
I. Dolgoročne finančne obveznosti	3.882	31 %	1.796	17 %	1.985	20 %		2.086	116 %	-188	-9 %
II. Dolgoročne poslovne obveznosti	191	2 %	176	2 %	382	4 %		15	8 %	-206	-54 %
Č. KRATKOROČNE OBVEZNOSTI	6.076	48 %	5.935	56 %	4.481	46 %		141	2 %	1.454	32 %
II. Kratkoročne finančne obveznosti	2.586	21 %	2.517	24 %	1.079	11 %		69	3 %	1.439	133 %
III. Kratkoročne poslovne obveznosti	3.490	28 %	3.418	32 %	3.403	35 %		72	2 %	15	0 %
D. KRATKOROČNE PASIVNE ČASOVNE RAZMEJITVE	59		6		525	5 %		52	814 %	-519	-99 %

Tabela 5: Izkaz poslovnega izida podjetja X za zaporedna 4 leta z vertikalno in horizontalno analizo

Postavka	Leto							Horizontalna analiza			
	N		N-1		N-2		N-3	N - N-1		N-1 - N-2	
	v 000 EUR	delež od ČPP (vertikalna analiza)	v 000 EUR	delež od ČPP (vertikalna analiza)	v 000 EUR	delež od ČPP (vertikalna analiza)	v 000 EUR	v 000 EUR	% spremembe napram preteklemu letu	v 000 EUR	% spremembe napram preteklemu letu
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
								2 - 4	9 ÷ 4	4 - 6	11 ÷ 6
1. ČISTI PRIHODKI OD PRODAJE (ČPP)	14.834	100 %	9.424	100 %	7.728	100 %		5.410	57 %	1.695	22 %
2. SPREMEMBA VREDNOSTI ZALOG PROIZVODOV IN NEDOKONČANE PROIZVODNJE	0		0		0					0	
3. USREDSTVENI LASTNI PROIZVODI IN LASTNE STORITVE	0		0		0					0	
4. DRUGI POSLOVNI PRIHODKI (s prevrednotovalnimi poslovnimi prihodki)	12		46		38			-34	-75 %	8	20 %
5. Stroški blaga, materiala in storitev	12.237	82 %	7.473	79 %	4.864	63 %		4.764	64 %	2.608	54 %
a) Nabavna vrednost prodanega blaga in materiala ter stroški porabljenega materiala	10.318	70 %	4.031	43 %	3.476	45 %		6.287	156 %	555	16 %
b) Stroški storitev	1.919	13 %	3.442	37 %	1.389	18 %		-1.523	-44 %	2.053	148 %
6. Stroški dela	1.423	10 %	1.422	15 %	1.103	14 %		2	0 %	318	29 %
7. Odpisi vrednosti	373	3 %	244	3 %	70	1 %		129	53 %	175	250 %
a) Amortizacija	373	3 %	236	3 %	70	1 %		137	58 %	166	239 %
b) Prevrednotovalni poslovni odhodki pri neopredmetenih sredstvih in opredmetenih osnovnih sredstvih	0		8		0			-8	-100 %	8	
c) Prevrednotovalni poslovni odhodki pri obratnih sredstvih	0		0		0			0	-100 %	0	-28 %
8. Drugi poslovni odhodki	20		5		3			15	279 %	2	58 %
9. Finančni prihodki iz deležev	3		0		0						
10. Finančni prihodki iz danih posojil	57		82		60			-25	-31 %	22	36 %
11. Finančni prihodki iz poslovnih terjatev	13		2		1			11	698 %	1	105 %
13. Finančni odhodki iz finančnih obveznosti	334	2 %	228	2 %	114	1 %					
14. Finančni odhodki iz poslovnih obveznosti	67		1		11						
15. DRUGI PRIHODKI	26		55		8						
16. DRUGI ODHODKI	25		11		15						
17. DAVEK IZ DOBIČKA	93	1 %	42		367	5 %					
19. ČISTI POSLOVNI IZID OBRAČUNSKEGA OBDOBJA	371	3 %	182	2 %	1.287	17 %		189	103 %	-1.105	-86 %
20. POVPR. ŠTEVILO ZAPOSLENCEV	36		36		28			0	0 %	8	29 %

Tabela 6: Izračun ključnih kazalnikov za podjetje X

Kazalnik	Leto		
	N	N-1	N-2
Kratkoročni koeficient (1)	1,0312	0,7784	1,0536
Hitri koeficient (2)	0,7202	0,5244	0,9081
Koeficient obračanja poslovnih terjatev (3)	4,2950	2,7633	4,5425
Dnevi do plačila poslovnih terjatev (4)	85	132	80
Koeficient obračanja zalog (5)	6,0741	3,7327	6,0595
Povprečno število dni vezave zalog v skladišču (6)	60	98	60
Koeficient dolgovno-kapitalskega razmerja (7)	4,6938	3,1296	2,9210
Prilagojen koeficient dolgovno-kapitalskega razmerja (kapital zmanjšan za dana dolgoročna posojila)	10,9043	5,8805	5,6732
Stopnja dobičkovnosti poslovnih prihodkov (8)	0,0533	0,0344	0,2222
Koeficient obračanja sredstev (9)	1,2791	0,9259	1,0811

Vir: Tabela 4 Bilanca stanja podjetja X in tabela5 Izkaz poslovnega izida podjetja X in lastni izračun

Iz vrednosti kratkoročnega koeficienta ugotovimo, da podjetju v zadnjem letu izkazana kratkoročna sredstva komaj zadostujejo za pokrivanje kratkoročnih obveznosti, medtem ko leto poprej temu ni bilo tako. Hitri koeficient je v našem primeru izračunan kot razmerje med kratkoročnimi posojili, kratkoročnimi poslovnimi terjatvami in denarnimi sredstvi v števcu ter kratkoročnimi obveznostmi v imenovalcu. Konec zadnjega leta znaša 0,72, medtem ko je bil predpreteklo leto komaj nad 0,50. Na hitro bi torej zaključili, da ima podjetje v zadnjem letu manj težav s plačilno sposobnostjo. Vendar je potreben tale razmislek: V števcu kratkoročnega koeficienta so vključene tudi zaloge, ki so se silovito povečale brez na videz očitnega razloga. Prav tako bi pri prikazanem obsegu čistih prihodkov od prodaje pričakovali vsaj kakšne odpise ali popravke vrednosti kratkoročnih sredstev, vendar jih ni. Zato bi bilo potrebno preveriti ali ni tudi hitri koeficient izkazan višje, kot bi moral biti. Če imamo pomisleke glede (previsokega) izkazovanja sredstev, moramo biti previdni tudi v zvezi s tem ali so obveznosti pravilno izkazane. Pomenljivo je razmerje med kratkoročnim in hitrim koeficientom; ker so v predpreteklem obdobju zaloge predstavljale bistveno nižji delež kratkoročnih sredstev kot v zadnjih dveh obdobjih, je bilo tudi razmerje med kratkoročnim in hitrim koeficientom takrat mnogo ugodnejše, podjetje je takrat izkazovalo, da bi lahko veliko večino kratkoročnih obveznosti poravnalo iz likvidnih sredstev, v zadnjih dveh letih pa temu ni več tako.

Koeficient obračanja poslovnih terjatev je približek koeficienta obračanja terjatev do kupcev. Pri preiskovanju morebitnih prevar namreč ni toliko bistveno natančno ugotavljanje uspešnosti podjetja kot gibanje ključnih kazalnikov skozi obdobja in primerjava le-teh s panogo. Dnevi do plačila poslovnih terjatev so samo drug način prikaza istega. Tudi pri tem izračunu se nam kaže podoben "jo-jo" efekt kot pri kratkoročnem in hitrem koeficientu. Tako gibanje je sicer lahko tudi posledica izrazito višjih prihodkov tik pred koncem poslovnega leta, ki do konca leta še niso plačani. To je sicer lahko v nekaterih panogah povsem normalno gibanje, lahko pa tudi, da so se ob koncu leta iskali načini, da bi se zaračunalo, kar je bilo opravljeno in dobavljeno in tudi tisto, kar še ni bilo.

Koeficient obračanja zalog in dnevi vezave zalog v skladišču nam kažejo izrazito nihanje. Če so se zaloge v zadnjem in predpreteklem letu obrnile v dveh mesecih, so v preteklem letu za obrat potrebovale več kot tri mesece. Upošteva se še majhen dobiček predpretekega leta v primerjavi z letom poprej in velik porast zalog (nad 130 %) gre za izrazit opozorilni znak pred morebitno prevaro. Seveda je popolnoma mogoče tudi, da je višje stanje koncem leta posledica večje nabave povezane s prodajo v začetku prihodnjega leta. Nenavadna razmerja in nihanje vrednosti namreč avtomatično ne pomeni, da gre za prevarantsko poročanje, temveč le, da tudi taka možnost obstoja.

Koeficient dolgovno-kapitalskega razmerja in še zlasti v prilagojenem koeficientu nam kaže, da delež lastnih sredstev v zadnjih letih pada. Podjetje čedalje večji delež poslovanja financira s tujimi viri. Koeficient 4,6938 nam pove, da je približno 82 % sredstev financiranih iz dolgov in približno 18 % iz lastnih sredstev ($4,6938 \div 5,6938 = 0,8244$). Leto poprej je podjetje z lastnim kapitalom financiralo približno $\frac{3}{4}$ sredstev ($3,1296 \div 4,1296 = 0,7578$). Ker podjetje izkazuje tudi dolgoročna posojila, ob tem da se samo dodatno zadolžuje, lahko sklepamo, da so ta posojila dana povezanim osebam. Razlog za takšno sklepanje je tudi, da ima podjetje manjše število lastnikov, ki so hkrati tudi poslovodje. Zato smo izračunali še prilagojeni koeficient, pri katerem smo od kapitala odšteli dolgoročna posojila. Tako izračunan koeficient nam pokaže, da se je v zadnjem letu zadolževanje izrazito povečalo. Na začetku leta je bilo razmerje med dolgom in kapitalom 6 : 1, ob koncu leta pa skoraj 11 : 1, torej od dvanajstih evrov je bilo enajst izposojenih ali drugače dolgovan in le en lasten. Tako povečanje zadolževanja zahteva izkazovanje primernih rezultatov, kar je izrazit motiv za prevare v računovodskih izkazih.

Stopnja dobičkovnosti poslovnih prihodkov je v zadnjih dveh letih bistveno nižja od tiste iz predpretekega obdobja. V zadnjih dveh letih je bila dobrih 5 in dobre 3 %, v predpreteklem letu pa nad 22 %. Tako veliko nihanje opozarja, saj je pri stalnem poslovanju stopnja iz leta v leto podobna.

Koeficient obračanja sredstev kaže, da so bila sredstva v zadnjem letu učinkoviteje uporabljena kot leto poprej. Zanimivo je, da je koeficient zadnjega leta boljši kot tisti izpred dveh let; končni dobiček je precej nižji, ker je bilo za dosežene čiste prihodke od prodaje izkazanih bistveno več stroškov in odhodkov.

Tudi skozi kazalnike odkrijemo še nekatere opozorilne znake morebitnih prevar v računovodskih izkazih ali slabšega poslovanja, od katerih sta najbolj izrazita:

- velika nihanja nekaterih kazalnikov in
- financiranje pretežno z dolgovi.

Pri analizi prikazanih računovodskih izkazov smo naleteli na celo vrsto znakov, ki opozarjajo na povečano možnost tveganja, da imamo opravka s prevarantskimi izkazi. Pri poslovanju s takim podjetjem je treba biti izjemno previden, torej morebitne svoje terjatve do takega podjetja je pametno na nek način zavarovati ali pa mogoče celo odstopiti od sodelovanja s takim podjetjem. Tudi če smo kupec takšnega podjetja in bi bil nakup povezan z vzdrževanjem dobavljenih proizvodov, je smiselno razmisliti o alternativni. Gre namreč za to, da precej podjetij po tem, ko so računovodske prevare odkrite, konča v stečaju oziroma preneha s poslovanjem. Tudi če podjetje ne izvaja prevarantskega poročanja, je njegovo stanje, kljub vsako leto izkazanemu dobičku, slabo.

3.3 Sklepne ugotovitve o odkrivanju računovodskih prevar na podlagi analize podatkov iz računovodskih izkazov

Analiziranje računovodskih izkazov, tudi iz javno dostopnih podatkov, je eno temeljnih orodij, ki opozori na računovodsko prevaro, kar lahko vlagatelju, posojilodajalcu in drugim deležnikom pomaga pri sprejemanju odločitev o sodelovanju s proučevano organizacijo.

Analiza računovodskih izkazov vključuje navpično in vodoravno analizo, to je med podatki v okviru izkazov enega obdobja in analizo razlik med istimi podatki v različnih obdobjih. Poleg tovrstnega analiziranja je pomembna še analiza s pomočjo ključnih kazalnikov.

Za oceno tveganja prevarantskega poročanja uporabljamo enake kazalnike kot sicer pri računovodskem proučevanju, pomemben pa je namen proučevanja in razlaga dobljenih rezultatov v luči tveganja za prevaro.

Poleg kratkoročnega in hitrega koeficienta so pomembni kazalniki še koeficient obračanja poslovnih terjatev in z njim povezan izračun dni do plačila poslovnih terjatev, koeficient obračanja zalog in z njim povezan izračun dne vezave zalog v skladišču, razmerje med dolgom in kapitalom, razmerje med dobičkom iz poslovanja in poslovnimi prihodki ter koeficient obračanja sredstev.

S statistično analizo je bilo odkrito, da naštetih dejavniki povečujejo možnost, da gre za prevarantsko poročanje:

- naraščanje števila dni do izterjave terjatev do kupcev,
- upadanje stopnje kosmatega dobička iz prodaje,
- nižanje amortizacijskih stopenj,
- slabšanje kvalitete sredstev (merjeno kot porast nekratkoročnih sredstev, brez zemljišč, zgradb in opreme v primerjavi z vsemi sredstvi),
- porast prihodkov.

Analiziranje je kvalitetnejše, če so na voljo podatki za tri poslovna leta, potrebni pa so vsaj za dve leti.

Poleg izračunov je pomembno tudi poznavanje gibanj v dejavnosti proučevane organizacije, poznavanje okolja v katerem le-ta deluje. O podjetju je zato smiselno poleg računovodskih izkazov pridobiti tudi druge podatke. Za srednja in velika podjetja jih lahko najdemo tudi v poslovnih poročilih, za ostala pa je običajni vir iskanja internet²⁶.

²⁶ Za slovenske organizacije lahko poiščemo na primer podatke o pridobljenih javnih sredstvih na portalu "Supervizor", iz osnovnih podatkov o organizaciji v registru AJPEsa so razvidne osebe pooblaščenice za zastopanje, podatki o bančnih računih in morebitnih blokadah in drugo.

4 ZATIRANJE IN PREPREČEVANJE PREVAR V RAČUNOVODSKIH IZKAZIH

Zatiranje in preprečevanje prevar v računovodskih izkazih je kompleksnejše od preprečevanja odtujevanja sredstev in podobnih goljufij. Jasno je, da zgolj uvedba tradicionalnih notranjih kontrol ni učinkovita. Upošteva se rezultate različnih študij²⁷, da je v prevare v računovodskih izkazih običajno vključeno najvišje poslovodstvo skupaj z odgovorno osebo za sestavljanje računovodskih izkazov, je jasno, da gre za osebe na takšnih položajih, da lahko zaobidejo notranje kontrole. Tako imajo notranje kontrole omejen domet v zvezi s prevarami v računovodskih izkazih. To ne pomeni, da so le-te nepotrebne – nasprotno – uveljavljene notranje kontrole pripomorejo k učinkovitejšemu poslovanju in lahko dobro preprečujejo drugačne vrste prevar.

4.1 Zatiranje in preprečevanje prevar v računovodskih izkazih znotraj podjetja

Kranacher et al. (2011, str. 442–443) ob upoštevanju trikotnika prevar, menijo, da bi bil splošen pristop k zatiranju in preprečevanju prevar v zmanjšanju pritiska oziroma potrebe po prirejanju računovodskih izkazov, preprečevanju priložnosti za izvajanje prevarantskega poročanja in onemogočanju upravičevanja tovrstnega početja.

Prijemi s katerimi zmanjšujemo pritisk oziroma potrebo po prirejanju računovodskih izkazov so:

- izogibanje postavljanju nedosegljivih in nerazumnih poslovnih ciljev,
- izogibanje izvajanju prevelikega pritiska na zaposlene v zvezi z doseganjem ciljev,
- prilagajanje ciljev, če to zahtevajo spremenjene gospodarske okoliščine,
- sistemi nagrajevanja morajo biti pošteni in ne smejo spodbujati k izvajanju prevar,
- omejevanje prevelikih zunanjih pričakovanj glede prihodnjega poslovanja podjetja in
- spodbujanje izboljševanja učinkovitosti in odstranjevanje ovir pri poslovanju.

Priložnosti za izvajanje prevarantskega poročanja preprečujemo tako, da:

- so poslovni dogodki evidentirani sproti, natančno in popolno, ter o njih vodimo dokumentacijo,
- opazujemo poslovne transakcije in medosebne odnose dobaviteljev, kupcev, nabavnega in prodajnega osebja in ostalih, ki sodelujejo pri transakcijah med podjetji,
- vzpostavimo fizično varovanje premoženja podjetja, vključno z zalogami, več vredno opremo, gotovino in drugimi več vrednimi predmeti,
- razdelimo pomembne funkcije med zaposlene in
- vzpostavimo jasne in enotne računovodske postopke brez dopuščanja izjem.

Onemogočanje upravičevanja oz. racionalizacije prevarantskega poročanja dosežemo tako, da:

²⁷ Študija COSO iz leta 1999, študije AICFA iz let 2010 in 2012,

- promoviramo vrednote, ki temeljijo na integriteti, etiki in poštenju v okviru celotne organizacije,
- imamo oblikovano politiko, ki jasno definira nedovoljeno početje v povezavi z računovodenjem in računovodskimi izkazi,
- poskrbimo za redno usposabljanje vseh zaposlencev, v okviru katerega sporočamo tudi prepovedano vedenje,
- višje poslovodstvo mora sporočiti zaposlencem, da je integriteta prvotnega pomena in ne sme priti do tega, da bi bilo s prevaro prikazano, da so poslovni cilji doseženi,
- zagotoviti, da se poslovodstvo tudi samo obnaša skladno s svojimi navodili in spodbuja ter promovira poštenost v okviru računovodenja in na sploh. Nepošteno delovanje poslovodstva, tudi če se nanaša na delovanje zunaj podjetja, ustvarja koruptivno okolje, ki se lahko razširi med ostale poslovne aktivnosti in zaposlene, tako notranje kot zunanje in
- jasno je treba opredeliti posledice kršitve pravil in se jih tudi dosledno držati.

Albrecht, Albrecht, Albrecht in Zimberman (2012, str. 102–120) poudarjajo dva sklopa ravnanj, ki preprečujeta prevare in sicer ustvarjanje kulture poštenja, odkritosti in pomoči, kar vključuje zaposlovanje poštenih oseb in izvedbo izobraževalnega programa zavedanja o prevarah, vzpostavljanje pozitivnega delovnega okolja in uvedbo programa pomoči osebju. Razlog za uvedbo tovrstnega programa je v tem, da je eden od temeljnih razlogov za izvedbo prevare zaznani pritisk, oziroma problem, za katerega oseba sama ne najde zakonite rešitve. Z uvedbo takšnega programa se bistveno zniža tveganje, zlasti za zaposlenske poneverbe²⁸. Drugi sklop se nanaša na odpravljanje priložnosti za izvedbo prevar, kamor sodijo dobre notranje kontrole, odvrnitev zaposlencev od dogovarjanja s partnerji organizacije (kupci, dobavitelji in drugimi) za svoje koristi in/ali razkrivanje politik in strategij poslovanja organizacije ostalim in vzpostavitev možnosti anonimnega prijavljanja nepravilnosti in proaktivno revidiranje prevar²⁹. Skupno obema sklopoma pa, da zaposlenci vedo, kakšna kazen sledi v primeru odkritja prevare ali poneverbe.

Ker so prevare v računovodskih izkazih praviloma povezane z najvišjim poslovodstvom, je za njihovo preprečevanje pomembnejše vzpostavljanje primerne klime ter poudarjanje in uveljavljanje etičnega ravnanja, medtem ko sta na nižjih ravneh pomembna oba sklopa. Tudi pri upravljanju podjetja velja pregovor: "Besede mičejo, zgledi vlečejo," kar pomeni, da bo ob poštenem in etičnem ravnanju poslovodstva tudi celotno poslovanje pošteno, nepošteno ravnanje poslovodstva pa bo povzročilo, da bodo tudi zaposlenci iskali priložnosti za uveljavljanje lastnih koristi v škodo podjetja³⁰.

²⁸ Še v 1970-ih in 1980-ih so bile v slovenskih podjetjih pogosto organizirane tako imenovane "Čebelice", to so bile blagajne vzajemne pomoči, kjer so si delavci lahko sposodili denar in ga, ko so lahko, vrnili.

²⁹ V nekem podjetju so v okviru proaktivnih revizijskih tehnik primerjali telefonske številke zaposlenih s telefonskimi številkami dobaviteljev in pri tem ugotovili kar 1.117 ujemajočih parov. To pomeni, da je podjetje, ne da bi vedelo, nabavljalo blago in storitve od svojih zaposlencev, kar je neposredno nasprotje interesov (Albrecht et al., 2012, str. 119).

³⁰ Kot tipičen primer si lahko predstavljamo gostinsko podjetje, kjer po nalogu lastnika, ki je hkrati direktor, sistematično prikrivajo prihodke (kar je pogost in celo stereotipen primer davčne utaje), zaposlenci pa sočasno niti lastniku ne prijavljajo vse prodaje in/ali v obratu prodajajo lastno blago (na primer čaje, močne alkoholne pijače). Če se ne bi dogajalo prvo, bi težje prihajalo do drugega.

4.2 Preprečevanje učinkov prevar v računovodskih izkazih pri pridobivanju posojil in/ali investiranju (naložbenju)

Prevare v računovodskih izkazih imajo, kot smo že ugotovili, namen prikazati drugačno poslovanje od dejanskega, da bi se s tem dosegle neke koristi. V praksi se poslovodstvo poslužuje prevarantskega poročanja zaradi odobritve in/ali podaljšanja posojila, ali pa želi prepričati investitorje, da je nakup delnic podjetja dobra naložba. Že v uvodu smo nekoliko v šali, a ne daleč od resnice, ugotovili, da je ena temeljnih nalog računovodskih izkazov priskrbeti poceni financiranje.

4.2.1 Na kaj morajo biti pozorni posojilodajalci

Ko se kot morebitni posojilodajalci in/ali investitorji odločamo o tem, ali bomo investirali svoja sredstva, se je treba zavedati, da obstoja tudi tveganje, da podatki, ki jih predstavlja posojilojemalec vsebujejo pomembne napake. Med tipično zahtevanimi podatki so vedno računovodski izkazi, ki so eden izmed temeljnih dokumentov za presojo finančnega položaja podjetja. K tem podatkom se zahtevajo še podrobnejša razkritja.

Tveganje je lahko manjše v primeru, ko gre za revidirane izkaze. Vseeno je potrebno poudariti, da revizorjeva primarna naloga ni odkrivanje prevar. MSR 240 (International Federation of Accountants, 2009) navaja, da zaradi naravnih omejitev revizije obstaja neizogibno tveganje, da nekatere pomembno napačne navedbe v računovodskih izkazih morda ne bodo odkrite, čeprav je revizija pravilno načrtovana in izvedena v skladu s pravili stroke ter ob ohranjanju potrebne poslovne nezaupljivosti. Prevara lahko vključuje dovršene in skrbno organizirane načine prikrivanja. Takšne poskuse prikrivanja je še težje odkriti, če jih spremlja skrivni dogovor. Revizorjeva zmožnost odkriti prevaro je odvisna od dejavnikov, kot so spretnost krivca, pogostnost in obseg prikrojevanja, raven vpletenega skrivnega dogovora, sorazmerna velikost prikrojenih posamičnih zneskov ter hierarhični položaj vpletenih posameznikov, ne nazadnje pa tudi od znanja in izkušenj revizorja samega. Kljub navedenemu tveganju so revidirani računovodski izkazi bolj zanesljivi od nerevidiranih.

V povezavi z računovodskimi izkazi, ki se ne revidirajo, Odar (2012, str. 25–32) pojasnjuje, da si Slovenski inštitut za revizijo prizadeva uveljaviti vlogo aktivnih preizkušenih računovodij pri povečanju zaupanja zainteresirane javnosti, predvsem bank in drugih uporabnikov podatkov in informacij iz letnih poročil in sicer tako, da podatke in informacije, ki jih vsebujejo računovodski izkazi, pregleda aktivni preizkušeni računovodja in o njihovi pravilnosti izda poročilo. Gre za posle, ki jih ureja Mednarodni standard sorodnih storitev 4410 – Posli kompiliranja računovodskih informacij. Ti posli zahtevajo računovodsko in ne revizijsko znanje. Gre za posle, ki so računovodske narave in ne revizijske, pa kljub temu lahko ugotovimo, da so podatki v kompiliranih računovodskih izkazih kakovostnejši in predvsem zanesljivejši ter zato tudi uporabnejši. Na Inštitutu so prepričani, da lahko aktivni preizkušeni računovodje z uvedbo in uporabo postopkov kompiliranja računovodskih izkazov, ki je seveda poznan tudi v svetu, pomembno pripomorejo k povrnitvi zaupanja v podatke in informacije, ki jih zagotavljajo in predstavljajo računovodski izkazi. Dejstvo pa je, da se pri kompiliranju od računovodje ne zahteva neodvisnost, niti v zvezi s sestavljenim poročilom računovodja ne daje nikakršnih zagotovil v zvezi z računovodskimi izkazi. Martin in Cendrowski (2008, str. 16)

opozarjata, da kompiliranje ni posel, ki bi sam po sebi zagotavljal večjo veljavo računovodskih izkazov in opozarjata, da mora biti posojilodajalec previden, kadar so podlaga za odločanje kompilirani računovodski izkazi. Res je, da kompilator ne opravlja analitike domače naloge, vendar pa bi vsaj v slovenskih razmerah enotno sestavljena letna in tudi medletna poročila, kjer aktivni preizkušeni računovodja zastavi svoje ime in ugled s sestavitvijo poročila in ob vzpostavljenem ustreznem nadzornem mehanizmu, ki mu v primeru ugotovljenih nepravilnosti onemogoči nadaljnjo verificirano izdelovanje kompiliranih računovodskih izkazov, pripomogla k dvigu kvalitete računovodskih poročil. Ne nazadnje bi širša podpora in zahtevki bank po predložitvi takih izkazov lahko preprečili tudi predložitev prirejenih računovodskih izkazov.

Boj proti prevaram v računovodskih izkazih in na njihovi podlagi odobrenim posojilom se začne z dobro usposobljenimi strokovnjaki, ki znajo prepoznati opozorilne znake prevar, razumejo, kaj potencialno ti znaki pomenijo in so previdni in vztrajni pri preverjanju postavk, ki so potencialno vprašljive. Martin in Cendrowski (2008, str. 17–19) opozarjata analitike, naj se ne zanašajo zgolj na računovodske izkaze. Prizadevati si morajo poznati naročnikovo poslovanje, saj le tako lahko neodvisno ocenijo predstavitev v računovodskih izkazih. Pozorni morajo biti na podrobnosti. Majhna nelogičnost ali nepravilnost je lahko znak prevare precejšnjih razsežnosti. Za pomembne in/ali nepričakovane postavke je treba pridobiti podrobnejše informacije. Včasih je lahko ena sama, na videz izolirana anomalija, znak prevare, ker jo je storilec enostavno spregledal. Pozornost je treba posvetiti tudi denimo temu, če pridobivanje kakšne dokumentacije, ki bi praviloma morala biti takoj na voljo, traja dlje časa. Čas je morda potreben zato, da je dokumentacija ali pojasnilo "primerno očiščena". Tudi kadar analitik pri postavljanju nadaljnjih podrobnejših vprašanj naleti na odpor, je to lahko znak za zaskrbljenost. Prav tako kot revizorji pri svojem delu morajo analitiki ohranjati poklicno nezaupljivost. Pojasnila, ki jih daje poslovodstvo, morajo biti razumna, razumljiva in preverljiva. In končno – analitik mora znati oceniti, kaj računovodski izkazi govorijo o zmožnostih podjetja, da bo posojilo odplačalo. Zavlačevanje ali počasno pridobivanje dokumentov samo po sebi nujno še ne pomeni prevare, lahko pa je opozorilni znak, da je podjetje slabo organizirano in neučinkovito, kar za posojilodajalca tudi predstavlja tveganje.

4.2.2 Na kaj morajo biti pozorni vlagatelji v vrednostne papirje

Čeprav je pri nas trgovanje z vrednostnimi papirji manj razvito, na domači borzi pa je obseg poslovanja tudi razmeroma nizek, je vseeno smiselno omeniti pet postavk, na katere mora biti investitor pozoren, naj gre za fizično osebo, ki vlaga del svojih prihrankov ali pa tudi za večje vlagatelje. O njih podrobno govorita Fisher in Hoffmans (2009):

- Ločiti je potrebno odločevanje in razpolaganje s stanjem na trgovalnem računu. Že samo s tem je možnosti za manipuliranje s sredstvi vlagateljev bistveno manj. Robert Madoff, razvpiti prevarant najvišjega ranga, je bil dolga leta uspešen v svoji ponzijski shemi ravno na račun tega, da so mu naročniki tako zelo zaupali, da so mu prepustili tako odločevanje o nakupu in/ali prodaji vrednostnih papirjev in ga hkrati tudi pooblastili, da je s sredstvi na računu prosto razpolagal.
- Če kaj zgleda predobro, da bi bilo res, običajno je. Madoff, Stanford in mnogi manjši prevaranti so lahko leta delovali nekaznovano, ker se nihče ni pritoževal. Dobički so

bili zelo visoki. Ko so naročniki enkrat vložili sredstva, jih je stanje na trgovalnem računu omamilo. A visoki dobički niso tako zelo dobri, če so lažni. Enostavno je treba vedeti, kaj je realno in razumno pričakovati. Visoki donosi iz vrednostnih papirjev leto za leto niso realni in so velik opozorilni znak, da se je takemu svetovalcu pametneje izogniti.

- Prevaranti radi zavajajo z govoričenjem o vlagateljskih strategijah in zapletenih taktikah. Na ta način lahko prepričajo celo sicer pametne ljudi, ki jim ego ne dopušča, da bi priznali, da govoričenja niso razumeli. Zato je bistveno razumeti svoje cilje, imeti razumna pričakovanja in tudi način vlaganja in doseganja rezultatov mora biti jasen. Če svetovalec ne zna jasno, enostavno in zadovoljivo razložiti, kam in zakaj je smiselno investirati, je bolje, da odidemo drugam.
- Ni se treba ozirati na ekskluzivnost, marmor in druge nepomembne stvari. Razkošna pisarna je lepa. In če je svetovalec znan po svoji dobrodelnosti, je to čisto v redu. Vendar pa nekatere stvari vplivajo na vlagatelja, druge pa ne. Če je svetovalec medijsko prisoten, ima stike s pomembneži, se družijo s politiki, je to lahko tudi moteče, tudi če ni prevarant. Enostavno ima lahko z vzdrževanjem teh stikov toliko dela, da poleg tega ne more opravljati drugega. Svetovalec je najet zaradi svetovanja o vlaganju in samo zaradi tega. Če v njegovi pisarni visijo slike, kjer se družijo z znanim igralcem, predsednikom, športnikom, glasbenikom, se je treba zavedati, da je to prej povezano z njegovimi večjimi izdatki kot z njegovo sposobnostjo dobrega svetovanja.
- Med vlagateljem in svetovalcem ne sme biti posrednika. Na tak način ima vlagatelj neposreden stik in vpliv na svetovalca. Prav tako se na tak način lahko izogne nakupu vrednostnih papirjev, ki jih ne razume niti sam, niti njegov posrednik. Vlagatelj lahko samo sam temeljito preveri svetovalca in tega ne more narediti nihče namesto njega. Ali kot tudi radi rečejo: "Zaupanje je v redu, a kontroliranje je še boljše."

Brazel, Jones in Warne (2009, str. 24–25) so ugotovili tudi, da so posamezniki, ki se zavedajo tveganja, da so računovodski izkazi ponarejeni, bolj nagnjeni k preverjanju opozorilnih znakov. Sprožilci preverjanja opozorilnih znakov so bili zlasti uvedba postopka SEC-a, napovedane tožbe in kršitve posojilnih zavez.

4.2.3 Vloga kompilatorja pri preprečevanju učinkov prevar v računovodskih izkazih pri pridobivanju posojil, drugih virov financiranja in/ali investiranju (naložbenju)

Po MSS 4410.3 je cilj posla kompiliranja, da kompilator pri zbiranju, razvrščanju in povzemanju računovodskih informacij uporabi računovodsko strokovno znanje, in ne revizijskega strokovnega znanja. To običajno pomeni krčenje podrobnih podatkov v obliko, ki jo je mogoče obvladovati in razumeti brez zahteve po preizkušanju uradnih trditev, na katerih so zasnovane takšne informacije. Uporabljeni postopki niso namenjeni in ne zadostujejo, da bi lahko kompilator izrazil kakršnokoli zagotovilo v zvezi z računovodskimi informacijami. Uporabniki tako kompiliranih računovodskih informacij pa imajo zaradi sodelovanja kompilatorja nekaj koristi, ker je bila njegova storitev opravljena s strokovnim znanjem in potrebno skrbnostjo.

Glede pogojev posla je treba med drugim opredeliti tudi (MSS 4410.7):

- naravo posla in dejstvo, da ne bo opravljena niti revizija niti preiskava in da zaradi tega ne bo izraženo nikakršno zagotovilo;
- dejstvo, da se ni mogoče zanašati na to, da bo ta posel odkril napake, nezakonita dejanja ali druge nepravilnosti, na primer morebitne prevare ali poneverbe;
- vrsto informacij, ki jih mora dostaviti naročnik;
- dejstvo, da je za točnost in popolnost informacij, danih računovodji zato, da bodo kompilirane računovodske informacije popolne in točne, odgovorno poslovodstvo;
- računovodsko osnovo, ki bo uporabljena pri kompiliranju računovodskih informacij, ter dejstvo, da bodo ta osnova in vsi znani odmiki od nje razkriti.

Dejstvo torej je, da kompiliranje ni namenjeno odkrivanju prevar in da ni mogoče izključiti možnosti, da tudi kompilator sodeluje pri prirejanju računovodskih izkazov.

Glavna prednost kompiliranih pred nekompiliranimi in nerevidiranimi izkazi je predvsem v tem, da je kompilator strokovno usposobljena oseba, ki k poslu pristopa skrbno. Prav tako je treba zagotoviti, da je nad kompilatorji vzpostavljen nadzor, ki preverja spoštovanje etičnih in strokovnih standardov pri opravljanju teh poslov. Vprašanje, ki se izpostavlja pa je – Ali je to za končnega uporabnika kompiliranih izkazov že tudi zadostno zagotovilo, da v tako sestavljenih izkazih vidi prednost pred izkazi, sestavljenimi znotraj organizacije ali takimi, ki jih sestavi oseba, ki je ni mogoče opredeliti za kompilatorja?

Zato menim, da bi moral kompilator, ne glede na to, da MSS 4410 tega od njega izrecno ne zahteva, z vidika preverjanja in testiranja podatkov, na podlagi katerih sestavlja računovodske izkaze, preveriti, da podjetje za katerega izdeluje kompilirane izkaze, ne uporablja prevarantskih praks. S tem bi bili računovodski izkazi, izdelani na tak način, vsaj do neke mere primerljivi z revidiranimi računovodskimi izkazi. To je pomembno še zlasti v primerih, ko so taki izkazi namenjeni na primer pridobivanju posojila ali novih vlagateljev.

Ob tem, da bi bilo popolnoma jasno, kdo sme sestavljati kompilirane računovodske izkaze, tudi njihovi javni objavi v obsegu primerljivem objavi letnih računovodskih poročil (tudi za medletne izkaze), ter vzpostavljenem mehanizmu nadzora nad izvajalci kompiliranja, kot je predvideno v okviru Slovenskega inštituta za revizijo, bi se lahko v doglednem času med uporabniki računovodskih izkazov, zlasti za odobravanje posojil, vzpostavilo zaupanje v tako izdelane izkaze. Cilj bi bil dosežen, ko bi bilo zaupanje v tako sestavljene izkaze tolikšno, da bi banke ocenile tako sestavljene izkaze kot bolj verodostojne, z vidika resničnosti in poštenosti pa manj tvegane od računovodskih izkazov, sestavljenih znotraj podjetja na običajen način (torej brez kompiliranja). Posledično bi banke ocenile podjetje prosilca financiranja kot manj tvegane, kar bi pomenilo boljše pogoje financiranja. Seveda pa kompilirani računovodski izkazi sami po sebi še ne pomenijo, da podjetje kot tako ni tvegano; ocena tveganja, realnosti vračila in podobno bi še vedno ostale na banki, oziroma v njihovih oddelkih analiz.

Z namenom vzpostavitve zaupanja v računovodske izkaze bi moral kompilator, ne glede na to, da v zvezi z računovodskimi izkazi ne daje nobenih zagotovil, preveriti nekaj osnovnih

parametrov poslovanja podjetja, da bi tako prepoznal opozorilne znake glede možnih prevar v poslovnih knjigah podjetja, za katerega kompilira izkaze.

Kompilator mora na splošno spoznati poslovanje in delovanje organizacije ter se seznaniti z računovodskimi načeli in običajnimi postopki v panogi, v kateri organizacija deluje, ter z obliko in vsebino računovodskih informacij, ki ustrezata okoliščinam. Kompilator praviloma spozna te zadeve na podlagi izkušenj z organizacijo ali s poizvedovanjem pri njenem osebju (MSS 4410, točki 11 in 12).

Spoznavanje poslovanja in delovanja organizacije bi moralo vključevati tudi:

- a) pravila pripoznavanja prihodkov;
- b) pravila usredstvenja stroškov in politiko amortizacijskih stopenj in;
- c) pregled gibanja poslovnih terjatev in obveznosti.

Pri spoznavanju bi si kompilator lahko pomagal tudi z vprašalnikom, ki je predstavljen v nadaljevanju;

Ad a) V zvezi s pripoznavanjem prihodkov je treba preveriti (prirejeno po Mulford & Comiskey, 2002, str. 191–193):

- Kakšna je politika pripoznavanja prihodkov v podjetju?
 - So prihodki pripoznani tudi pred izdobavo ali izdelavo? (Ali so v tem primeru res že sposobni pripoznave?);
 - Ob izdobavi ali izdelavi? (Kakšne so pravice do vračila, kako so dogovorjene cene, kako podjetje evidentira vračila in uskladitve/popravke, ali podjetje izdaja tudi dokumente s katerim kupcem jamči pravico do vračila izven standardnih pogojev poslovanja?);
 - Po izdobavi ali izdelavi in potrditvi s strani naročnika?
- Je bila v zvezi s pripoznavanjem prihodkov uveljavljena kakšna sprememba? Ali je ta sprememba vodila v zgodnejše pripoznavanje prihodkov?
- Ali so v zadnjih izkazih neobičajni rezultati v zvezi s prihodki od prodaje?
 - Če so na razpolagi kvartalni podatki, primerjamo zadnjih štiri do šest kvartalov, če so podatki le letni, primerjamo vsaj tri obdobja. Pri sezonskih nihanjih primerjamo iste kvartale različnih let.
 - Ali za katerikoli kvartal zaznamo nepojasnjene spremembe, neodvisne od sezonskih nihanj?
 - Kakšni so rezultati v primerjavi z branžo ali konkurenti?
- Preveriti poslovanje s povezanimi podjetji. Ali podjetje posluje s povezanimi podjetji, v kakšnem obsegu, ali so ti posli stalni, po kakšnih cenah se odvijajo...?
- Ali ima podjetje fizične zmogljivosti, ki omogočajo ustvariti poročane prihodke?
 - Kakšen je prihodek na ustrezno mero (zaposlenca, vsa sredstva, osnovna sredstva...)?
 - Kakšen je ta prihodek v primerjavi z dejavnostjo ali tekmeci?
- Ali so kakšni znaki, da so terjatve do kupcev ali druge terjatve in/ali stanja drugih kontov izkazana previsoko kot posledica preuranjeno pripoznanih prihodkov?

- Primerjamo spremembo v terjatvah in ostalih sredstvih s spremembo v čistih prihodkih od prodaje za zadnjih nekaj obdobjih.
- Kakšne so posledice teh sprememb?
- Ali je mogoče nepojasnjene spremembe na kontih pripisati preuranjeno pripoznanim ali fiktivnim prihodkom?
- Izračunati dneve do plačila kupcev za zadnjih nekaj obdobjih in jih primerjati med seboj in z branžo (če je mogoče; sicer pa uporabiti alternativni izračun za poslovne terjatve, kot je pojasnjeno v poglavju 3.1);
- Ali podjetje za pripoznavanje prihodkov uporablja metodo stopnje dokončanosti?
 - Ima poslovodstvo izkušnje v zvezi z uporabo te metode?
 - Je podjetje v preteklosti izkazovalo izgubo kot posledico pripoznavanja stroškov v napačnem obdobju?
 - Preveriti gibanje na kontu nezaračunanih prihodkov in razloge, da prihodki še niso zaračunani.

Ad b) V zvezi z usredstvenjem stroškov in podaljševanjem amortizacijskih dob je treba preveriti (prirejeno po Mulford & Comiskey, 2002, str. 229–230):

- Kakšna je politika podjetja v zvezi z usredstvenjem stroškov?
 - Ali podjetje usredstvi tudi stroške, ki jih podjetja običajno upoštevajo med odhodki obdobja?
 - Ali podjetje bolj kot običajno všteva med odhodke tudi postavke, ki bi jih lahko usredstвило?
 - Kaj usredstveni stroški predstavljajo? (Sredstvo, kateremu je mogoče pripisati neko vrednost ali sredstvo, ki ga ni mogoče natančno identificirati in katerega tržna vrednost (če sploh) je povezana s splošno usodo podjetja? Oceniti je treba pomembnost teh sredstev v primerjavi z vsemi sredstvi in kapitalom.)
- V primeru usredstvenja obresti;
 - Ali je sredstvo že usposobljeno za uporabo?
 - Ali je vrednost sredstva na račun usredstvenja obresti še primerna?
 - Ali pri izdelavi/pripravi sredstva nastaja zamuda?
 - Ali so stroški izdelave/priprave sredstva v predračunskih okvirih?
- Preveriti, da podjetje prikriva usredstvenje stroškov;
 - Ali so z usredstvenjem povezane nenavadne spremembe in povezave s prihodki, terjatvami do kupcev, zalogami, osnovnimi sredstvi in/ali drugimi sredstvi?
- Kakšna je politika podjetja v zvezi z amortiziranjem in prevrednotenjem sredstev?
 - Kakšne so amortizacijske stopnje in ali so se v zadnjih obdobjih spreminjale (zlasti nižale)?
 - Ali so se spreminjale amortizacijske osnove?
 - Še zlasti je treba biti pozoren, če podjetje uporablja nizke amortizacijske stopnje in hkrati deluje v branži, kjer cene izdelkov padajo ali branži kjer gre za intenzivne spremembe tehnologije.

Ad c) V zvezi z gibanjem poslovnih terjatev in obveznosti je treba preveriti (prirejeno po Mulford & Comiskey, 2002, str. 268–270):

- Primerjati spremembe v prihodkih s spremembo stanja na kontu kupcev za zadnjih nekaj obdobjih (v primeru četrletnih podatkov zadnje štiri do šest kvartalov, v primeru

letnih poročil vsaj zadnja tri poročila) in razjasniti posledice morebitnih sprememb in/ali odstopanj.

- Kakšno politiko slabitve terjatev in odpisovanja ima podjetje? Ali podjetje upošteva, da vseh terjatev ne bo dobilo poplačanih (če to pride v poštev)?
- Izračunati dneve do unovčenja terjatev do kupcev v zadnjih treh letih ali štirih do šestih kvartalnih ter ugotoviti trend (se izboljšuje, slabša ali ostaja približno enako). Kakšen je kazalec v primerjavi s konkurenco? (Če podatka ni na razpolago, je treba primerjati dneve do unovčenja poslovnih terjatev.)
- Ali se je ekonomski položaj kupcev podjetja v zadnjem času poslabšal?
 - Ali prodaja upada oziroma obstojijo splošni ekonomski razlogi, ki lahko vodijo do upada prodaje?
- Ali prodaja močno narašča?
 - Je podjetje spreminjalo prodajne pogoje – prodaja kupcem, ki so plačilno manj sposobni in/ali podaljševanje plačilnih rokov?
- Zaloge;
 - Ali v knjigah izkazane zaloge dejansko obstajajo?
 - Kako so vrednotene zaloge in ali se vrednost zalog kako preverja?
 - Za zadnjih nekaj obdobj izračunati stopnjo kosmatega dobička in jo primerjati s konkurenti oziroma panogo.
 - Kakšno je gibanje cen proizvodov v branži (cene naraščajo, padajo ali so stabilne)?
 - Je podjetje v preteklosti knjižilo popravke vrednosti zalog? Kakšno je fizično stanje popisanih zalog v primerjavi s knjigovodskim stanjem?
 - Ali so v podjetju uveljavljene kakšne kontrole v zvezi z zalogami?
- Obveznosti;
 - Kakšen je trend obveznosti do dobaviteljev v zadnjih nekaj obdobjih (v primerjavi s prihodki, delež v obveznostih do virov sredstev)?
 - V kakšnih rokih se poravnava obveznosti do dobaviteljev in kakšen je trend?
 - Ali je prišlo do nepojasnjene povečanja kosmate dobičkovnosti poslovnih prihodkov?
 - Kakšna je učinkovita davčna stopnja davka od dobička v primerjavi z nominalno davčno stopnjo?

Ob preverbi prej navedenih postavk in upoštevanje, da bi morali imeti izdelovalci kompiliranih računovodskih izkazov, če bi to bili aktivni preizkušeni računovodje in računovodske Slovenskega inštituta za revizijo, dovolj računovodskih znanj, da bi lahko zaznali morebitne nepravilnosti, bi bilo tveganje, da se posojilo odobri na podlagi prevarantskega računovodskega poročanja, znatno manjše, če bi se posojilodajalci odločali, poleg ostalih zahtev, ki jih morajo izpolnjevati posojilojemalci, tudi na podlagi kompiliranih računovodskih izkazov.

4.3 Sklepne ugotovitve o možnih načinih zatiranja in preprečevanja prevar v računovodskih izkazih

Prijemi zatiranja in preprečevanja prevar znotraj podjetja se razlikujejo v odvisnosti od tega, katere vrste prevar želimo preprečevati. V splošnem gre pri tem za dva soodvisna sklopa ukrepov. Prvi je ustvarjanje kulture podjetja, ki temelji na poštenju, etiki, odprtih in

pozitivnih odnosih ter vzajemni pomoči, drugi sklop pa je usmerjen v preprečevanje priložnosti za izvedbo prevare, kjer imajo odločilno vlogo dobre notranje kontrole, odvrnitev zaposlencev od za organizacijo škodljivega sodelovanja z deležniki, vzpostavitev možnosti anonimne prijave nepravilnosti in proaktivno revidiranje z namenom odkrivanja prevar. Zaposlenci morajo tudi vedeti, da jih v primeru odkritja prevare čaka kazen.

Za posojilodajalce je bolj pomembno kot zatiranje in preprečevanje prevar prepoznati opozorilne znake prevar. Pri tem se ne smejo zanašati zgolj na predstavljene računovodske izkaze, temveč morajo poznati delovanje organizacije, kamor vlagajo svoja sredstva, da lahko tudi sami neodvisno ocenijo predstavitev v računovodskih izkazih. Za pomembne in/ali nepričakovane postavke je treba dobiti podrobnejša pojasnila, ki morajo biti razumna, razumljiva in preverljiva ter dostavljena v primernem roku.

Tudi za vlagatelje v vrednostne papirje je pomembneje prepoznati potencialno nevarnost kot sprejemati preprečevalne ukrepe. Zanje je bistveno, da je odločevanje o naložbi ločeno od razpolaganja s stanjem na trgovalnem računu. Če naložba zgleda predobro, da bi bila resnična, je navadno res tako. Svetovalec mora znati jasno, enostavno in zadovoljivo razložiti, kam in zakaj je smiselno vlagati. Med vlagateljem in svetovalcem ne sme biti posrednika, ker se le tako vzpostavi neposreden stik in vpliv na svetovalca.

Revidirani računovodski izkazi so zanesljivejša podlaga za odločanje od nerevidiranih. Nerevidirani izkazi so zanesljivejši, če so sestavljeni kot kompilirani izkazi skladno z MSS 4410, ker take izkaze sestavlja oseba s primernim strokovnim znanjem in potrebno skrbnostjo. Kljub temu kompilator ne izraža zagotovil v zvezi z izkazi, niti se ni mogoče zanašati, da bo posel kompiliranja odkril napake, nezakonita dejanja ali druge nepravilnosti.

5 RAZISKAVA O PREVARAH V RAČUNOVODSKIH IZKAZIH

V okviru izdelave magistrskega dela sem izvedel anketo med revizorji, preizkušenimi računovodji, računovodji in preizkušenimi davčniki v zvezi s prevarami v računovodskih izkazih. Anketo sem anketirancem posredoval na dva načina – prvi je bila osebna vročitev udeležencem davčne konference Slovenskega inštituta za revizijo, drugi pa je bil posredovana spletna povezava [<http://www.1ka.si/admin/survey/index.php?anketa=4429>]. Z obema načinoma skupaj sem pridobil 56 izpolnjenih anket, primernih za nadaljnjo obdelavo. Na spletu sem od 167 oseb, ki so anketo pogledale, dobil 42 ustreznih odgovorov, od razdeljenih približno 100 anket na davčni konferenci pa preostalih 14.

Predstavljeno je bilo dvajset poslovnih dogodkov, kjer je bilo mogoče izbirati med naslednjimi odgovori:

1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za "agresivno" uporabo računovodskih standardov.

3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.

Pomembno je poudariti tudi, da v nekaterih primerih (predstavljenih dogodkih) ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje, pač pa za morebitno sporno ravnanje posloводства. S tem je bila pred anketirance postavljena še toliko težja in bolj provokativna naloga, kjer so med ponujenimi odgovori, ki niso bili vedno ustrezni, izbrali tistega, za katerega so menili, da najbolj ustreza njihovemu prepričanju o poslovnem dogodku.

V nadaljevanju so se opredeljevali do trditve v zvezi s prevarantskim poročanjem tako, da so se:

1. popolnoma strinjali s trditvijo,
2. delno strinjali s trditvijo,
3. niso se niti strinjali, niti ne strinjali,
4. se niso strinjali,
5. se popolnoma niso strinjali z njo.

Anketo je ustrezno izpolnilo 24 računovodij ali direktorjev računovodsko/finančne službe, 5 davčnih svetovalcev, 22 revizorjev, 2 analitika in 3 strokovnjaki drugih profilov.

Tabela 7: Število in delež anketirancev po poklicu

Poklic	Število odgovorov	Delež (v %)
Računovodja/finančnik oz. direktor Računovodstva/financ	24	43
Davčni svetovalec	5	9
Revizor	22	39
Analitik, bančni uslužbenec	2	4
Drug strokovnjak s področja računovodstva, davkov	3	5
SKUPAJ	56	100

Upoštevaje, da gre v pretežni meri za osebe, ki imajo pri Slovenskem inštitutu za revizijo pridobljen najmanj en strokovni naziv, menim, da so anketiranci, ki so odgovorili na vprašanja, strokovno nadpovprečno podkovani in to daje rezultatom še nekoliko večjo težo.

Z anketo sem želel preveriti postavljeno hipotezo, da **računovodski strokovnjaki različnih profilov enako gledajo in razumejo iste poslovne dogodke, ker jih presojujejo po enakih merilih – skladnostjo z računovodskimi standardi.**

Skladno s postavljeno hipotezo sem pričakoval, da bodo odgovori na vprašanja, povezana s poslovnimi dogodki, bolj enotni, odgovori pa so bili marsikje presenetljivi in zanimivi. Na odgovore so, tudi zaradi tega, ker ponekod ni bilo vseh odločilnih informacij za presojo

dogodka, poleg znanja bistveno vplivale tudi izkušnje, značaj ter etične in moralne norme anketirancev.

Najbolj zastopani skupini sta računovodja/finančnik oz. direktor računovodstva/financ na eni strani ter revizor na drugi strani. Ker ti dve skupini skupaj predstavljata nad štiri petine vseh, ki so izpolnili anketo, hkrati pa imata ravno ti dve skupini v zvezi z računovodskimi izkazi precej različni, a hkrati izjemno pomembni vlogi – prvi so odgovorni za sestavo računovodskih izkazov, drugi pa preverjajo ali le-ti izkazujejo resnično in pošteno sliko poslovanja – sem, poleg analize vseh odgovorov skupaj, v prvem delu analize pripravil tudi ločeno primerjavo odgovorov teh dveh skupin anketirancev.

5.1 Prikaz poslovnih dogodkov

V nadaljevanju prikazujem odgovore na posamezna vprašanja:

1. vprašanje. Blago je poslano kupcu in prihodek od prodaje je pripoznan. Kupcu je bila dana ustna obljuba, da lahko brez obveznosti vrne blago. Prodajalec ni vračunal rezervacije za pričakovano vračilo.

Tabela 8: Zbir odgovorov na 1. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	17	30,9
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	12	21,8
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	22	40,0
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	4	7,3
SKUPAJ	55	100,0

Zanimivo je, da je porazdelitev odgovorov takšna, da dobra polovica anketirancev meni, da je dogodek skladen z računovodskimi standardi, slaba polovica pa je nasprotnega mnenja. Ko pogledamo odgovore ločeno še za računovodje in revizorje, ugotovimo, da je slika dokaj podobna. Bistvena razlika je le v tem, da se je med tistimi, ki menijo, da je poslovni dogodek evidentiran skladno z računovodskimi pravili, nekaj več revizorjev odločilo, da niti ne gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.

Tabela 9: Odgovori na 1. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	7	8	30,4	36,4
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	6	4	26,1	18,2
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	8	8	34,8	36,4
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	2	2	8,7	9,0
SKUPAJ	23	22	100,0	100,0

In kaj je pravilen odgovor? SRS 18.11. pravi, da se prihodki od prodaje izkazujejo, a) če podjetje prenese na kupca vsa pomembna tveganja in koristi, ki izhajajo iz lastništva, b) podjetje ne odloča (več) o prodanih proizvodih, c) znesek prihodkov je mogoče zanesljivo oceniti, č) verjetno je, da bodo gospodarske koristi pritekale v podjetje in d) stroške, ki so nastali ali bodo nastali v zvezi s poslom, je mogoče zanesljivo izmeriti. Rezervacije pa so sedanje obveze, katerih čas in/ali znesek poravnave sta negotova.

Dejansko so za pripoznavanje prihodka izpolnjeni vsi pogoji, negotovo ostaja le to, ali bo prodajalec izkoristil pravico do vračila ali ne. Ne nazadnje imamo tudi potrošniki pravico vračila blaga v zakonsko predpisanih rokih, za to ne potrebujemo kakšne posebne obljube prodajalca, pa prodajalci ob prodaji vseeno pripoznavajo prihodke. Zakaj? Ker je delež vračil v skupni prodaji zanemarljivo majhen in se popravki prihodkov evidentirajo v poslovne knjige takrat, ko (če) do vračila dejansko pride.

Rezervacije se po SRS 10.1. oblikujejo za sedanje obveze, ki izhajajo iz obvezujočih preteklih dogodkov in se bodo po predvidevanjih poravnale v obdobju, ki ni z gotovostjo določeno, ter katerih velikost je mogoče zanesljivo oceniti. SRS 10.3. pojasnjuje, da je namen rezervacij v obliki vnaprej vračunanih stroškov oziroma odhodkov zbrati zneske, ki bodo v prihodnosti omogočili pokritje takrat nastalih stroškov ali odhodkov. Med takšne rezervacije spadajo na primer rezervacije za reorganizacijo, za pričakovane izgube iz kočljivih pogodb, za pokojnine, za jubilejne nagrade in za odpravnine ob upokojitvi. Med rezervacije se štejejo tudi rezervacije za dana jamstva ob prodaji proizvodov ali opravitev storitev.

Upošteva je zapisano dejansko niti ni mogoče oblikovati rezervacije za pričakovano vračilo blaga, saj pri dogodku ne gre za stroške iz naslova garancijskega popravila. Opisani poslovni dogodek tudi nima nič skupnega z (dolgoročnimi) pasivnimi razmejitvami, kjer se izkazujejo odloženi prihodki, ki bodo v obdobju, daljšem od leta dni, pokrili predvidene prihodke. Niti SRS niti MRS ne predvidevajo oblikovanja rezervacij za pričakovano vračilo blaga.

Zato je pripoznavanje prihodka brez vračunane rezervacije povsem korektno evidentirano.

V bran tistim, ki so bili mnenja, da dogodek ni skladen z računovodskimi pravili, pa lahko zapišemo, da so mogoče domnevali, da bo do vračila najverjetneje prišlo in zato prihodek ne bi smel biti pripoznan.

2. vprašanje. Letalski prevoznik uporablja zelo optimistično oceno dobe koristnosti pri obračunu amortizacije svoje flote.

Tabela 10: Zbir odgovorov na 2. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	9	16,1
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	30	53,6
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	11	19,6
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	6	10,7
SKUPAJ	56	100,0

Tudi pri tem vprašanju ni velike enotnosti o ravnanju letalskega prevoznika. Približno sedem desetih jih meni, da je ravnanje skladno s standardi, pri čemer pa prevladuje prepričanje, da gre za "agresivno" uporabo, medtem ko tri desetine menijo, da je ravnanje neskladno s standardi. Tudi ko pogledamo ločeno odgovore računovodij in revizorjev, so deleži zelo podobni.

Tabela 11: Odgovori na 2. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	4	3	16,7	13,6
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	12	12	50,0	54,5
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	5	5	20,8	22,7
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	3	2	12,5	9,1
SKUPAJ	24	22	100,0	100,0

Kako pa bi se letalski prevoznik moral odločiti? Doba koristnosti osnovnega sredstva je po SRS 13.8. odvisna od a) pričakovanega fizičnega izrabljanja, b) pričakovanega tehničnega staranja, c) pričakovanega gospodarskega staranja in č) pričakovanih zakonskih in drugih omejitev uporabe. Doba koristnosti sredstva določimo upoštevaje najkrajšega izmed naštetih dejavnikov. Ocenitev po slovarju slovenskega knjižnega jezika pomeni (tudi) približno določiti količino. Pri letalskem prevozniku so očitno mnenja, da bodo njihova letala zdržala dolgo. Če ob sestavljanju končnih obračunov amortizacije preverjajo dobo koristnosti njihove flote in predpostavke, na katerih so v začetku ocenili dobo koristnosti, še držijo, ni nobenega razloga, da bi oceno spreminjali, v nasprotnem primeru pa bi bilo potrebno amortizacijske stopnje preračunati. Torej lahko zaključimo, da je ravnanje skladno z računovodskimi standardi.

V čem lahko najdemo razloge za drugačna mnenja? Za optimističnimi ocenami se lahko skrivajo tudi tako močne želje po izkazovanju boljšega poslovnega izida, da prevladajo nad strokovno oceno življenjske dobe sredstva. Če imamo v mislih našega letalskega prevoznika, vemo da je njegov obstanek kar naprej pod vprašajem in da ga je bilo treba že večkrat dokapitalizirati, da ga še imamo. Iz konsolidiranega letnega poročila Adria Airways za leto 2010 (Adria Airways d.d., 2012, str. 80) razberemo, da pri njih znašajo amortizacijske stopnje za letala med 4,38 in 10 %, torej lahko preračunamo, da so ocenjene dobe koristnosti letal pri njih med 10 in skoraj 23 leti. Podjetje je v letu 2010 izvedlo tudi prevrednotenje letal – slabitev v višini 37,8 milijonov evrov. Razlog je bil zlom trga rabljenih letal, slabitev pa je domala prepolovila knjigovodsko vrednost njihovih letal, ki so bila konec leta 2010 v poslovnih knjigah izkazana v višini 42,3 milijone evrov (Adria Airways, d.d., 2012, str. 86–87)³¹. Navedeno nakazuje, da z amortizacijskimi stopnjami letal le ne gre biti preoptimističen oziroma, da se lahko za optimistično oceno življenjske dobe skrivajo tudi drugačne zgodbe.

³¹ Pri tem v letnem poročilu ni zaslediti ničesar o vrednosti letal pri uporabi, ki bi lahko bila morebiti tudi višja od poštene vrednosti zmanjšane za stroške prodaje. Podjetje bi leto brez razvrednotenja letal zaključilo z izgubo okrog 25 milijonov evrov (Adria Airways, d.d., 2012, str. 11), tako pa je bila skupna izguba slabih 68 milijonov evrov. V letu 2010 se je zamenjala tudi uprava družbe. Glede na to, da je bila izguba že tako ali tako precej visoka, je bilo lahko razvrednotenje letal (čeprav upravičeno) lahko tudi ena od potez za očiščenje bilance stanja po zamenjavi uprave in priprava boljših izhodišč (nižja amortizacija) za pripravo računovodskih izkazov v prihodnje. Ko enkrat izguba doseže tako visoke zneske, je namreč skoraj vseeno, ali je le-ta še višja; breme dokapitalizacije pa v končni posledici pri takem podjetju kot je Adria Airways odpade na nas, davkoplačevalce.

3. vprašanje. Proizvajalec avtomobilov obračunava rezervacije za dana jamstva v zneskih, za katere ve, da ne zadoščajo za dejansko kritje teh stroškov.

Tabela 12: Zbir odgovorov na 3. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	1	1,8
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	8	14,5
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	24	43,6
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	22	40,0
SKUPAJ	55	100,0

Velika večina anketirancev se je strinjala, da ravnanje ni skladno z računovodskimi standardi, dokaj enakomerno pa je porazdeljeno mnenje o tem, ali gre za prevarantsko poročanje ali (še) ne. Če pogledamo posebej odgovore računovodij in revizorjev, pa ugotovimo, da je njihovo stališče do dogodka še nekoliko ostrejše, saj tako enih kot drugih okrog 90 % meni, da ravnanje ni primerno. Porazdelitev teže dogodka (ali gre za prevaro ali ne) pa je skoraj enakomerna.

Tabela 13: Odgovori na 3. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	0	0	0,0	0,0
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	3	2	13,0	9,1
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	10	9	43,5	40,9
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	10	11	43,5	50,0
SKUPAJ	23	22	100,0	100,0

Razmislimo o dogodku: rezervacije se po SRS 10 v knjigovodskih razvidih pripoznavaajo z vračunavanjem ustreznih stroškov, če je verjetno, da bodo v prihodnosti nastajali takšni stroški oziroma odhodki in je potrebna rezervacija za njih pokrivanje. Pri tem je treba upoštevati najboljšo oceno izdatkov, potrebnih za poravnavo bodoče (praviloma dolgoročne) obveze. Rezervacije za dana jamstva se uskladijo na koncu obračunskega

obdobja z zmanjšanjem ali povečanjem poslovnih odhodkov na znesek ocenjenih obveznosti iz danih jamstev, ki bodo nastale v naslednjih obračunskih obdobjih.

Na hitro bi torej rekli, da podjetje v letu, ko prenizko izkaže rezervacije za dana jamstva, izkaže višji poslovni izid, kot bi ga, če bi bile rezervacije obračunane do višine kot podjetje pričakuje, da bo imelo stroškov z garancijskimi popravili. Če je bil to namen posloводства, gre zagotovo za prevarantsko poročanje, zaradi katerega naj bi posloводство imelo neke koristi. Gledano dolgoročno in ob predpostavki približno enakega obsega proizvodnje pa je slika nekoliko drugačna – ko rezervacije ne zadoščajo več za pokrivanje stroškov oz. odhodkov, za katere so namenjene, stroški in/ali odhodki bremenijo poslovni izid tekočega leta. V tem primeru je poslovni izid takega poslovnega leta približno enak, ne glede na to, ali je bila rezervacija oblikovana v primerni višini ali je bila prenizka. V nobenem primeru pa ne moremo govoriti o tem, da je ravnanje skladno z računovodskimi standardi, saj ni šlo zgolj za napačno oceno, temveč je posloводство vedelo, da je znesek prenizko izkazan, pa tega ni popravilo. Zato je presenečenje, da je približno šestina anketirancev dogodek prepoznala kot še skladen s standardi.

4. vprašanje. Podjetje previsoko oceni stroške reorganizacije, da bi lahko del rezervacije kasneje po potrebi odpravilo in tako doseglo pričakovani poslovni izid.

Tabela 14: Zbir odgovorov na 4. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	1	1,8
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	12	21,4
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	13	23,2
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	30	53,6
SKUPAJ	56	100,0

Več kot polovica anketirancev je v ravnanju prepoznala prevarantsko poročanje, kar je še bolj izrazito pri revizorjih, ki tako menijo v skoraj dveh tretjinah primerov. Po dobrih 20 % jih meni, da izkazovanje ni skladno s standardi, a ne gre za prevaro in da gre za dogodek, ki je evidentiran na meji dovoljenega. En sam anketiranec v dejanju ni prepoznal spornega ravnanja. Ob pregledu odgovorov računovodij in revizorjev ugotovimo, da so se revizorji bolj strogo opredelili do dogodka in jih nad šest desetih meni, da gre za prevarantsko poročanje. Taki opredelitvi lahko botruje tudi dejstvo, da se revizorji pri svojem delu večkrat srečajo s tovrstnimi rezervacijami. Rezervacije za stroške reorganizacije se redko pojavljajo pri manjših podjetjih, medtem ko se večja in še zlasti mednarodna podjetja z reorganiziranjem poslovanja srečujejo pogosteje in reorganiziranje tudi vnaprej načrtujejo. Revizorji pri nas večino dela opravljajo v srednjih in velikih družbah, medtem ko

računovodje večinoma delajo v ali za manjše organizacije in so zato nepravilnost ocenili nekoliko mileje.

Tabela 15: Odgovori na 4. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	1	0	4,2	0,0
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	5	4	20,8	18,2
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	9	4	37,5	18,2
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	9	14	37,5	63,6
SKUPAJ	24	22	100,0	100,0

Pri dogodku gre za "klasično" ustvarjanje skritih rezerv, previsoka ocena stroškov pa presega predpostavko previdnosti. Ob tem je treba opozoriti na dejstvo, da je tako v SRS kot MRS predpostavka previdnosti opuščena in nadomeščena z načelom poštene vrednosti, ki je bila v SRS uvedena s standardi SRS 2001. Odar (2003, str. 59) pojasnjuje, da je treba na predpostavko previdnosti gledati tako, da naj bi bili sestavljavci računovodskih izkazov pri svojem delu previdni, celo konservativni. Pri tem nekateri avtorji, zlasti z nemškega govornega območja, pa tudi praktiki poudarjajo, da je za lastnike in tudi upnike podjetja bolje, če je poslovni izid realno nekoliko podcenjen, kot bi bil, če ta predpostavka ne bi bila upoštevana. Čeprav predpostavko previdnosti s tega vidika lahko razumemo, je Odar mnenja, da predpostavka previdnosti ne opravičuje oblikovanja skritih rezerv. Enako nalaga tudi MRS 37.43, ki pravi, da je pri presojanju v negotovih razmerah potrebna previdnost, tako da prihodek ali sredstva niso precenjeni, odhodki ali obveznosti pa ne podcenjeni. Vendar negotovost ne opravičuje oblikovanja čezmernih rezervacij ali namernega precenjevanja obveznosti. V tem kontekstu je treba razumeti previdnost pri izkazovanju postavk v računovodskih izkazih na tak način, da se načelo poštene vrednosti ne bi zamenjevalo z načelom "zelene vrednosti" ali "potrebne vrednosti" oziroma da ne bi načelo poštene vrednosti postalo izgovor za to, da se ne opravijo potrebne slabitve sredstev, kar je ravno obratno od predstavljenega dogodka.

Pri dogodku je bistveno, da je podjetje namenoma ustvarilo skrite rezerve; torej vedoč, da so ocenjene previsoko. Ocenjene previdno bi bile v primeru, da bi podjetje ocenjevalo potrebne stroške na zgornji meji pričakovanega oziroma bi pazilo, da stroški niso podcenjeni, kar v opisanem primeru ni slučaj.

5. vprašanje. Podjetje je v zadnjem četrtletju tekočega leta izrazilo povečalo oglaševanje in tako znižalo poslovni izid tekočega leta ter pospešilo prodajo v prvem kvartalu naslednjega poslovnega leta.

Tabela 16: Zbir odgovorov na 5. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	33		58,9	
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	12		21,4	
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	10		17,9	
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	1		1,8	
SKUPAJ	56		100,0	

Približno šestim desetnam se ravnanje ne zdi sporno, še nadaljnja petina anketiranih pa je mnenja, da je poslovni dogodek v okvirih računovodskih standardov. Tudi porazdelitev odgovorov samo med računovodji in samo revizorji je podobna v skupnem deležu tistih, ki menijo, da je ravnanje skladno s standardi. Pri tem je zanimiv izrazito višji delež računovodij, ki menijo, da gre za agresivno uporabo standardov v primerjavi z revizorji (in tudi skupnimi rezultati).

Tabela 17: Odgovori na 5. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	12	14	50,0	63,6
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	7	3	29,2	13,6
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	4	5	16,7	22,7
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	1	0	4,2	0,0
SKUPAJ	24	22	100,0	100,0

Dogodek sam po sebi ni nič posebnega, lahko da gre za povsem običajen cikel oglaševanja in prodaje v nekaterih dejavnostih. Že na primer računovodski servisi običajno proti koncu leta intenzivneje oglašujejo svoje storitve, da bi z novim letom pridobili nove naročnike. Tudi sicer bi lahko rekli, da je oglaševanje namenjeno večji prodaji, ki sledi oglasom s krajšim zamikom. Računovodska pravila pri nas določajo, da se sredstva namenjena

oglaševanju razporejajo med stroške obdobja³². Problematično bi bilo, če bi podjetje sicer prejelo račun za oglaševanje, ki bi ga že upoštevalo med stroški, dejansko oglaševanje pa bi se izvajalo šele v naslednjem obdobju.

Tako je nenavadno visok delež anketirancev, ki v poslovnem dogodku vidijo znake problematičnega ravnanja; med računovodji je takih kar polovica, med revizorji pa več kot tretjina.

6. vprašanje. V podjetju so proizvedli bistveno več od trenutnih potreb³³, zato da bi v zalogah zadržali čim več posrednih stroškov in da bi si vodilni povečali nagrado, ki je vezana na število proizvedenih (ne prodanih) proizvodov.

Tabela 18: Zbir odgovorov na 6. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	11	19,6
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	16	28,6
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	6	10,7
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	23	41,1
SKUPAJ	56	100,0

Poslovni dogodek je zelo razdelil anketirance. Vsi odgovori so zastopani dokaj močno, prevladuje pa odgovor, da gre za prevarantsko računovodsko poročanje. V skupnem seštevku jih slaba polovica meni, da je poslovni dogodek skladen s standardi, dobra polovica pa nasprotno. Tudi porazdelitev med računovodji in revizorji je precej "pisana". Ob tem je zanimivo zlasti to, da revizorji v enakem deležu menijo, da gre za ravnanje na meji dovoljenega v okviru računovodskih standardov in da gre za prevarantsko poročanje.

³² Enako jih urejajo tudi MSRP-ji. Po U.S. GAAP (340-20) je mogoče nekatere stroške oglaševanja tudi usredstviti.

³³ S trenutnimi potrebami je mišljena količina proizvodov, ki jo je mogoče prodati v razmeroma kratkem času, ki se v času, ko je v zalogi ne bo pokvarila, ne bo zastarela in zadošča povpraševanju do izdelave novih proizvodov .

Tabela 19: Odgovori na 6. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	5	3	20,8	13,6
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	4	9	16,7	40,9
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	4	1	16,7	4,5
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	11	9	45,8	40,9
SKUPAJ	24	22	100,0	100,0

Šlo je za eno izmed tistih vprašanj, ki ni ponujalo zadovoljivega odgovora za opis dogodka z računovodskega vidika. Dejstvo je, da računovodja praviloma ne odloča o obsegu proizvodnje, pač pa je to naloga posloводства. In po drugi strani so lastniki ali nadzorniki tisti, ki nastavljajo posloводство ter določajo in sprejemajo pogoje dela poslovodij, vključno z njihovimi plačami in drugimi nagradami. Tako pravo vprašanje niti ni, ali je ravnanje skladno z računovodskimi standardi, temveč ali je ravnanje poslovno primerno. Z vidika računovodskih standardov je bilo pač potrebno upoštevati, kaj se je v podjetju zgodilo. Tudi če je podjetje proizvedlo več od trenutnih potreb, je bilo to še vedno treba poknjžiti skladno z računovodskimi pravili. In s tega vidika je poslovni dogodek povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.

Anketiranci, ki so se pri svojih odgovorih opredeljevali drugače, so verjetno razmišljali tudi o poslovnem vidiku dogodka. Tu je očitno, da vodilni niso gledali na interese podjetja, temveč izključno na svoj osebni interes, in v tem so anketiranci prepoznali neposlovno in nemoralno dejanje, ki so ga v veliki meri ocenili kot prevarantsko.

7. vprašanje. Ob koncu poslovnega leta so v podjetju omilili pogoje za prodajo na odloženo plačilo z namenom povečanja prodaje in izboljšanja poslovnega izida tekočega leta.

Tabela 20: Zbir odgovorov na 7. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	33	58,9
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	12	21,4

se nadaljuje

nadaljevanje

Odgovor	Število odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	8		14,3	
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	3		5,4	
SKUPAJ	56		100,0	

Prevladuje mnenje, da je poslovni dogodek skladen s standardi. Anketirancev, ki menijo, da temu ni tako, je slaba petina. Precej drugačno sliko vidimo, ko primerjamo ločene odgovore računovodij in revizorjev. Medtem ko le dobrih 45 % računovodij meni, da je poslovni dogodek povsem v okvirih, ki jih dopuščajo standardi, je med revizorji takih skoraj 70 %.

Tabela 21: Odgovori na 7. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	11	15	45,8	68,2
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	6	3	25,0	13,6
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	6	2	25,0	9,1
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	1	2	4,2	9,1
SKUPAJ	24	22	100,0	100,0

Podjetja si praviloma prizadevajo za čim višjo prodajo in čim boljši poslovni izid.

V primeru, da je prodaja prenizka, je logično, da podjetje poskuša bodisi z boljšimi prodajnimi pogoji, bodisi z iskanjem novih kupcev, povišati prodajo. Pri tem je skoraj neizogibno, da ne bo prodajalo izključno prvovrstnim kupcem in s širitvijo kroga kupcev in omilitvijo pogojev se bo seveda povečal tudi delež prodaje, ki ne bo plačana. A to je zavestno tveganje, v katerega se spusti podjetje; kar pa seveda še ne pomeni, da prodaja komur koli in vsakomur na odloženo plačilo. Pred koncem poslovnega leta je pritisk na doseganje primerne rezultata bistveno večji kot ob začetku in zaradi tega se tudi spreminjajo (omilijo) komercialni pogoji.

Anketiranci, ki so bili mnenja, da dogodek ni skladen s standardi, so verjetno v mislih že slabili in odpisovali terjatve ali pa so predpostavljali, da želi podjetje za vsako ceno povečati prodajo, tudi če že vnaprej ve, da prodanega ne bo dobilo plačano.

8. vprašanje. V zadnjem četrtletju so napovedane podražitve, ki bodo pričele veljati z novim letom, da bi podjetje povečalo prodajo in izboljšalo poslovni izid tekočega leta.

Tabela 22: Zbir odgovorov na 8. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	34	63,0
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	12	22,2
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	4	7,4
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	4	7,4
SKUPAJ	54	100,0

Približno 85 % anketirancev je mnenja, da je ravnanje skladno z računovodskimi standardi, približno 15 % pa jih je drugačnega mnenja. Iz odgovorov računovodij in revizorjev je razvidno, da se ravnanje zdi precej bolj problematično računovodjem kot revizorjem. Le dobra polovica računovodij meni, da je dogodek povsem v okvirih standardov, medtem ko je med revizorji ta delež nad 71 %.

Tabela 23: Odgovori na 8. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	12	15	52,2	71,4
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	7	4	30,4	19,0
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	3	0	13,0	0,0
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	1	2	4,3	9,5
SKUPAJ	23	21	100,0	100,0

Dogodek je tudi v naših krajih dokaj pogost. Velikokrat vidimo "akcija samo še do novega leta", "le še ta mesec...", ko pa se leto izteče, se kaj bistvenega ne spremeni. Izdelke podražijo lahko le monopolisti, ali pa je podražitev sezonskega značaja. Pri gradbenih materialih je v zadnjih nekaj letih pred trenutno recesijo veljalo, da so proizvajalci in zastopniki z novim letom "usklajevali cene" z rastjo cen energentov, cen na drugih trgih ... in te cene so veljale prva dva meseca v letu (ko je bila mrtva sezona), ob začetku gradbene sezone, pa so ponujali popuste, ki so povzročili, da so bile cene praktično nespremenjene.

Tovrstno ravnanje navadno ni v domeni računovodij, pravzaprav so le posledice napovedi take, ki jih je v vsakem primeru potrebno evidentirati v poslovne knjige – ne glede na to, ali podjetje zaradi napovedi podražitev dejansko uspe prodati več ali ne. Tako z vidika računovodskih standardov pri tem poslovnem dogodku ne moremo govoriti o pravilnosti ali nepravilnosti. Dogodek lahko ocenjujemo le kot "primeren" ali "neprimeren" s poslovnega vidika. Iz odgovorov računovodij zglada, da so v največji meri ravnanje spoznali za "neprimerno" in posledično je med njimi skoraj polovica takšnih, ki se z ravnanjem ne strinjajo, medtem ko so revizorji dogodek ocenjevali z računovodskega vidika in mu zato povečini niso pripisovali značaja prevarantskega računovodskega poročanja.

9. vprašanje. V poslovne knjige preteklega poslovnega leta so evidentirane prodaje še nekaj dni po koncu leta, da bi evidentirali še dodatne prihodke.

Tabela 24: Zbir odgovorov na 9. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	1	1,8
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	0	0,0
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	8	14,5
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	46	83,7
SKUPAJ	55	100,0

Z izjemo enega anketiranca se vsi strinjajo, da poslovni dogodek ni evidentiran skladno s standardi, od teh pa jih velika večina meni, da gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja. Ob pregledu ločeno po poklicih ugotovimo, da izmed tistih, ki se niso opredelili za računovodjo ali revizorja prav vsi menijo, da gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja, le nekaj računovodij in revizorjev je dogodek opredelilo nekoliko mileje. Ob izbranem odgovoru, da je poslovni dogodek povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi je anketiranec dopisal, da to velja ob pogoju, da se za isto – daljše – obdobje upoštevajo tudi stroški.

Tabela 25: Odgovori na 9. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	1	0	4,3	0,0
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	0	0	0,0	0,0
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	3	5	13,0	22,7
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	19	17	82,6	77,3
SKUPAJ	23	22	100,0	100,0

Pri poslovnem dogodku gre za primer prevarantskega računovodskega "iz učbenikov" in temu primerni so tudi odgovori. Ob tem je presenetljivo, da 13 % računovodij in več kot petina anketiranih revizorjev meni, da (še) ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje. Lahko se vprašamo le – če to ni prevarantsko poročanje – kaj pa potem je.

10. vprašanje. Pošiljke kupcem ob koncu leta so za nekaj dni zadržane z namenom povečanja izkazane prodaje v prvem četrtletju naslednjega leta.

Tabela 26: Zbir odgovorov na 10. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	10	18,2
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	17	30,8
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	14	25,5
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	14	25,5
SKUPAJ	55	100,0

Anketiranci so se pri tem poslovnem dogodku opredeljevali najbolj enakomerno, kar še posebej velja za revizorje, saj jih je po pet izbralo dva in po šest druga dva odgovora. Skupno je na vprašanje odgovorilo 22 revizorjev.

Tabela 27: Odgovori na 10. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	4	5	17,4	22,7
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	6	6	26,1	27,3
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	8	5	34,8	22,7
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	5	6	21,7	27,3
SKUPAJ	23	22	100,0	100,0

Ponovno gre za vprašanje, kjer je razmislek z vidika tega, kaj bi bilo normalno, kaj je "pošteno" in kako dogodek, ko se je že zgodil, obravnavati v poslovnih knjigah, lahko različen. Z računovodskega vidika je jasno, da se prihodki izkazujejo takrat, ko so na kupca prenesena vsa pomembna tveganja in podjetje v zvezi s predmetom prodaje ne sodeluje pri poslovanju, je znesek mogoče zanesljivo oceniti, bodo v podjetje pritekale gospodarske koristi in je stroške mogoče zanesljivo izmeriti. To se ne zgodi, dokler blago ali proizvodi niso dobavljeni kupcu ali ga prodajalec na drug dogovorjen način preneha obvladovati (dogovor o prenosu obvladovanja blaga je najpogosteje dogovorjen z uporabo določil Incoterms, na primer EXW – *ex works* – pomeni, da je blago naloženo v tovarni, FCA – *free carier* – blago je na razpolago pri špediterju ...). S tega vidika je mogoče razumeti odgovore tistih, ki so odgovorili, da je dogodek v skladu z računovodskimi standardi. Da je početje vsaj nekoliko sporno in nenavadno in zadaj skriva še druge namene, ugotavljajo tisti, ki menijo, da gre za agresivno uporabo standardov. Mnenje, da izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi ali da gre za prevarantsko računovodsko poročanje pa lahko pripišemo tistim, ki so na dogodek gledali nekoliko širše – bolj s poslovnega vidika. Nepošteno je, da so na račun prilaganja poslovnega izida podjetja pustili kupce čakati na dobavo (pri čemer niti ni pomembno, ali so kupci blago že plačali ali še ne), prav tako se jim zdi neprimerno, da je podjetje "izkoristilo priložnost" za prilaganje poslovnega izida na tak način, tudi če strogo tehnično gledano niso kršili nobenih predpisov.

Zagotovo bi bila prevara, če bi podjetje blago že odposlalo in bi ga kupci prejeli pred koncem leta, račune pa bi izstavilo v naslednjem letu in šele takrat pripoznalo prihodke.

11. vprašanje. Podjetje je odprodalo nekaj naložb in s tem izkazalo finančne prihodke. S tem je ublažilo odhodke iz naslova oslabitve sredstev.

Tabela 28: Zbir odgovorov na 11. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	45	80,4
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	9	16,0
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	1	1,8
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	1	1,8
SKUPAJ	56	100,0

Nad štiri petine anketirancev je mnenja, da je poslovni dogodek v skladu z računovodskimi standardi, še naslednja šestina pa jih meni, da je ravnanje dovoljeno. Le po en anketiranec meni, da dogodek ni evidentiran skladno s standardi oz. da gre za prevarantsko poročanje. Iz odgovorov računovodij in revizorjev je razbrati podobne deleže.

Tabela 29: Odgovori na 11. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	20	18	83,3	81,8
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	4	3	16,7	13,7
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	0	0	0,0	0,0
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	0	1	0,0	4,5
SKUPAJ	24	22	100,0	100,0

Podjetje je sprejelo in računovodsko izkazalo povsem običajno poslovno odločitev s tem, ko je odprodalo finančne naložbe. Le-te so lahko bile nepotrebne, lahko je podjetje potrebovalo denarna sredstva za kaj drugega, lahko se je poslovodstvo tako odločilo tudi zgolj zaradi izkazovanja boljšega skupnega poslovnega izida. Pri tem niti ni tako pomembno, katera sredstva je bilo treba oslabiti. Res je, da bi bil v primeru, da bi podjetje oslabilo finančne naložbe učinek prodaje najbolj neposreden s tega vidika, da bi bili finančni prihodki vzporejani s finančnimi odhodki. Vendar pa bi bil skupni poslovni izid enak tudi, če bi šlo za slabitve drugih sredstev (na primer zalog ali poslovnih terjatev).

12. vprašanje. Podjetje je kupcu odposlalo blago, ki ga še ni naročil, a ga bo verjetno v naslednjem četrtletju. Sočasno je pripoznalo prihodek.

Tabela 30: Zbir odgovorov na 12. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	5	8,9
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	5	8,9
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	12	21,5
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	34	60,7
SKUPAJ	56	100,0

V pričujočem poslovnem dogodku je šest desetih anketirancev prepoznalo računovodsko prevaro, še nadaljnja petina pa meni, da sicer ne gre za prevaro, a izkazovanje dogodka ni skladno s standardi. Slabih 18 % jih meni, da je dogodek skladen s standardi. Iz pregleda kaj o dogodku menijo le računovodje in revizorji ugotovimo, da so od skupno petih anketirancev, ki v dogodku ne vidijo ničesar spornega kar štirje računovodje. Tudi sicer so računovodje mileje ocenili dogodek kot revizorji ali vsi anketiranci skupaj. Le slabih 46 % jih meni, da gre za primer prevarantskega poročanja.

Tabela 31: Odgovori na 12. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	4	1	16,7	4,5
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	2	2	8,3	9,1
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	7	4	29,2	18,2
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	11	15	45,8	68,2
SKUPAJ	24	22	100,0	100,0

Dejstvo je, da kupec blaga še ni naročil. To da ga bo verjetno v naslednjem obdobju, še ni razlog, da mu ga podjetje odpošlje že zdaj. "Nekupec" seveda ne prevzema vseh tveganj, povezanih s pošiljko, zato je pripoznavanje prihodkov preuranjeno. Gre za šolski primer prevarantskega računovodskega poročanja.

13. vprašanje. Podjetje je pripoznalo prihodke od prodaje za blago, ki ga je odposlalo preprodajalcem, ki niso plačilno sposobni.

Tabela 32: Zbir odgovorov na 13. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	8	14,3
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	12	21,4
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	10	17,9
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	26	46,4
SKUPAJ	56	100,0

Malo manj kot polovica anketirancev meni, da gre za primer prevarantskega poročanja, dobra tretjina jih meni, da je dogodek skladen z računovodskimi standardi, 18 % pa jih meni, da izkazovanje ni skladno s standardi, a ne gre za prevarantsko poročanje. Slika ni bistveno drugačna, če gledamo ločeno odgovore računovodij in revizorjev, zanimivo pa je, kakšno mnenje so imeli ostali anketiranci – en meni, da je poslovnih dogodek povsem v okvirih standardov, dva menita, da gre za agresivno uporabo standardov, trije menijo, da izkazovanje ni skladno s standardi, a ni prevarantsko poročanje in štirje so mnenja, da gre za prevarantsko poročanje.

Tabela 33: Odgovori na 13. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	4	3	16,7	13,6
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	5	5	20,8	22,7
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	3	4	12,5	18,2
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	12	10	50,0	45,5
SKUPAJ	24	22	100,0	100,0

Anketiranci, ki so odgovorili, da je dogodek skladen s standardi, so morda imeli v mislih slovensko realnost. Za veliko plačil je treba prositi in moledovati, vlagati izvršbe, pa še takrat ni zagotovila, da bodo prodajalci svoje dobili poplačano. Ne nazadnje so temu dogodku podobne zgodbe podizvajalcev velikih slovenskih gradbincev, ki so v zadnjih

dveh letih končali v stečaju. A če ima podjetje že zalogo blaga, ki ga ne more prodati nikomur drugemu kot plačilno nesposobnemu preprodajalcu, je morda še vedno bolje to in nato prizadevanje za pridobitev plačila bodi s pobotom, asignacijo ali na kak drug način, kot da se blago pokvari in ga bo treba odpisati.

Anketiranci, ki menijo, da izkazovanje dogodka ni skladno s standardi, a ne gre za prevarantsko poročanje, dogodek dojemajo "po črki standarda", saj bi podjetje moralo vedeti, da so preprodajalci njihovih izdelkov plačilno nesposobni in zato niso izpolnjen pogoj pripoznavanja prihodkov, da je verjetno, da bodo gospodarske koristi, povezane s poslom, pritekale v podjetje.

Precej velik delež anketirancev, ki meni, da gre za primer prevarantskega poročanja, si je lahko dogodek razložilo tako, da je že sigurno, da blago ne bo nikoli plačano in zato prihodki ne bi smeli biti pripoznani.

14. vprašanje. Podjetje je pripoznalo prihodke iz naslova odprave dvomljivih terjatev pred rešitvijo spora ali poravnavo na sodišču.

Tabela 34: Zbir odgovorov na 14. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	2	3,6
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	6	10,7
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	16	28,6
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	32	57,1
SKUPAJ	56	100,0

Velika večina anketirancev je mnenja, da ravnanje ni skladno s standardi, med njimi pa je še enkrat več tistih, ki menijo, da gre za prevarantsko poročanje, kot onih, ki menijo le, da ne gre za izkazovanje skladno s standardi. Le slabih 14 % jih meni, da je izkazovanje skladno s standardi. Pri tem vprašanju je iz odgovorov računovodij in revizorjev razvidno, da so bolj "prizanesljivi" revizorji, saj je med njimi 22 % takih, za katere je ravnanje sprejemljivo, medtem ko tako misli le en sam računovodja (kar predstavlja dobre 4 % anketiranih računovodij).

Tabela 35: Odgovori na 14. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	0	2	0,0	9,2
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	1	3	4,2	13,6
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	8	5	33,3	22,7
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	15	12	62,5	54,5
SKUPAJ	24	22	100,0	100,0

Če se o terjatvi odloča na sodišču, je do dokončne odločitve jasno, da obstaja dvom o tem, ali bo poplačana (v celoti) ali ne. Sočasno govorimo tudi o sporni terjatvi, ker v zvezi z njo poteka spor med upnikom in dolžnikom. Zato je podjetje v preteklosti imelo razloge, da je oblikovalo popravek – in ga tudi je. Dokler sodišče o sporu ne sprejme dokončne odločitve ali ni o njej sklenjena poravnava, ni utemeljenega razloga, da bi prejudicirali izid. Odprava je prezgodnja in gre dejansko za prevarantsko računovodsko poročanje.

Anketiranci, ki so bili bolj tolerantni, so morda domnevali, da sicer še ni sodbe, a obstajajo kakšni nepristranski dokazi v zvezi z odločitvijo. Ob tem bi se lahko vprašali, kaj bi takšni dokazi bili in tudi, kako bi prišli do njih.

15. vprašanje. Podjetje izkazuje prihodke od prodaje z dnem, ko blago odpošlje področnim zastopnikom.

Tabela 36: Zbir odgovorov na 15. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	6	10,7
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	8	14,3
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	26	46,4
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	16	28,6
SKUPAJ	56	100,0

Četrtnina anketirancev je mnenja, da je evidentiranje dogodka skladno z računovodskimi standardi, tri četrtine pa meni, da ne. Od teh pa jih bistveno več meni, da ne gre za

prevarantsko računovodsko poročanje. Podobna razporeditev je tudi pri ločenem pregledu odgovorov računovodij in revizorjev.

Tabela 37: Odgovori na 15. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	3	2	12,5	9,1
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	2	4	8,3	18,2
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	11	11	45,8	50,0
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	8	5	33,3	22,7
SKUPAJ	24	22	100,0	100,0

Vprašanje pravzaprav je, kaj so področni zastopniki, kakšna je njihova funkcija, kakšne so njihove pravice in obveznosti ter kako je dogovorjen prevzem tveganja. Od tega je odvisno, kako se opredeliti do tega vprašanja. Prihodki so lahko pripoznani že, ko je blago odposlano, če gre za prodajo s klavzulo EXW in kupec blago res kupi, ne pa le prevzame v komisijsko prodajo. Če gre za drugačno prodajno klavzulo, pa prodajalec še ni prenesel vseh pomembnih tveganj in koristi. Iz tega razloga se je večina anketirancev opredelila, da izkazovanje dogodka ni v skladu s standardi, čeprav je možno, da zadaj ni nekih "skritih namenov" povezanih s preuranjenim pripoznavanjem prihodkov.

Tisti, ki so v evidentiranju tega dogodka videli prevarantsko poročanje (in teh ni malo – skupaj blizu tri desetine, delež med računovodji pa je bistveno višji kot med revizorji) so lahko sklepali prav to – da gre morebiti za željo napihni prihodke; ali so domnevali, da področni zastopnik ni samostojna oseba in torej prenos blaga k zastopniku sploh še ne pomeni prodaje, temveč le premik zaloge iz lastnega v tuje skladišče.

Anketiranci, ki so mnenja, da je izkazovanje skladno s standardi bodisi na prenos tveganja in/ali status zastopnika niso bili preveč pozorni ali so menili, da v okviru ustaljenih poslovnih odnosov takšna "malenkost", kot je prenos vseh pomembnih tveganj, ne igra bistvene vloge in so kljub temu izpolnjeni vsi pogoji za pripoznavanje prihodkov že v trenutku, ko je blago odposlano zastopniku.

16. vprašanje. Podjetje je pripoznalo prihodke od celotnega zneska računa, čeprav je opravilo le delno dobavo.

Tabela 38: Zbir odgovorov na 16. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	6	10,7
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	8	14,3
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	26	46,4
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	16	28,6
SKUPAJ	56	100,0

Tudi pri tem vprašanju je prevladujoče mnenje anketirancev, da gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja. Takih je nad šest desetini. Še nadaljnje tri desetine je takih, ki menijo, da izkazovanje poslovnega dogodka ni skladno s standardi. Med štirimi anketiranci, ki so mnenja, da je poslovni dogodek še skladen s standardi, so presenetljivo kar trije revizorji. Ločen pregled le za računovodje in revizorje nam razkrije, da izkazovanje dogodka revizorji tolerirajo bolj kot računovodje in ostali, saj so deleži le med revizorjih pri prvih treh odgovorih višji od povprečja in višji od odgovorov računovodij, ki so pri odgovoru na to vprašanje zelo jasni.

Tabela 39: Odgovori na 16. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	0	1	0,0	4,5
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	0	2	0,0	9,1
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	5	7	20,8	31,8
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	19	12	79,2	54,5
SKUPAJ	24	22	100,0	100,0

Več kot očitno je, da gre za prezgodnje priznavanje prihodkov, ki je lahko pogodu le davčnemu uradu, ki na tak način prej pobere davke; a še to ni nujno tako, saj gre lahko pri takem pripoznavanju prihodkov dejansko za skrivanje izgube in podjetje kljub dodatnim prihodkom še vedno ne bo imelo osnove za plačilo davka od dobička.

Upošteva se tako jasno vprašanje in z vidika računovodskih standardov enostaven odgovor je presenetljivo visok delež tistih, ki menijo, da ne gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja. O tem bi lahko govorili zgolj v primeru, da se je pri knjiženju posamičnega primera pripetila napaka in so v podjetju spregledali, da gre za delno dobavo, težko pa je razumeti, da nekateri izmed anketirancev v evidentiranju poslovnega dogodka sploh ne vidijo napake.

17. vprašanje. Podjetje izkazuje prihodek od prodaje, ko posreduje izdelke v komisijsko prodajo in preden jih komisionar proda končnim kupcem.

Tabela 40: Zbir odgovorov na 17. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	1	1,8
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	3	5,4
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	13	23,2
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	39	69,6
SKUPAJ	56	100,0

Vprašanje je po svoji vsebini precej podobno prejšnjemu, zato je pričakovana podobna razporeditev rezultatov anketirancev. Skoraj 70 % jih meni, da gre za prevarantsko poročanje, nadaljnja slaba četrtnina pa, da izkazovanje ni skladno s standardi. Iz odgovorov posebej za računovodje in revizorje razberemo, da trije revizorji menijo, da je izkazovanje še na meji, ki jo dopuščajo standardi. Še posebej zanimivo je to, da so tako odgovorili drugi trije od tistih, ki nepravilnosti niso videli v prejšnjem dogodku.

Tabela 41: Odgovori na 17. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	1	0	4,2	0,0
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	0	3	0,0	13,6
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	3	7	12,5	31,8
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	20	12	83,3	54,5
SKUPAJ	24	22	100,0	100,0

Za komisijsko prodajo je značilno, da gre za prodajo, ki jo opravi komisionar v svojem imenu, vendar za račun komitenta (Turk, 2000, str. 218). Tako do dejanske prodaje pride šele takrat, ko blago kupi kupec v komisijski prodajalni in ne že takrat, ko so izdelki šele posredovani v komisijsko prodajalno. Komisionar namreč lahko proizvode vedno vrne, leti so last komitenta in nikakor niso izpolnjeni pogoji za pripoznavanje prihodkov. V poslovnih knjigah se tako posredovanje evidentira le kot premik iz zaloge v lastnem v zalogo v tujem skladišču.

18. vprašanje. Končno stanje zalog je izkazano prenizko z namenom znižanja davčne obveznosti.

Tabela 42: Zbir odgovorov na 18. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	3	5,4
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	5	8,9
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	8	14,3
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	40	71,4
SKUPAJ	56	100,0

Upošteva jasen namen posloводства, da so zaloge prenizko izkazane zaradi znižanja davčne obveznosti je nenavadno veliko odgovorov (slabe tri desetine), ki dogodku ne pripisujejo prevarantskih namenov. Iz tega sicer še ne moremo sklepati, da velik del anketirancev lahko sprejme neprimerno računovodsko prakso, če ne gre za neposredno škodo ali korist konkretne osebe, ampak "samo" za utajo davkov kot "nacionalni šport", vendar se vseeno zdi, da je dogodek v očeh anketirancev bolj sprejemljiv ravno iz tega razloga. Prav tako preseneča velik delež revizorjev, ki v dogodku ne vidijo prevarantskega računovodskega poročanja. Računovodja, ki je mnenja, da je dogodek povsem v okvirih, ki jih dopuščajo standardi, je k obkroženemu odgovoru dopisal še, da je tako ravnanje v redu, ker gre za načelo previdnosti.

Tabela 43: Odgovori na 18. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	1	1	4,2	4,5
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	2	3	8,3	13,6

se nadaljuje

nadaljevanje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.		Rač.
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	1	6	4,2	27,3
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	20	12	83,3	54,5
SKUPAJ	24	22	100,0	100,0

Prenizko izkazane zaloge pomenijo previsoke stroške obdobja in posledično nižji poslovni izid. Po standardih jih ni dovoljeno prevrednotiti zaradi okrepitve; to pa nikakor ne pomeni, da so lahko podcenjene, še najmanj zaradi razloga nižanja davčne osnove. Prenizko končno stanje zalog je lahko doseženo bodisi s tem, da je nabavna vrednost prodanega blaga (proizvodov) previsoko izkazana, da je izkazano količinsko večje zmanjšanje kot je to dejansko, s kombinacijo obojega; ali pa enostavno s knjižbo v glavno knjigo, ki nima nobene povezave s fizično zalogo. V konkretnem primeru ne gre za napako, temveč za prevarantsko poročanje.

19. vprašanje. Podjetje je pripoznalo prihodke od prodaje, čeprav je kupcu izročilo dokument, ki mu omogoča polno pravico do vračila in je tak dokument izven standardnega načina poslovanja podjetja.

Tabela 44: Zbir odgovorov na 19. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	3	5,5
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	12	21,8
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	13	23,6
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	27	49,1
SKUPAJ	55	100,0

Približno polovica anketiranih je mnenja, da gre za prevarantsko poročanje, po nekaj nad petino pa jih meni, da gre ali za agresivno uporabo standardov ali pa, da izkazovanje ni skladno s standardi, a še ni prevarantsko poročanje. Le trije anketiranci so dogodek ocenili kot povsem skladen z računovodskimi standardi.

Tabela 45: Odgovori na 19. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	2	1	8,4	4,8
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	5	3	20,8	14,2
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	5	6	20,8	28,6
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	12	11	50,0	52,4
SKUPAJ	24	21	100,0	100,0

Ponovno gre za vprašanje povezano s trenutkom pripoznanja prodaje. Položaj je precej drugačen kot je bil pri prvem vprašanju, ko je kupec dobil le ustno obljubo, da bo lahko vrnil blago. Do izteka veljavnosti dokumenta o vračilu, ki ga podjetje običajno ne izdaja – kar lahko pomeni, da je precejšnja verjetnost, da bo kupec to pravico tudi uveljavljal – vsa tveganja očitno niso prenesena na kupca in torej prihodkov ni dovoljeno pripoznati.

Le od namena takega pripoznavanja je odvisna opredelitev ali gre zgolj za napako, ali dejstvo, da oseba, ki je knjižila izdani račun ni bila seznanjena s tem, da ima kupec polno pravico do vračila in za katero je zelo verjetno, da jo bo uveljavljal. V prvem primeru bi dogodek opredelili kot neskladen z računovodskimi standardi, v drugem pa za prevarantsko poročanje na račun previsoko izkazanih prihodkov. V nobenem primeru ni mogoče trditi, da gre le za nekoliko bolj ohlapno razumevanje računovodskih standardov.

20. vprašanje. Prihodki od prodaje so pripoznani kljub temu, da obstoja znatna negotovost glede tega ali bo kupec sprejel blago in ga bo sposoben plačati.

Tabela 46: Zbir odgovorov na 20. vprašanje

Odgovor	Število odgovorov	Delež (v %)
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	5	9,1
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	8	14,5
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	16	29,1
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	26	47,3
SKUPAJ	55	100,0

Slaba četrtnina anketirancev meni, da je izkazovanje skladno s standardi, tri četrtine pa je drugačnega mnenja. Pri pregledu odgovorov računovodij in revizorjev lahko ugotovimo, da le po en izmed njih meni, da je z izkazovanjem poslovnega dogodka vse v najlepšem redu. Tako izstopajo ostali (davčniki, bančni analitiki in drugi, skupaj jih je bilo deset) izmed katerih tako menijo kar trije. Prav zanimivo pa je, da tudi v skupini ostalih po en anketiranec vsakega poklica.

Tabela 47: Odgovori na 20. vprašanje, ločeno za računovodje in revizorje

Odgovor	Odgovorov		Delež (v %)	
	Rač.	Rev.	Rač.	Rev.
1. Poslovni dogodek je povsem v okvirih, ki jih dopuščajo računovodski standardi.	1	1	4,2	4,8
2. Poslovni dogodek je na zunanji meji še dovoljenega v okviru računovodskih standardov. Gre za agresivno uporabo računovodskih standardov.	4	3	16,7	14,3
3. Izkazovanje poslovnega dogodka ni v skladu z računovodskimi standardi, vendar ne gre za prevarantsko računovodsko poročanje.	7	7	29,2	33,3
4. Gre za primer prevarantskega računovodskega poročanja.	12	10	50,0	47,6
SKUPAJ	24	21	100,0	100,0

Spet gre za vprašanje izpolnjevanja kriterijev, da se prihodki pripoznajo. Ugotovimo lahko, da vsi niso izpolnjeni, saj ni verjetno, da bodo v podjetje pritekale gospodarske koristi, še prej pa se izpostavi vprašanje, ali bo kupec blago sploh sprejel.

5.2 Povzetek ugotovitev vsebinskih vprašanj in potrditev hipoteze

Odgovori na veliko število prej predstavljenih poslovnih dogodkov so zelo raznoliki. Niti pri enem poslovnem dogodku se anketiranci niso zedinili pri klasifikaciji dogodka. Pri najbolj očitnih primerih prevarantskega poročanja je delež tistih, ki so ga prepoznali, ali pa ravnanje vsaj opredelili kot neskladno z računovodskimi standardi, vseeno razmeroma visok. Ob dogodkih, kjer manjkajo nekateri ključni podatki ali okoliščine in je bilo anketirancem prepuščeno, da si jih pravzaprav predstavljajo sami, so prišle do izraza poleg poznavanja računovodskih pravil tudi osebnostne lastnosti in izkušnje. Temu gre pripisati porazdelitve, kjer so vsi odgovori razmeroma obsežno zastopati. Isti razlogi so po mojem mnenju vodili do odgovorov, da računovodska pravila niso bila spoštovana v tistih primerih, ko je šlo dejansko za prevarantsko ravnanje poslovodstva, pri katerem pa ni prišlo hkrati tudi do prevarantskega poročanja. Eden od anketirancev je opozoril na takšno nezadostno razlikovanje, ki je anketiranim nalogo bistveno otežilo.

S tem je postavljena hipoteza, da računovodski strokovnjaki različnih profilov enako gledajo in razumejo iste poslovne dogodke, ker jih presojujejo po enakih merilih – skladnostjo z računovodskimi standardi, ovržena. To poleg dokaj različnih odgovorov pri posameznih poslovnih dogodkih nakazuje tudi izračunani standardni odklon, ki je pri

enajstih predstavljenih dogodkih znašal nad 1, kar pomeni, da so se odgovori med seboj v veliki meri razlikovali za več kot eno stopnjo. Razlogi za take razlike so verjetno poleg različnega nivoja znanja (čeprav gre za strokovno zelo dobro podkovane anketirance), osebne lastnosti in izkušnje anketirancev ter tudi okolje, v katerem delujejo. Nedvomno so bili predstavljeni tudi poslovni dogodki, kjer bi bili enoznačni odgovori večje presenečenje od podanih. Pri enostavnejših dogodkih se mnenja med seboj ne razlikujejo toliko okrog tega, ali je dogodek skladen s standardi ali ne, bolj gre za razliko v niansah oziroma v teži opredelitve (na primer nekateri anketiranci pri ravnanju še ne vidijo prevare, pač pa le neskladje s standardi ali je dilema okrog tega ali je dogodek povsem v skladu s standardi ali gre za še dovoljeno uporabo). To dejstvo nakazuje, da bi se pri bolj natančno opredeljenih in pojasnjenih dogodkih anketiranci bolj poenotili pri odgovorih, saj bi bilo za presojo bolj odločilno le strokovno znanje.

5.3 Mnenje o izjavah povezanih s prevarami v računovodskih izkazih

V nadaljevanju ankete so se anketiranci opredeljevali do izjav povezanih s prevarami v računovodskih izkazih. Za vsako postavljeno vprašanje so predstavljeni vsi odgovori in nato še posebej za računovodje, revizorje in ostale strokovnjake s področja računovodenja.

1. trditev. Običajno je, da podjetje prilagaja svoj poslovni izid pričakovanjem deležnikov (lastnikov, posojilodajalcev, dobaviteljev, zaposlenih...) s tem, da izkorišča različne možnosti izkazovanja poslovnih dogodkov, kot jih dovoljujejo računovodski standardi.

Tabela 48: Odgovori na 1. trditev

Poklic	Popolnoma se strinjam (1)		Strinjam se (2)		Niti se strinjam, niti se ne strinjam (3)		Ne strinjam se (4)		Popolnoma se ne strinjam (5)		Povprečno
Vsi	16	29,1%	28	50,9%	3	5,5%	6	10,9%	2	3,6%	2,09
Računovodje	9	39,1%	11	47,8%	2	8,7%	0	0,0%	1	4,3%	1,83
Revizorji	6	27,3%	11	50,0%	0	0,0%	4	18,2%	1	4,5%	2,23
Ostali	1	10,0%	6	60,0%	1	10,0%	2	20,0%	0	0,0%	2,40

Medtem, ko 80 % vseh anketirancev meni, da je običajno, da podjetje v okviru možnosti, ki jih dopuščajo računovodski standardi prilagaja svoj poslovni izid pričakovanjem, pri odgovorih zlasti odstopajo revizorji, od katerih se s tako trditvijo ne strinja nad petina anketiranih.

2. trditev. DURS ali kak drug organ (na primer Agencija za trg vrednostnih papirjev) bi morala izvesti kampanjo proti "Kreativnemu računovodenju" in prevarah v računovodskih izkazih.

Tabela 49: Odgovori na 2. trditev

Poklic	Popolnoma se strinjam (1)		Strinjam se (2)		Niti se strinjam, niti se ne strinjam (3)		Ne strinjam se (4)		Popolnoma se ne strinjam (5)		Povprečno
Vsi	19	35,2%	10	18,5%	12	22,2%	10	18,5%	3	5,6%	2,41
Računovodje	6	26,1%	4	17,4%	4	17,4%	7	30,4%	2	8,7%	2,78
Revizorji	10	45,5%	5	22,7%	4	18,2%	3	13,6%	0	0,0%	2,00
Ostali	3	33,3%	1	11,1%	4	44,4%	0	0,0%	1	11,1%	2,44

Anketiranci so zelo različnega mnenja glede izvedbe kampanje; dobra polovica se jih strinja, skupini, ki jim je vseeno, in tistih, ki se s tem ne strinjajo, pa je po nekaj nad 20 %. Takšni kampanji so najbolj naklonjeni revizorji, saj jo podpira več kot dve tretjini, pri ostalih pa je podpora manj kot polovična.

3. trditev. Cilj kreativnega računovodenja je zmanjševanje nihanja poslovnega izida.

Tabela 50: Odgovori na 3. trditev

Poklic	Popolnoma se strinjam (1)		Strinjam se (2)		Niti se strinjam, niti se ne strinjam (3)		Ne strinjam se (4)		Popolnoma se ne strinjam (5)		Povprečno
Vsi	11	20,8%	18	34,0%	8	15,1%	13	24,5%	3	5,7%	2,60
Računovodje	7	30,4%	9	39,1%	4	17,4%	3	13,0%	0	0,0%	2,13
Revizorji	3	14,3%	6	28,6%	2	9,5%	8	38,1%	2	9,5%	3,00
Ostali	1	11,1%	3	33,3%	2	22,2%	2	22,2%	1	11,1%	2,89

Upošteva se, da je zmanjševanje nihanja poslovnega izida v literaturi večkrat izpostavljeno kot eden izmed ciljev kreativnega računovodenja, so rezultati ankete dokaj presenetljivi. Izmed vseh anketirancev, se jih približno tri desetine z izjavo ne strinja, prednjačijo pa revizorji, ki se z izjavo ne strinjajo v kar 47 %. Angleški izraz "*Income smoothing*" (Investopedia, 2012) sicer pomeni uporabo računovodskih tehnik za izravnavanje nihanja dohodka med poslovnimi leti. Glavni razlog je v tem, da so investitorji bolj in po višji ceni pripravljeni kupiti delnico s stabilnim in predvidljivim tokom dohodkov v primerjavi z delnicami pri katerih so le-ti podvrženi izrazitemu nihanju. Zgleda, da je pri nas trg delnic že tako zamrl, da se precej anketirancem nihanje izida ne zdi posebej problematično. Vendar je treba povedati tudi, da je tudi pri odobravanju bančnih posojil nihanje poslovanja pomemben dejavnik pri določanju višine posojila. Podjetja, katerim poslovni

izid izrazito niha, praviloma težje dobijo višja posojila. Tega se seveda zavedajo in se posledično zatekajo k prijemu, ki poskušajo dejanska nihanja omiliti.

4. trditev. Cilj kreativnega računovodenja je višanje ali nižanje cene delnice (deleža).

Tabela 51: Odgovori na 4. trditev

Poklic	Popolnoma se strinjam (1)		Strinjam se (2)		Niti se strinjam, niti se ne strinjam (3)		Ne strinjam se (4)		Popolnoma se ne strinjam (5)		Povprečno
Vsi	12	22,6%	24	45,3%	6	11,3%	8	15,1%	3	5,7%	2,36
Računovodje	4	17,4%	12	52,2%	4	17,4%	2	8,7%	1	4,3%	2,30
Revizorji	5	23,8%	12	57,1%	1	4,8%	2	9,5%	1	4,8%	2,14
Ostali	3	33,3%	0	0,0%	1	11,1%	4	44,4%	1	11,1%	3,00

Poslovni dosežki bistveno vplivajo na vrednost podjetja in posledično na ceno delnice. Z "ustreznim" poslovnim izidom lahko vrednost podjetja zraste ali pade. Zainteresiranim v družbi lahko za doseganje lastnih ciljev včasih odgovarja višji, včasih pa nižji izid. Višji je zanimiv, če je na primer letni bonus vezan na dosežen dobiček, nižji rezultat ali celo izguba pa je zanimiv, če se je poslovodstvo namenilo prevzeti (odkupiti) podjetje. Anketiranci to potrjujejo, saj se z izjavo v veliki meri strinjajo, še zlasti računovodje in revizorji. Pri tem odgovoru je presenetljivo mnenje ostalih anketirancev, saj se jih z izjavo kar 55 % ne strinja.

Ena od možnih razlag, da strinjanje z izjavo ni večje, je lahko tudi ta, da na Ljubljanski borzi kotira razmeroma malo delnic.

5. trditev. Cilj kreativnega računovodenja je približati izkazani rezultat pričakovanjem ali napovedim.

Tabela 52: Odgovori na 5. trditev

Poklic	Popolnoma se strinjam (1)		Strinjam se (2)		Niti se strinjam, niti se ne strinjam (3)		Ne strinjam se (4)		Popolnoma se ne strinjam (5)		Povprečno
Vsi	25	47,2%	18	34,0%	4	7,5%	6	11,3%	0	0,0%	1,83
Računovodje	11	47,8%	6	26,1%	2	8,7%	4	17,4%	0	0,0%	1,96
Revizorji	11	52,4%	8	38,1%	1	4,8%	1	4,8%	0	0,0%	1,62
Ostali	3	33,3%	4	44,4%	1	11,1%	1	11,1%	0	0,0%	2,00

S trditvijo se anketiranci izrazito strinjajo, a vseeno jih je nekaj tudi drugačnega mnenja. Pri tem so kar močno zastopani računovodje, izmed katerih se jih 17 % s trditvijo ne strinja, slabih 9 % pa je ostalo neopredeljenih.

6. trditev. S tehnikami kreativnega računovodenja je deležnikom včasih povzročena škoda.

Tabela 53: Odgovori na 6. trditev

Poklic	Popolnoma se strinjam (1)		Strinjam se (2)		Niti se strinjam, niti se ne strinjam (3)		Ne strinjam se (4)		Popolnoma se ne strinjam (5)		Povprečno
Vsi	30	56,6%	17	32,1%	1	1,9%	3	5,7%	2	3,8%	1,68
Računovodje	11	47,8%	8	34,8%	1	4,3%	2	8,7%	1	4,3%	1,87
Revizorji	13	59,1%	7	31,8%	0	0,0%	1	4,5%	1	4,5%	1,64
Ostali	6	75,0%	2	25,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	1,25

Anketiranci se v skoraj 90 % strinjajo, da je s tehnikami kreativnega računovodenja deležnikom včasih povzročena škoda. Eden izmed anketirancev je celo poudaril, da jim je škoda povzročena vedno.

7. trditev. Tehnike kreativnega računovodenja lahko pomagajo investitorjem.

Tabela 54: Odgovori na 7. trditev

Poklic	Popolnoma se strinjam (1)		Strinjam se (2)		Niti se strinjam, niti se ne strinjam (3)		Ne strinjam se (4)		Popolnoma se ne strinjam (5)		Povprečno
Vsi	6	11,3%	17	32,1%	9	17,0%	14	26,4%	7	13,2%	2,98
Računovodje	4	17,4%	7	30,4%	6	26,1%	6	26,1%	0	0,0%	2,61
Revizorji	2	9,5%	6	28,6%	3	14,3%	5	23,8%	5	23,8%	3,24
Ostali	0	0,0%	4	44,4%	0	0,0%	3	33,3%	2	22,2%	3,33

Odgovori na to vprašanje so precej raznoliki. Če se anketiranci strinjajo, da je s tehnikami kreativnega računovodstva deležnikom včasih povzročena škoda, pa jih vseeno nad 40% meni, da takšno računovodenje lahko tudi pomaga investitorjem. Najbolj izrazito se s trditvijo strinjajo računovodje, izmed katerih se jih blizu polovica strinja s trditvijo, po dobra četrtina pa je neopredeljenih in takšnih, ki se z izjavo ne strinjajo.

8. trditev. Gospodarska kriza spodbuja kreativno računovodenje³⁴.

Tabela 55: Odgovori na 8. trditev

Poklic	Popolnoma se strinjam (1)		Strinjam se (2)		Niti se strinjam, niti se ne strinjam (3)		Ne strinjam se (4)		Popolnoma se ne strinjam (5)		Povprečno
Vsi	22	40,0%	15	27,3%	8	14,5%	6	10,9%	4	7,3%	2,18
Računovodje	6	26,1%	9	39,1%	2	8,7%	5	21,7%	1	4,3%	2,39
Revizorji	11	50,0%	5	22,7%	4	18,2%	0	0,0%	2	9,1%	1,95
Ostali	5	50,0%	1	10,0%	2	20,0%	1	10,0%	1	10,0%	2,20

Skoraj sedem desetih anketirancev se strinja s trditvijo, da je gospodarska kriza pomemben dejavnik, ki spodbuja kreativno računovodenje. Pri drugačnem mnenju prednjačijo računovodje, saj jih drugače meni nekaj več kot četrtnina. Zanimivo je tudi, da se jih bistveno manj kot v drugih dveh skupinah popolnoma strinja s trditvijo – le dobra četrtnina, medtem ko je v ostalih dveh skupinah delež takih polovičen.

9. trditev. Zahteva po podrobnejših razkritjih v računovodskih poročilih bi povzročila več prevar v računovodskih izkazih.

Tabela 56: Odgovori na 9. trditev

Poklic	Popolnoma se strinjam (1)		Strinjam se (2)		Niti se strinjam, niti se ne strinjam (3)		Ne strinjam se (4)		Popolnoma se ne strinjam (5)		Povprečno
Vsi	1	1,9%	8	15,1%	5	9,4%	26	49,1%	13	24,5%	3,79
Računovodje	0	0,0%	4	17,4%	2	8,7%	13	56,5%	4	17,4%	3,74
Revizorji	0	0,0%	4	19,0%	3	14,3%	8	38,1%	6	28,6%	3,76
Ostali	1	11,1%	0	0,0%	0	0,0%	5	55,6%	3	33,3%	4,00

Anketiranci so bili večinoma mnenja, da podrobnejša razkritja niso dejavnik, ki bi izrazilo vplival na prevare v računovodskih izkazih. Če upoštevamo, da so običajno motivi povezani z izkazovanjem rezultata in so nanj bolj izrazito vezane takšne ali drugačne posledice, je takšno mnenje razumljivo. Kljub temu pa znaten delež računovodij in revizorjev meni drugače.

³⁴ Anketirancem je bilo v uvodu ankete pojasnjeno, da z zlorabo tehnik kreativnega računovodenja razumemo takšno izkazovanje poslovanja podjetja, ki pomembno in namenoma napačno prikazuje poslovni izid. Različne dovoljene rešitve v računovodskih standardih so namenjene temu, da računovodsko izkazovanje lahko sledi novim poslovnim rešitvam, "kreativno računovodenje" pa namenoma napačno interpretira določila standardov izven njihovih okvirov.

5.4 Povzetek ugotovitev mnenjskih vprašanj in potrditev hipoteze

Pri mnenjskih vprašanjih je zaslediti večjo enotnost anketirancev, kot je bila pri vsebinskih vprašanjih, kljub temu pa so mnenja pri mnogih vprašanjih precej raznolika. Tudi iz odgovorov na mnenjska vprašanja, izmed katerih so dejansko le tri taka, kjer gre za podajanje mnenja in nimajo pravilnega ali napačnega odgovora, ostalo pa so trditve o značilnostih prevarantskega računovodskega poročanja, je bila naloga ankete ugotoviti, koliko anketiranci poznajo tovrstno problematiko.

Odgovori so tako neenotni, da tudi v tem delu hipoteze, da računovodski strokovnjaki različnih profilov enako gledajo in razumejo iste poslovne dogodke, ker jih presojujejo po enakih merilih – skladnostjo z računovodskimi standardi, ni mogoče potrditi. V tem delu je zanimivo, da različne skupine anketirancev bolj prepoznajo ali promovirajo aktivnosti, ki so jim bližje v vsakdanjem delu. Tako se jih na primer med računovodji skoraj 70 % strinja, da je cilj kreativnega računovodenja zmanjševanje nihanja poslovnega izida, tako pa meni le 43 % revizorjev. In če revizorji le v 38 % menijo, da tehnike kreativnega računovodenja lahko pomagajo investitorjem, je o tem prepričanih skoraj 48 % računovodij, ki se le v dobri četrtini ne strinjajo s to trditvijo, medtem ko tako misli skoraj polovica anketiranih revizorjev. Na drugi strani kampanjo proti prevarantskemu poročanju revizorji podpirajo v skoraj 70 %, naklonjeno pa ji je le 43 % računovodij. Iz teh odgovorov je mogoče sklepati, da so poudarki glede računovodskih izkazov bistveno drugačni pri mikro in malih podjetjih, od srednjih in velikih podjetij. Medtem ko je pri malih podjetjih večji poudarek na manjših davčnih obremenitvah in "kreativnosti računovodij" predvsem pri delovanju v to smer, se pri srednjih in velikih podjetjih odraža večji poudarek na izkazovanju višjega poslovnega izida tudi za ceno dodatnih davčnih obremenitev. Medtem, ko nekateri računovodje v določeni meri na "kreativnost" gledajo kot vrlino, s katero pomagajo svojim naročnikom ali podjetju v katerem so zaposleni, imajo revizorji v povprečju bolj izostren čut za pomembnost resničnosti in poštenosti računovodskih izkazov takrat, ko gre za prevarantske tehnike izkazovanja višjega poslovnega izida.

Za podrobnejšo analizo bi bilo potrebno in zanimivo v splošna anketna vprašanja uvrstiti še spol, leta delovnih izkušenj in vprašanje o tem, s kakšno velikostjo podjetja imajo anketiranci pri svojem delu pretežno opraviti. S tem bi se razjasnilo, ali tudi ti dejavniki vplivajo na odgovore.

SKLEP

Kadar so pri izkazovanju poslovanja in stanja podjetja postavke namerno in pomembno napačno predstavljene, govorimo o prevarantskem računovodskem poročanju. Pri tem se sestavljaavec zaveda, da uporabnik zaupa v predstavljene izkaze, dejanje pa ima finančne posledice v korist storilca.

Motiv za izvedbo računovodske prevare večinoma lahko pojasnimo s hipotezo trikotnika prevar, ki je sestavljen iz zaznanega pritiska, zaznane priložnosti in opravičila za izvedbo

prevare. Pritisk največkrat izvira iz denarnih težav in/ali potreb storilca oziroma je pogojen s postavljenimi cilji, ki jih ni mogoče doseči, pa je doseganje bistveno za zagotovitev kakšne ugodnosti. Glavni storilci pogosto s svojim vplivom posredno ali neposredno prisilijo tudi druge, da pri početju sodelujejo.

Z vidika poteka prevar se te navadno začnejo kot izkazovanje postavk na robu še sprejemljivega z vidika računovodskih standardov, se nadaljujejo z zlorabo standardov, v končni fazi pa so podatki prirejani izključno potrebam storilca in z dejanskim stanjem nimajo več dosti skupnega. Dlje kot traja prevarantsko poročanje, bolj agresivno je, pri tem pa se intenzivnost prevarantskega poročanja med seboj prepleta. Torej v zadnji fazi, ko zelenih rezultatov ni mogoče prikazati nikakor drugače kot z izmišljevanjem, se nekatere postavke izkazujejo ob agresivnem tolmačenju standardov, pri drugih se izkazuje oblika, ki ne ustreza vsebini, nekatere postavke pa so enostavno izmišljene.

Prevarantsko poročanje je lahko povezano praktično z vsemi postavkami bilance stanja in izkaza poslovnega izida, dejstvo pa je, da je največ prevarantskega poročanja povezanega s prihodki od poslovanja. Gre enostavno za to, da so ti, ne glede na obliko izkaza poslovnega izida, vedno izkazani prvi, in tudi pritiski lastnikov, bankirjev, analitikov in drugih so največkrat usmerjeni prav v rast prihodkov. Po drugi strani je rast prihodkov dostikrat postavka, na osnovi katere je dodeljena nagrada za uspešno poslovanje. Pri tem je nivo prevare zelo različen – od nekoliko preuranjeno pripoznanih pa tja do izmišljenih prihodkov. V okviru izkaza poslovnega izida si storilci "pomagajo" tudi s prekvalifikacijo raznih drugih prihodkov v prihodke od prodaje, saj so pri poslovanju podjetij ravno prihodki od prodaje tisti, ki generirajo stabilen denarni tok. Ostala področja, kjer domišljija prevarantov skoraj nima meja, so še vsaj pripoznavanje stroškov in/ali odhodkov v napačnem obdobju, prikrivanje obveznosti in stroškov, nepravilna in/ali nepopolna razkritja, napačno predstavljena sredstva in obveznosti in napačno poročanje denarnega toka. Podjetja, ki imajo izrazita nihanja v poslovanju, pa si prizadevajo ta nihanja ublažiti s prestavljanjem prihodkov med obdobja, čemur pravimo uravnavanje dobička.

Ob zavedanju obstoja možnosti, da imamo opravka s prevarantskim računovodskim poročanjem, je dobro to, da praktično za vsa področja, kjer se dogajajo prevare, obstojijo opozorilni znaki, na podlagi katerih lahko zaznamo, da računovodski izkazi niso poštna predstavitev stanja podjetja oziroma, da lahko težava nastopi, tudi če so. Vendar je za to potrebno imeti sliko poslovanja v času in v primerjavi z dejavnostjo in/ali konkurenčnimi podjetji. Za zaznavanje potencialnih težav je včasih dovolj že, da zahtevamo podrobnejša pojasnila v zvezi s posameznimi postavkami. Če odgovorov ni mogoče dobiti v razumnem roku ali pa so nejasni in "izmuzljivi", je že to samo po sebi precejšen opozorilni znak. Sicer je smiselno analizo izdelovati vsaj na podlagi dveh zaporednih setov računovodskih izkazov, tako da lahko proučujemo poslovanje v treh zaporednih letih (upoštevaje, da računovodski izkazi kažejo podatke tekočega in preteklega leta). Pomagamo si lahko z vertikalno in horizontalno analizo, kjer opazujemo spremembe med leti in tudi razmerja med posameznimi postavkami. Na tak način lahko odkrijemo anomalije, ki so lahko bodisi posledica sprememb v poslovanju, bodisi opozorilni znak pred prevarantskim poročanjem. Pri tem se je potrebno zavedati, da je prevare, dokler se dogajajo v manjšem obsegu, težko odkrivati na podlagi javno objavljenih podatkov ali zgolj iz zbirnih podatkov, kot jih ponujajo računovodski izkazi. Večji ko je obseg prevare, bolj očitno se začnejo kazati

problematična in nelogična razmerja, ker storilci enostavno ne zmorejo več "misliti na vse" in že manjša neprevidnost lahko izda prevarantsko shemo. Bolj podrobne podatke imamo, večja je možnost, da bomo ob podrobni analizi in tudi ob razumevanju poslov analiziranega podjetja lahko odkrili nepravilnosti. Zato je pomembno, čeprav gre za analiziranje z dokaj običajnimi in znanimi kazalniki, da znamo dobljene rezultate postaviti v pravi kontekst.

Težava, ki jo imajo posojilodajalci, je lahko ta, da je podjetje v času odobritve posojila poslovalo še razmeroma normalno, sčasoma pa se je poslovanje posojilojemalca slabšalo, z vedno novimi posojili, prejetimi na podlagi prevarantskih izkazov pa so posojila narasla čez mero obvladljivosti. Če posojilodajalec pravočasno ne opazi, da je posojilojemalec problematičen, in ne ukrepa takoj, se bo posojilo znašlo med slabimi terjatvami posojilodajalca. Zanimivo je, čeprav je preslepitev pri pridobitvi in uporabi posojila po 230. členu Kazenskega zakonika (Ur. l. RS št. 55/2008, 66/2008, 39/2009, 91/2011, KZ-1), kaznivo dejanje, da tovrstnih pregonov v naši sodni praksi praktično ni zaslediti. Kot bi bilo bankam nerodno, da se jim kaj takega primeri. Posojilodajalci sicer lahko zmanjšajo tveganje, če posojila odobravajo na podlagi revidiranih računovodskih izkazov, vendar pa je pri nas podjetij, ki so zakonsko zavezana reviziji razmeroma malo. Pri manjših podjetjih in/ali odobravanju posojil na podlagi medletnih izkazov bi se kot ustrezna rešitev lahko izkazalo kompiliranje računovodskih izkazov, ki bi ga opravljali aktivni računovodje Slovenskega inštituta za revizijo, skladno z Mednarodnim standardom sorodnih storitev 4410. Treba se je zavedati, da kompilator ne daje zagotovil v zvezi z računovodskimi izkazi, vseeno pa njegova naloga ni omejena zgolj na sestavitev izkazov brez vsakršnega preverjanja. A dodano vrednost kompiliranja bi morali zaznati tako posojilodajalci kot posojilojemalci. Prvi bi morali prepoznati tako sestavljene izkaze kot manj tvegane in bolj zanesljive, drugi pa bi morali biti s predložitvijo takih izkazov deležni boljše obravnave. Zavedati se moramo, da kompilator ne opravlja analitikove domače naloge. Če so kompilirani izkazi, ki odražajo približno dejansko stanje, v parametrih kot jih dopuščajo računovodski standardi, problematični s tega vidika, da kažejo, da bo posojilojemalec težko vračal posojilo, ali če posojilodajalec ne razume posla in/ali poslovanja podjetja, ki je zaprosilo za posojilo, je bolje, da posojila ne odobri. To bi veljalo tudi za revidirane izkaze.

V nalogi prikazujem tudi rezultate raziskave o prevarah v računovodskih izkazih. Z raziskavo sem želel potrditi ali ovreči trditev, da računovodski strokovnjaki različnih profilov enako razumejo iste poslovne dogodke, ker jih presojujejo po enakih merilih – skladnostjo z računovodskimi standardi. Popolnoma enoznačnih odgovorov ni bilo niti pri razmeroma enostavnih vprašanjih, pri takih, kjer niso bili podani vsi podatki in so morali anketiranci poslovni dogodek delno interpretirati sami, pa so poleg različnega nivoja znanja (čeprav gre dejansko za zelo strokovno usposobljene osebe) prišle do izraza tudi osebne lastnosti in položaj anketirancev. Nekateri so bolj, drugi pa manj tolerantni do prevarantskega računovodskega poročanja. Razpon je šel od tega, da anketiranci niti očitnemu prevarantskemu računovodskemu poročanju niso pripisovali te lastnosti, do tega, da je bilo tudi računovodsko poročanje, ki je skladno z računovodskimi standardi, proglašeno za prevarantsko. Upoštevajo strukturo anketirancev sta se "naravno" oblikovali še dve podskupini in sicer računovodje in revizorji, za kateri so podatki analizirani tudi ločeno. Tudi v okviru teh dveh skupin ni bilo zaslediti poenotenja. Rezultati te raziskave

kažejo na to, da bi bilo smiselno in potrebno tudi med strokovnjaki posvetiti pozornost izobraževanju s področja prepoznavanja prevarantskega poročanja, od opredelitve pojavnih oblik pa do prepoznavanja opozorilnih znakov. Kljub temu, da so bili anketirani strokovnjaki, ni mogoče izključiti neznanja in premalo podrobnega poznavanja računovodskih standardov. Dobro računovodsko znanje je osnova za prepoznavo prevarantskega poročanja in tudi drugih tveganj, katerim smo izpostavljeni, ko vstopamo v različna razmerja na trgu – kot posojilodajalec, dobavitelj, kupec, vlagatelj, leasingojemalec ...

Z vidika dojetanja posameznih dogodkov kot prevarantsko poročanje ali ne pa bi bilo poleg zgolj "tehničnega" znanja o prevarah potrebno promovirati tudi vrednote poštenega in etičnega poročanja. To je dokaj enostavno, dokler se sami ne znajdemo pod pritiskom izkazovati "primerne" rezultate. Gre za precejšnje pritiske, katerim so, še posebej v času gospodarske krize, podvrženi lastniki in/ali poslovođe, ki svoje pritiske prenašajo tudi na računovodje. Stanovske organizacije, kot na primer Slovenski inštitut za revizijo, Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, Zbornica računovodskih servisov in drugi, bi zato morali najti način, kako ublažiti tovrstne pritiske in omogočiti računovodjem, revizorjem in drugim strokovnjakom, da bi svoje delo lahko opravljali strokovno neoporečno in pošteno.

LITERATURA IN VIRI

1. Adria Airways d.d. (2012). *Konsolidirano letno poročilo za leto 2010*. Zgornji Brnik: Adria Airways d.d.
2. Albrecht, W. S., Albrecht, C. O., Albrecht, C. C. & Zimbelman, M. F. (2012). *Fraud Examination* (4th ed.). Mason, OH: South-Western, Cengage Learning
3. Association of Certified Fraud Examiners. (2012). *Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse: 2012 Global Fraud Study*. Najdeno 17. julija 2012 na spletnem naslovu http://www.acfe.com/uploadedFiles/ACFE_Website/Content/rtnn/2012-report-to-nations.pdf
4. Association of Certified Fraud Examiners. (2010). *Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse: 2010 Global Fraud Study*. Najdeno 17. aprila 2012 na spletnem naslovu http://www.acfe.com/uploadedFiles/ACFE_Website/Content/documents/rtnn-2010.pdf
5. Auditing Standards Board (ASB). (2002). *Statements of Auditing Standards 99: Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit*. Najdeno 17. julija 2012 na spletnem naslovu <http://www.aicpa.org/Research/Standards/AuditAttest/DownloadableDocuments/AU-00316.pdf>
6. Beneish, M. D. (1999). The Detection of Earnings Manipulation. Najdeno 3. septembra 2012 na spletnem naslovu http://myweb.ncku.edu.tw/~r16001205/w7.1_ProbM_Model.FAJ.1999.pdf
7. Bergant, Ž. (1995). *Sistem kompleksne analize finančnega položaja podjetja* (2. dopolnjena izdaja). Ljubljana: ITEO.
8. Bragg, S. M. (2007). *Accounting Best Practices* (5th ed.). Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
9. Brazel, J., Jones, K. & Zimbelman, M. F. (2006). What Can Nonfinancial Measures Tell Us About the Likelihood of Fraud? Najdeno 8. maja 2012 na spletnem naslovu <http://www4.ncsu.edu/~jfbrazel/MyResearch/ISAR%202006%20Brazel.pdf>
10. Brazel, J., Jones, K. & Warne, R. C. (2009). Investor Perceptions about Financial Statement Fraud and their Use of Red Flags. Najdeno 9. maja 2012 na spletnem naslovu <http://www.finrafoundation.org/web/groups/foundation/@foundation/documents/foundation/p120868.pdf>
11. *Bristol-Myers Squibb Company Agrees to Pay \$150 Million to Settle Fraud Charges*. (2004). Najdeno 12. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.sec.gov/news/press/2004-105.htm>
12. *Channel stuffing*. (2012). Najdeno 12. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://financial-dictionary.thefreedictionary.com/Channel+Stuffing>
13. Clevenger, T. & Baker, G. (2007). Tools to apply to financial statements to identify errors, omissions and fraud in business valuations. *Journal of Entrepreneurial Finance, JEF* 12(2), 75–85
14. *Companies Act 2006*. (2006). Najdeno 20. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>
15. Cotton, D. L. (2002, 20. oktober). Fixing CPA Ethics Can Be an Inside Job. *The Washington Post*, str. B02.
16. Dnevnik (2012, 12. julij). *NLB ima 1,5 milijarde evrov najslabših terjatev, prenesli jih bodo na holding*. Najdeno 24. julija 2012 na spletnem naslovu <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042541385>

17. Engrotuš d.d. (2012). *Letno poročilo 2011*. Celje: Engrotuš d.d.
18. Epstein, B. J. & Jermakovicz, E. K. (2010). *2010 Interpretation and Application of International Financial Reporting Standards*. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
19. Erickson, M., Hanlon, M. & Maydew, E. (2004). Is There a Link Between Executive Compensations and Accounting Fraud? Najdeno 17. julija 2012 na spletnem naslovu <http://leeds-faculty.colorado.edu/bhagat/execcompacctfraud.pdf>
20. Fisher, K. & Hoffmans, L. (2009). *How to smell a rat – The Five Signs of Financial Fraud*. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
21. Flood, J. M. (2012). *GAAP 2013 – Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles*. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
22. Fridson, M. & Alvarez, F. (2011). *Financial statement analysis: a practitioner's guide* (4th ed.). Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
23. Garrison, R. H., Noreen, E. W. & Brewer, P. C. (2006). *Managerial Accounting* (11th ed.). New York: McGraw-Hill/Irwin, Inc.
24. *Generally Accepted Accounting Principles in the United States*. (b.l.) Najdeno 20. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://cpaclass.com/gaap/gaap-us-01a.htm>
25. Geyer, D. (2010). Detecting Fraud In Financial Data Sets. *Journal of Business & Economics Research* 8(7), 75–84
26. Goodwill (accounting). (b.l.) V *Wikipedia The Free Encyclopedia online*. Najdeno 24. julija 2012 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/Goodwill_%28accounting%29#Amortization_and_adjustments_to_carrying_value
27. Harris, C. R., Jenkins, M. & Glaser, D. (2006). Gender Differences in Risk Assessment: Why do Women Take Fewer Risks than Men? *Judgement and Decision Making*. 1(1), 48–63.
28. Income Smoothing. (b.l.) V *Investopedia*. Najdeno 8. maja 2012 na spletnem naslovu <http://www.investopedia.com/terms/i/income-smoothing.asp#axzz1tMtonSRR>
29. International Federation of Accountants. (2009). *Mednarodni standard revidiranja 240: Revizorjeve naloge, povezane z obravnavanjem prevar pri reviziji računovodskih izkazov*. IFAC in Slovenski inštitut za revizijo. Najdeno 17. junija 2012 na spletnem naslovu http://www.si-revizija.si/revizorji/dokumenti/msr/prirocnik_medn_objav/2009/msr_240.pdf
30. International Federation of Accountants. (2012). *International Standard on Related Services 4410 (revised) – Compilation Engagements*. IFAC. Najdeno 28. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.ifac.org/sites/default/files/publications/files/B012%202012%20IAASB%20Handbook%20ISRS%204410%20%28revised%29.pdf>
31. Jaspal, S. (b.l.). Fraud Symptom 2 – A Weak CFO. Najdeno 21. julija 2012 na spletnem naslovu <http://soniajaspal.wordpress.com/2011/01/13/fraud-symptom-2-a-weak-cfo/>
32. Johnson, S. A., Ryan, H. E. Jr. & Tian, Y. S. (2009). Managerial Incentives and Corporate Fraud: The Sources of Incentives Matter. *Review of Finance*. 13(1), 115–145.
33. Kazenski zakonik, KZ-1. *Uradni list RS* št. 55/2008, 66/2008, 39/2009, 91/2011.
34. Kinner, M. & Vona, L. W. (2006) Shell companies. Najdeno 5. maja 2012 na spletnem naslovu <http://www.fraudauditing.net/ShellCompanies.pdf>.
35. Kranacher, M. J. , Riley, R. A. Jr. & Wells, J. T. (2011). *Forensic Accounting and Fraud Examination*. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.

36. Kranjc, M. (2011). Prezare v računovodskih izkazih. *Zbornik referatov 14. letne konference računovodij Slovenskega inštituta za revizijo* (str. 63–76). Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
37. Laux, C. & Leuz, C. (2009). Did Fair-Value Accounting Contribute to the Financial Crisis? Najdeno 17. julija 2012 na spletnem naslovu http://www.eief.it/files/2009/11/laux_leuz_fva.pdf
38. Ljubljanska borza, d.d., Ljubljana. (2005). *Pravila borze (prečiščeno besedilo)*. Najdeno 21. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.ljse.si/cgi-bin/jve.cgi?att=2678&sid=afbkUApuSC6ktENg>
39. Martin, J. P. & Cendrowski, H. (2008). Financial Statement Fraud and the Landing Decision. *Commercial Lending Review March-April 23(2)*, 13–19
40. Mednarodni standardi računovodskega poročanja. *Uradni list EU L320/1*, 29.11.2008. Najdeno 8. maja 2012 na spletnem naslovu <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:320:0001:0481:SL:PDF>
41. Mercator d.d. (2012). *Poslovno poročilo skupine Mercator 2011*. Ljubljana: Mercator d.d.
42. Moeller, R. (2005). *Brink's Modern Internal Auditing* (6th ed.). Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
43. Mulford, C. W. & Comiskey, E.E. (2002). *The Financial Numbers Game – Detecting Creative Accounting Practices*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
44. Odar, M. (2003). *Predpostavka previdnosti ter vrednotenje sredstev in dolgov po poštenu vrednosti*. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.
45. Odar, M. (2012). Spremembe SRS, novi SRS 40 – Računovodske rešitve v socialnih podjetjih – ter druge aktualnosti na področju računovodenja. *Zbornik referatov 15. letne konference računovodij Slovenskega inštituta za revizijo* (str. 21–36). Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
46. Odar, M., Hieng, R., Koželj, S., Prusnik, M. & Zupančič, V. (2011). *Finančno računovodstvo za družbe*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo (izdajatelj), Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije (založnik).
47. Pedneault, S. (2009). *Fraud 101: techniques and strategies for understanding fraud* (3rd ed.) Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
48. Potočnik, J. (2012). *S primeri ponazorjene možne prezare, ki jih lahko odkrije revizor* (zaključno delo za strokovni naziv pooblaščen revizor). Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
49. Rezaee, Z. & Riley, R. A. (2010) *Financial Statement Fraud: Prevention and Detection* (2nd ed.). Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
50. Schilit, H. M. & Perler, J. (2010). *Financial Shenanigans* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.
51. Securities Act of 1933. (2012). Najdeno 20. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.sec.gov/about/laws/sa33.pdf>
52. Securities and Exchange Commission. (1999). *Annual Report*. Washington, DC Securities and Exchange Commission
53. Securities and Exchange Commission. (2003). *Disclosure in Management's Discussion and Analysis about Off-Balance Sheet Arrangements and Aggregate Contractual Obligations*. Najdeno 21. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.sec.gov/rules/final/33-8182.htm>

54. Schlank, R. (2002). SEC Widens Its Net to Include 'Channel Stuffing'. Najdeno 12. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.accountingweb.com/topic/sec-widens-its-net-include-channel-stuffing>
55. Scott, D. L. (2003). *Wall Street Word: An A to Z Guide to Investment Terms for Today's Investor* (3rd ed.). Boston: Houghton Mifflin Company.
56. Silverstone, H. & Sheetz, M. (2007): *Forensic Accounting and Fraud Investigation for Non-Experts*. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
57. Slovenski inštitut za revizijo. (1993). *Slovenski računovodski standardi 1993*. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.
58. Slovenski inštitut za revizijo. (2002). *Slovenski računovodski standardi 2001*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo (izdajatelj), Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije (založnik).
59. Slovenski inštitut za revizijo. (2010). *Slovenski računovodski standardi 2006 5. izdaja*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo (izdajatelj), Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije (založnik).
60. Spar Slovenija d.o.o. (2012). *Revizorjevo poročilo in letno poročilo za poslovno leto končano 31.12.2011*. Ljubljana: Spar Slovenija d.o.o.
61. Taylor, D. H. & Glezen, G. W. (1996). *Revidiranje – Zasnove in postopki*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo (izdajatelj), Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije (založnik).
62. Turk, I. (2000). *Pojmovnik računovodstva, financ in revizije*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo (izdajatelj), Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije (založnik).
63. Turk, I. (2009). *Temeljni ekonomski pojmovnik s slovensko-angleškim in angleško-slovenskim strokovnim slovarjem*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo (izdajatelj), Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije (založnik).
64. Turk, I., Kavčič, S. & Kokotec-Novak, M. (2003). *Poslovodno računovodstvo – dopolnjena izdaja*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo (izdajatelj), Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije (založnik).
65. Wolfe, D. T. & Hermanson, D. R. (2004). The Fraud Diamond: Considering the Four Elements of Fraud. *The CPA Journal Online*, December 2004. Najdeno 29. septembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.nysscpa.org/cpajournal/2004/1204/essentials/p38.htm>
66. Wells, J. T. (2004). New Approaches to Fraud Deterrence. *Journal of Accountancy* online. Najdeno 29. septembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.journalofaccountancy.com/Issues/2004/Feb/NewApproachesToFraudDeterrence>
67. Welytok, J.G. (2006). *Sarbanes-Oxley for Dummies*. Hoboken: Wiley Publishing Inc.
68. Weygandt, J. J., Kieso, D. E. & Kimmel, P. D. (2005). *Managerial Accounting: tools for business decision making* (3rd ed.). Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
69. Zakon o davčnem postopku ZDavP-2. *Uradni list RS* št. 13/2011, 32/2012.
70. Zakon o davku na dodano vrednost ZDDV-1. *Uradni list RS* št. 13/2011, 18/2011, 78/2011, 38/2012, 40/2012, 83/2012.
71. Zakon o davku od dohodkov pravnih oseb ZDDPO-2. *Uradni list RS* št. 117/2006, 56/2008, 76/2008, 05/2009, 96/2009, 43/2010, 59/2011, 24/2012, 30/2012, 94/2012.
72. Zakon o gospodarskih družbah ZGD-1. *Uradni list RS* št. 65/2009, 33/2011, 91/2011, 32/2012, 57/2012.
73. Zakon o revidiranju ZRev-2. *Uradni list RS* št. 65/2008.